

Mervi Lähti (toim.)

JOUSTAVAT TOTEUTUSTAVAT AIKUISKOULUTUKSESSA

– kokemuksia kehittämistyöstä

Julkaisusarja	B:34
Vastaava toimittaja	YTT, dos. Anna Liisa Westman
Toimittaja	Mervi Lätti
Graafinen suunnittelu, sivuntaitto	Jussi Virratvuori / Viestintätoimisto Kirjokansi
Kansikuva	Gatag

ISBN: 978-952-275-008-2 (painettu)
ISBN: 978-952-275-009-9 (verkkojulkaisu)
ISSN: 1797-3821 (painettu)
ISSN: 1797-383X (verkkojulkaisu)

Julkaisun myynti	Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu julkaisut@pkamk.fi http://www.pkamk.fi
Painopaikka	Juvenes Print, Tampereen yliopistopaino Oy, 2011

Sisältö

Esipuhe	4
Mervi Lätti	
Asiakas- ja aluelähtöinen aikuiskoulutus - joustavat toteutustavat kehittämisen kohteena	6
Mervi Lätti	
Oppimisen ja työn muutos – tarvetta ja mahdollisuuksia joustaville koulutusratkaisuille	20
Jarmo Talvivaara	
Tradenomikoulutus monimuoto-opintoina: kokemuksia ja kehittämistä	29
Eeva Karttunen	
Sosionomikoulutuksen joustavan toteutustavan kehittäminen	44
Outi Arffman, Kirsi Lindlöf, Päivi Putkuri ja Anne Siremaa	
Dialogisuus Lieksan sairaanhoitajien monimuoto-opiskelun toteuttamisessa ja heidän oppimisessaan	53
Pirjo Vesa	
Oppiminen ja joustavat toteutustavat kokonaisen verkkotutkinnon kehittämisen näkökulmasta	61
Jarmo Talvivaara	
Monimuotoisen koulutuksen kehittäminen tekniikan koulutusohjelmissa	75
Ilpo Räsänen	
Biotalouden keskuksen monimuoto-opetuksen kehittäminen	88
Seppo Kainulainen	
Matkailun koulutusohjelman opinnäytetyön ohjauksen monimuotoistaminen ja mallintaminen	98
Marja-Leena Rautiainen	
Kokemuksia monimuoto-opiskelusta	105
Aino Lampio	
Opettajien osaamisen kehittäminen - E-oppimisen valmennusohjelma	112
Maarit Ignatius	
Miten tästä eteenpäin - kuinka kehittää joustavien toteutustapojen laatua?	120
Maarit Ignatius ja Mervi Lätti	
Kirjoittajat	130

Esipuhe

Tämä julkaisu on suunnattu kaikille aikuiskoulutuksen ja joustavien toteutusratkaisujen kehittämiseen kiinnostuneille henkilöille. Joustavat toteutustavat ymmärretään niin, että opintojen järjestämisessä hyödynnetään monipuolisesti tieto- ja viestintäteknologiaa sulkematta kuitenkaan pois perinteisessä oppilaitosympäristössä tapahtuvaa opiskelua ja opetusta. Julkaisussa tarkastellaan erityisesti aikuiskoulutuksena järjestettävän ammattikorkeakoulututkinnon toteutustapoja ja käytetään yleisesti käsitettä monimuoto-opinnot kuvaamaan tutkinnon rakenteellista kokonaisuutta ja sen monimuotoista, joustavaa toteutusta.

Julkaisuun on koottu Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opettajien ja muun henkilöstön kuvauksia ja näkemyksiä joustavien toteutustapojen kehittämistä. Kehittämistyötä on ammattikorkeakoulussa tehty eri tahoilla useiden vuosien ajan. Julkaisun tarkoituksena on tehdä näkyväksi toteutustapojen kehittämiseen liittyvää osaamista jakamalla aihepiiriin liittyviä kokemuksia ja toimivia käytänteitä sekä tuomalla esiin myös kehittämishaasteita. Lisäksi kehittämistyön dokumentointi julkaisuksi tarjoaa niin kirjoittajille kuin kaikille aikuiskoulutuksen kehittämässä mukana oleville peilauspintaa omaan työhön.

Artikkeleissa esitellään joustavia toteutustapoja eri koulutusohjelmissä useista eri näkökulmista. Tarkastelua tehdään yksittäisen opettajan, opiskelijan, työyhteisön ja koko ammattikorkeakoulun tasolla unohtamatta globaalin maailman reunaehtoja. Artikkeleissa käsiteltävät teemat vaihtelevat yleisistä verkko-oppimiseen liittyvistä kysymyksistä yksittäisen opettajan henkilökohtaiseen pohdintaan opettajuudesta, opiskelijoiden kokemusten kirjaamisesta monimuoto-opintojen toteuttamisen periaatteiden esittämiseen, kokonaisten tutkintojen uudistamisen kehityskaarien kuvaamisesta yksittäisten opintojaksojen toteutuksen kehittämisen ideoimiseen ja mallintamiseen sekä opettajayhteisön yhteisten toimintatapojen sopimisesta opettajien osaamisen kehittämiseen.

Julkaisu on osa Aikuiskoulutuspalvelujen kehittämisohjelmaa (AIKE 2007–2012), jonka tavoitteena on aikuiskoulutuksen pitkäjänteinen ke-

hittäminen. Kehittämisohjelman ensimmäisessä vaiheessa vuosina 2007–2008 tehtiin aikuiskoulutuspalvelujen lähtötilanteen arviointi, jonka keskeinen osa oli tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmien ja toteutustapojen arviointi. Kehittämisohjelman toinen vaihe on AIKE-projekti (AIKE 2010–2011), jota on toteutettu opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämällä erillisrahoituksella. Tässä toisessa vaiheessa on keskitytty asiakas- ja aluelähtöisten aikuiskoulutuspalvelujen kehittämiseen, jolloin toimintaa ohjaavina osa-alueina ovat olleet joustavien toteutusratkaisujen kehittäminen, henkilöstön aikuiskoulutusosaamisen vahvistaminen, aikuiskoulutuksen kansainvälistymisen tukeminen ja tuotteistaminen.

Käytännössä AIKE-projektin kehittämistyö on fokusoitunut AMK-tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen joustavien toteutusratkaisujen kehittämiseen, minkä tueksi projektissa on järjestetty useita koulutustilaisuuksia ja valmennusohjelma aikuiskoulutusosaamisen vahvistamiseksi. Aikuiskoulutuksen kansainvälistymistä on tuettu järjestämällä henkilöstövaihtoja ja projekti on osallistunut ammattikorkeakoulun kansainvälisyysviikon organisointiin ja toteuttamiseen sekä ollut mukana virittämässä keskustelua aikuisopiskelijoiden kansainvälistymismahdollisuuksien lisäämisestä virtuaaliliikkuvuutta hyödyntäen. Tuotteistamiseen liittyen on tarkasteltu aikuiskoulutuksena järjestettävää AMK-tutkintoon johtavaa koulutusta opiskelijapalautteiden, erilaisten tilastollisten tunnuslukujen, kilpailija-analyysin ja koulutustarve-ennakointien valossa.

Tämä julkaisu luo kokonaiskuvan aikuiskoulutuksen joustavien toteutustapojen ja monimuoto-opintojen kehittämisen tämänhetkisestä vaiheesta Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa ja on samalla AIKE-projektin loppuraportti.

Haluan kiittää kaikkia kehittämistyössä mukana olevia henkilöitä sekä erityisesti artikkelien kirjoittajia, jotka ovat halunneet jakaa kokemuksiaan muille. Kiitos myös kaikille julkaisun eri vaiheissa mukana olleille ja erityisesti julkaisusuunnittelija Kaisa Varikselle.

Mervi Lätti

Asiakas- ja aluelähtöinen aikuiskoulutus - joustavat toteutustavat kehittämisen kohteena

Mervi Lätti

Tarkastelen artikkelissani joustavia toteutustapoja useista eri näkökulmista. Aloitan artikkelini jäsentämällä aihepiiriin liittyvää käsitteistöä ja määrittelemällä mitä monimuoto-opinnot tarkoittavat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Sen jälkeen teen katsauksen siihen, miten tieto- ja viestintäteknologia on tullut osaksi ammattikorkeakoulun monimuoto-opintojen toteutusta ja lopuksi esitän onnistuneen monimuotototeutuksen elementit.

Joustavasti toteutetut monimuoto-opinnot

Joustavat toteutustavat aikuiskoulutuksessa, tai yleensä koulutuksen järjestämisessä, vaativat rinnalleen asiaa täsmentäviä käsitteitä. Käsitteiden kirjo on laaja, sillä joustavat toteutustavat voivat rinnastua esimerkiksi verkko-opintoihin, virtuaaliopintoihin, e-oppimiseen, monimuoto-opintoihin, -opetukseen tai -koulutukseen, sulautettuun opetukseen tai blended learning -ajatteluun. Kaikki mainitut käsitteet ja lähestymistavat mahdollistavat joustavuuden. Niillä tavoitellaan opintojen järjestämisen ja oppimisen monimuotoisia tapoja, joissa irtaantumalla perinteisestä luokkahuoneopetuksesta mahdollistetaan jonkinasteinen joustavuus sekä aikaan että paikkaan liittyen. Pohjimmiltaan kuitenkin on kysymys siitä, että koulutuksen toteutuksessa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa sekä pyritään mahdollistamaan opiskelu joustavasti (esimerkiksi työn ohessa tai asuinpaikasta riippumatta) harkitsemalla tarkkaan, miten opiskelun puitteet organisoidaan.

Toisaalta voidaan todeta, että ”jokainen käsite avaa joitakin maailmoja ja sulkee toisia maailmoja pois” (Frilander, Jauhiainen, Onnismaa, Saloheimo, Silvennoinen & Valkama 2010, 216) ja toisaalta, että käsitysten

erilaisuus parhaimmillaan tukee organisaation toimintaa ja kehitystä. Toiminnan ja kehittämisen kannalta oleellista ei ole se, että käsitykset olisivat kaikilta osin yhtäläiset ja että tavoitteena olisi täydellinen yhteisymmärrys. Olennaista on, että käsitykset ovat riittävän yhtenäiset. Erilaisten käsitysten välinen dialogi mahdollistaa oppimisen, prosessoinnin ja keskustelun yhteisistä valinnoista ja työtavoista. Prosessoinnin avulla kirkastetaan ydintä ja supistetaan käsitysten kirjoa. Avoimella keskustelulla luodaan myös yhteistä perustaa sille, miksi kehittämistoimintaa tehdään ja mitä sillä halutaan saavuttaa. Avoimen keskustelun edellytyksenä on pysähtyminen kuuntelemaan ja kuulemaan erilaisia käsityksiä sekä kunnioittamaan niitä. (Korhonen 2008; 2011).

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa tällainen yhteisen ymmärryksen hakeminen ja etsiminen on ollut käynnissä jo useamman vuoden ajan tai ainakin se on aktivoitunut uudestaan uudistuneen organisaation¹ myötä perustetuissa työryhmissä, joissa eri keskuksista tulevat ihmiset ovat yhteistyössä lähteneet kehittämään koulutusta ja sen joustavia toteutustapoja. On osoittautunut vaikeaksi löytää yksimielisyyttä käytettävistä käsitteistä silloin kun kuvataan opintoja, joiden toteutuksessa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa.

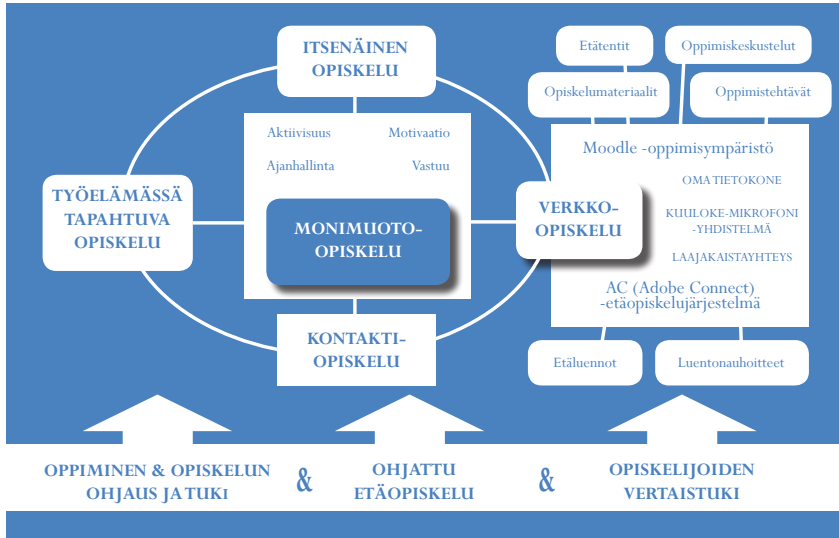
Ilmiön käsitteellisessä jäsentämisessä on kyse siihen liittyvien erilaisten kokemusten, tietoperustan, käsitysten, oletusten ja ennakkoluulojen sekä vakiintuneiden toimintatapojen läpikäymisestä. Samalla voidaan ajatella, että on kyse ammatillisen kehittymisen edellyttämästä tiedon jakamisesta ja uuden tiedon luomisesta yhdessä toisten kanssa. Joustavien toteutustapojen tarkastelu, yhteinen keskustelu niistä ja prosessointi luovat käsitteellisiä välineitä toteutustapojen kehittämiseksi.

Tässä julkaisussa käytetään yleisesti käsitettä monimuoto-opinnot (tai sen erilaiset johdannaiset) kuvaamaan kokonaisen ammattikorkeakoulututkinnon joustavaa toteuttamista. Monimuoto-opintojen sisältö ja perusrakenteet on avattu alla olevassa kuviossa opiskelun näkökulmasta (kuvio 1).

---

¹ Vuonna 2009 Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun rakenteet muuttuivat niin, että perustettiin viisi koulutukseen keskittyvää, monialaista keskusta (Biotalouskeskus, Kansainvälisen kaupan ja muotoilun keskus, Luovien alojen keskus, Sosiaali- ja terveysalan keskus, Tekniikan ja liiketalouden keskus) ja ammattikorkeakoulun yhteiset palvelut koottiin Kehittämisen- ja palvelukeskukseen. Strategista johtamista ja keskustusten välistä yhteistyötä varten perustettiin matriisiryhmiä, joiden lisäksi on useita muita toiminnallista työryhmiä.

KUVIO 1. Monimuoto-opinnot Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa².

Merkittävä osa monimuoto-opinnoista on opiskelijan kannalta itsenäistä opiskelua, esimerkiksi oppimistehtävien tekemistä, opiskelumateriaaliin ja kirjallisuuteen perehtymistä tai tietokoneen ääressä verkko-opiskeluympäristössä työskentelyä. Verkko-opiskelussa käytetään Moodle-oppimisympäristöä mm. materiaalien ja luentotallenteiden jakamiseen, vertaistyyöskentelyyn, vuorovaikutukseen ja opintojen ohjaukseen. Adobe Connect (AC) -verkkokokousjärjestelmää käytetään etäopiskelussa. AC-järjestelmä mahdollistaa reaaliaikaisen ääni- ja kuvayhteyden välittämisen, jolloin esimerkiksi luentoja voi kotona seurata omalta tietokoneelta sekä osallistua luennoilla keskusteluun ja ryhmätöiden tekemiseen. Kontaktiopiskelu tapahtuu sovittuna aikana sovituissa paikassa (esimerkiksi lähiopiskelupäivät oppilaitoksessa tai reaaliaikainen luento AC-järjestelmässä). Työelämässä tapahtuvassa opiskelussa tavoitteet ja sisällöt kytketään esimerkiksi harjoitteluun. Opiskelijalta monimuoto-opinnot vaativat erityisesti aktiivisuutta, ajanhallintaa, itsekuria ja määrätietoista vastuunottoa. Sosiaalinen vuorovaikutus ja yhteistoiminnallinen opiskelu saavat uudenlaisia, viestintäteknologiaa hyödyntäviä muotoja. Monimuoto-opinnot nostavat keskiöön oppimisen ja opiskelun tukemisen sekä ohjaamisen. Tukevan perustan monimuoto-opinnoille luovat opettajien ja muun henkilöstön antama oppimisen ja opiskelun ohjaus ja tuki.

² Kuvio ja siihen liittyvä tekstiosio on työstetty AIKE-projektin projektiryhmässä (Aino Lampio, Mervi Lähti, Hannu Piironen, Marja-Leena Rautiainen, Timo Väyrynen). Kuvioon liittyvässä tekstiosiossa on hyödynnetty Maarit Ignatiuksen (2010) laatiman Oppijan penaaalin sanastoa.

Opiskelijan näkökulmasta monimuoto-opinnot ja opiskelu verkossa on pitkälti myös lukemista, tehtävien tekoa ja ajattelua vaikkapa kotiaskareiden lomassa, ”ei-yhteydessä” olemista (Mäkelä 2010, 296). Mäkelä (2010) korostaa sitä, että opiskelijat helposti kokevat ”aina auki olevan yhteysseman” joustavaksi ja vapaaksi, mutta todellisuudessa onnistuneet verkko-opinnot sisältävät rakenteet ja aikataulut aivan kuin perinteisemmässäkin opiskelussa. Joustavuus tarkoittaa kuitenkin usein ajan ja paikan osittaista muuttumista yksilöllisiksi sekä etäisyyksien kutistumista, jolloin opiskelu voi tapahtua esimerkiksi kotoa, työpaikalta tai eri maasta käsin.

Monimuoto-opintojen organisoimista ja toteuttamista voidaan tarkastella *blended learning* -käsitteen avulla. Suomeksi *blended learning* käännetään usein sulautuvaksi opetuksiksi, joka yksinkertaisimmillaan tarkoittaa lähiopetuksen ja tietoverkkojen välityksellä toteutetun opetuksen integrointia (esim. Levonen, Joutsenvirta & Parikka 2009, 16). Käännöksenä sulautuva opetus korostaa opettajan toimintaa, opetusta ja opetuksen ympäristöjä. Levonen, Joutsenvirta ja Parikka (2009, 17) painottavat sulautuvan opetuksen pyrkimystä integroida tarkoituksenmukaisella tavalla sekä opetuksen elementtejä ja prosesseja että tieto- ja viestintäteknologian tarjoamia ympäristöjä ja vuorovaikutusmenetelmiä. Integroinnin kohteena voivat olla esimerkiksi opetuksen menetöt, verkko- ja kasvokkainen opetus, koulutus ja työssä oppiminen, synkroninen ja asynkroninen opetus sekä yhdessä oppiminen ja itseohjautuva opiskelu.

Alkuperäinen käsite *blended learning* korostaa kuitenkin oppimista ja se assosioituu ”kokonaisvaltaiseen pedagogiseen näkemykseen oppimisesta ja sen ohjaamisesta» (Böök & Jääskelä 2009, 169). Näin ollen käsite voidaan ymmärtää oppijalähtöisiä ja joustavia opiskelumahdollisuuksia tarjoavina pedagogisina ratkaisuin, jolloin siinä on toisaalta kysymys myös opettajan pedagogisista taidoista organisoida opetus opiskelijan kannalta mielekkääksi kokonaisuudeksi. Tällöin käsite rinnastuu kokonaisvaltaiseen pedagogiseen näkemykseen oppimisesta ja sen ohjaamisesta (Jääskelä 2009, 224). *Blended learning* -käsite kokoaa opettajan ja opettajayhteisön pedagogisen ajattelun ja sen ilmentymisen monimuoto-opintojen toteutumisessa ja toteuttamisessa sekä korostaa opettajan tehtävää oppimisprosessin ohjaajana.

Monimuotototeutukset vaihtelevat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa tutkinnoittain: eri elementtejä ja oppimisympäristöjä integroidaan tarkoituksenmukaisesti ja pedagogisesti mielekkäiksi kokonaisuudeksi. Useissa tämän julkaisun artikkeleissa kuvataan monimuoto-opintojen organisoimisen tapaa sekä pedagogisia lähtökohtia ja ratkaisuja mielekkäiden oppimiskokonaisuuksien syntymiseksi.

Tieto- ja viestintäteknologian käyttö opetuksen järjestämisessä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa

Aikuiskoulutuksen järjestämiseen on perinteisesti liittynyt käsitys ”toisintoteuttamisesta” huomioiden aikuisen aikaisempi koulutustaso ja sen kohottaminen. Toisinjärjestäminen on ollut esimerkiksi iltaisin ja viikonloppuisin tapahtuvaa opetusta tai opetuksen selkeää erottamista lähi- ja etäjaksoihin. Näin on ollut myös Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa ja osin jo sitä ennen olleissa opistoasteen oppilaitoksissa.

Kiinnostavaa on se, miten ja missä vaiheessa tieto- ja viestintäteknologiaa alettiin hyödyntää opetuksessa. Hahmottelen³ seuraavaksi tieto- ja viestintäteknologian opetuksellisen käyttöönoton kehityspolkuja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Kehityspolut ovat ilmenneet eri tavoin painottuen eri koulutusohjelmissa ja hahmottelu pyrkii kuvaamaan yleisiä kehitysvaiheita (taulukko 1). Tekemäni yleiskuvaus jättää alleen paljon mainitsemisen arvoisia yksityiskohtia ja kokemuksia, mutta luo tiivistettyä näkymää tästä päivästä taaksepäin katsottaessa. Vaiheet eivät ole lineaarisia ja toisiaan poissulkevia, vaan ne ovat myös osittain päällekkäisiä. Taulukon vasemmanpuoleinen sarake kuvaa ammattikorkeakoulun yleisiä toiminnan reunaehtoja ja oikeanpuoleinen sarake tieto- ja viestintäteknologian ilmentymistä ammattikorkeakoulussa.

Ammattikorkeakoulukokeilun alkaminen vuonna 1992 ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun vakinaistaminen vuonna 1996 loivat hyvän pohjan suuntautua uudenaiseen pedagogiikkaan ja opetuksen toteuttamiseen. Uudenaista AMK-opettajuutta tuettiin järjestämällä mm. opettajille suunnattua pedagogista koulutusta (Mähönen 2002, 70). Samanaikaisesti lanseerattiin yhteiskunnallisessa ja koulutuspoliittisessa keskustelussa ajatus Suomesta tietoyhteiskuntana. Tähän liittyen korostettiin tietotekniikan hyödyntämistä opetuksessa ja ammattikorkeakoulu-uudistuksessa yrityselämän ollessa vahvasti tukemassa maakunnallisten tietoverkkojen rakentamista ja niiden käyttöönottoa Pohjois-Karjalassa. (Maljojoki 1999; Mähönen 2002.)

Ajatus tietoyhteiskunnasta tarkoitti investointeja tietotekniikkaan, henkilöstön kouluttamista sekä myös kansainvälistymisen ja kirjastojen tietopalvelujen kehittämistä. Tavoitteena oli tietoverkkojen pedagoginen hyödyntäminen, opetuksen muuntaminen joustavaksi ja etäopetusta hyödyntäväksi – ajasta ja paikasta riippumattomaksi. Tietoyhteiskunnan tavoitteiden mukaisesti PKAMK oli yksi pääjärjestäjistä vuonna 1998 pidetyssä kansainvälisessä konferenssissa Networks of Skills and Competence. (Maljojoki 1999, 9–10.)

³ Kehitysvaiheiden hahmottaminen perustuu kirjallisten dokumenttien lisäksi Soile Palosuon, Jari Uimosen, Sanna Kukkasniemen ja Tommi Kinnusen kanssa käymiini keskusteluihin.

TAULUKKO 1. Verkko-opetuksen ja monimuoto-opintojen vaiheita Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa.

	TOIMINTAYMPÄRISTÖ	VERKKO-OPETUS JA MONIMUOTO-OPINNOT
1992	<p>AMMATTIKORKEA-KOULUKOKEILU ALKAA</p> <ul style="list-style-type: none"> • ammatillisen koulutuksen tason kohottaminen • Suomi tietoyhteiskunnaksi • teknologian kehittyminen ja tietoverkot 	<p>VIRIÄMISEN JA HERÄÄMISEN AIKA</p> <ul style="list-style-type: none"> • AMK-opettajien pedagogiset koulutukset loivat perustaa AMK-opettajuudelle 1992 • Tietie-projektin verkkokurssit alkavat 1995 • ATK-passi-koulutukset opettajille 1997 • ATK-passi-koulutus opiskelijoille 1998 • monimuoto-opetuksen koulutuskokonaisuus opettajille 1997–1998 • Networks of Skills and Competence -seminaari 1998
2000	<p>HANKKEET JA VERKOSTOT</p> <ul style="list-style-type: none"> • uusia innovaatioita opetuksen järjestämiseksi • koulutusta ja tukea opettajille • kokeiluja ja oppimista • pedagogisen ajattelun uudistumista • erilaiset oppimisalustat • videoneuvottelujärjestelmät 	<p>VAHVAA KEHITTÄMISEN AIKAA PROJEKTEISSA</p> <ul style="list-style-type: none"> • TieTie 1995–1998 • Stydi 2000–2003 • Virtuaaliammattikorkeakoulu I ja II (2001–2007) • Cadimef • Elokki • Epeda jne. • videoneuvottelu etäopetuksessa metsätalousinsinöörinkoulutuksessa <p>VIRTUAALIVASTAAVAT (VIRVAT) KOULUTUSOHJELMISSA</p>
2008	<p>ULKOPUOLINEN RAHOITUS VÄHENEÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> • verkko-opetuksen tukirakenteiden tarkastelu 	<p>KATKOKSIA JA HÄMMENNYSTÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> • verkko-opintojen kehittämisprojektit vähenivät • olemassa olevat verkko-opetuksen ja tukipalveluiden rakenteet puuttuvat • Virva-toiminta lakkautuu • tietojenkäsittelyn koulutusohjelman tradenomi-tutkinto verkkoon
2010	<p>PKAMK:N RAKENTEELLINEN KEHITTÄMINEN JA KOULUTUKSEN KESKITTÄMINEN JOENSUUHUN</p> <ul style="list-style-type: none"> • asiakas- ja aluelähtöinen aikuis-koulutus • AMK-tutkintoon johtavan koulutuksen monimuotoistamisen ”pakko” • AC:n käyttöä opetellaan • huomio koulutuksen kehittämisen tukipalveluihin 	<p>MAAKUNTAKORKEAKOULU VAKIINTUU</p> <ul style="list-style-type: none"> • tutkinnon osia avoimessa ammattikorkeakoulussa (sosionomi, sairaanhoitaja) 2007–2009 • tutkintoja joustavasti maakuntaan (tradenomi) <p>AIKUISKOULUTUS KEHITTÄMISEN KOHTEENA</p> <ul style="list-style-type: none"> • aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmien ja toteutustapojen arviointi 2008 • AIKE-projekti 2010–2011 • joustavien toteutustapojen kehittäminen keskuksissa • aikuiskoulutustoteutusten uudistamista useissa tutkinnoissa <p>E-OPPIMISEN TUNNUSTAMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • e-oppimisen suunnittelija 2010 • henkilöstökoulutuksia <p>KESKUSTEN VERKKOTUTORIT</p> <p>ISAT-YHTEISTYÖ</p> <ul style="list-style-type: none"> • tukipalvelut ja tietotekniikan kokonaisarkkitehtuuri, videoneuvottelujärjestelmät

Opettajien osaamista haluttiin kehittää myös tietotekniikassa ja ATK-passi -koulutusta järjestettiin henkilöstökoulutuksena opettajille ensimmäisen kerran vuonna 1997. Opiskelijoille vastaavaa koulutusta järjestettiin seuraavana vuonna. Koulutusten tavoitteena oli se, että opettajat ja opiskelijat hallitsisivat atk-taitojen perusteet ja että opettajat innostuisivat kehittämään ja tarjoamaan verkko-opintoja. Henkilöstölle järjestettiin myös laaja monimuoto-opintoihin liittyvä koulutuskokonaisuus, koska verkko-opetuksen tuottaminen nähtiin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun strategisena valintana. (Kosunen 1999, 108–110.)

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu oli ensimmäisten ammattikorkeakoulujen joukossa jo vuonna 1995 aloittamassa verkko-opintojen tarjontaa valtakunnallisessa TieTie-projektissa, jossa oli mukana neljän muun ammattikorkeakoulun informaatioteknologian tai tietojenkäsittelyn koulutusohjelmat (Kankkunen & Uimonen 1999, 137). TieTie jatkui projektina vuoteen 1998 saakka. Syntyneen verkoston yhteistyö jatkui projektin päättymisen jälkeen ja toiminnassa mukana olevien ammattikorkeakoulujen verkosto myös laajeni.

Voidaan todeta, että tässä vaiheessa PKAMK:ssa panostettiin systemaattisesti opettajien ja opiskelijoiden tietoteknisen valmiuksien syntymiseen, pedagogiseen uudistamiseen sekä kannustettiin verkko-opintojen kehittämiseen ja tuottamiseen.

Vuosituhanneen vaihde ja 2000-luvun alku oli erilaisten tieto- ja viestintäteknologiaa opetuksessa hyödyntävien projektien kulta-aikaa. Lukuisia projekteja rahoittivat opetusministeriö ja Euroopan sosiaalirahasto. Valtakunnallisesti merkittävin hanke oli virtuaaliammattikorkeakoulu (VirtAMK) vuosina 2001–2007. Virtuaaliammattikorkeakoulussa toimi mukana rahoituksellisesti erilliset Itä-Suomen, Länsi-Suomen ja Lapin omat VirtAMK-hankkeet. Itä-Suomessa oli myös useita muita alueellisia hankkeita mm. tukipalveluihin keskittyvä Elokki ja verkkopedagogiikan kehittämiseen suuntautunut Epeda, joiden toteuttamisesta vastasi itäsuomalaisen ammattikorkeakoulujen yhteistyöverkosto ulottuen Kymenlaaksosta Kajaaniin. Muita Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoululle merkittäviä verkko-opetuksen kehittämiseen liittyneitä projekteja olivat mm. Stydi, Cadimef ja Mecca sekä Joensuun yliopiston kanssa yhteistyönä toteutettu kirjastojen Elef-projekti. Itäsuomalainen yhteistyö ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä synnytti myös opetusteknologiaan keskittyneen ISOT-konferenssin.

Projektit mahdollistivat pedagogisen ja teknisen tuen järjestämisen, mukana olleiden opettajien kouluttautumisen ja erilaiset kehittämiseen liittyvät kokeilut, työajan resursoinnin sekä osallistumisen erilaisiin kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin. Verkko-opetukseen liittyviä hankkeita myös palkittiin valtakunnallisilla tunnustuksilla. Keväällä 2002 TieTie-yhteistyölle myönnettiin opetusministeriön laatupalkinto ammattikorkeakoulujen sarjassa ja vuonna 2003 samaisessa sarjassa sai kunniamaininnan Stydi-projekti (Kukkasniemi 2004).

Pedagogista ja teknistä tukea antoivat koulutusohjelmissa virtuaalivas-
taavat (Virvat). Hankkeiden päätyttyä Virva -toimintaan suunnattiin vä-
hemmän resursseja ja järjestelmällinen tuki väheni. Pedagoginen kehittä-
minen ja oppimisprosesseja tukevat toiminnot sekä erilaiset oppimisalustat
leimasivat toiminnassa mukana olevien henkilöiden keskusteluja. Pohjois-
Karjalan ammattikorkeakoulussa oli samanaikaisesti käytössä tai kokeilussa
useita erilaisia oppimisympäristöjä. Vaihtuvat ja vaihtelevat oppimisympä-
ristöt asettivat arjen sujuvuudelle suuria haasteita, niin opettajille kuin
tukipalveluillekin. Moodle vakiintui yhteiseksi ammattikorkeakoulussa
käytettäväksi oppimisympäristöksi vuonna 2008.

Videoneuvottelujärjestelmiä hyödynnettiin 2000-luvun alussa erityi-
sesti metsä- ja puutalousalan koulutuksen etäopetuksessa. Toteutusta-
pa mahdollisti opiskelijoiden osallistumisen koulutukseen hyvin laajalta
maantieteelliseltä alueelta, mutta vaati yleensä opiskelijoiden kokoontu-
misen videoneuvottelulaitteiden äärelle johonkin tiettyyn paikkaan. Ajatus
reaaliaikaisesta verkko-opetuksen seuraamisesta omalta tietokoneelta alkoi
vahvistua ja muuttua toiminnaksi 2000-luvun loppupuolella.

Lukuisten verkko-opetuksen kehittämiseen liittyvien hankkeiden pää-
tyttyä 2000-luvun lopussa alkoi jonkinlainen hetkellinen suvantovaihe ja
verkko-opetuksen systemaattinen kehittäminen hiljeni. Lukuisilla opetta-
jille oli osaamista, mutta tulevaisuuden näky Pohjois-Karjalan ammattikor-
keakoulusta vahvana verkko-opetuksen ja monimuotoistettujen opintojen
tarjoajana hiipui ja jäi yksittäisten, innostuneiden opettajien varaan. Ul-
kopuolisen rahoituksen päätyttyä jäätiin hämmentyneinä ihmettelemään,
mikä on Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun tapa toimia, sillä vakiin-
tuneita rakenteita ei ollut esimerkiksi tukipalvelujen järjestämisessä ja verk-
ko-opintojen kehittämisessä.

Verkko-opetukseen liittyvien kehittämishankkeiden päättymisen kans-
sa osittain samanaikaisesti alkoi Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu-
kokeilu vuonna 2006. Tavoitteena oli tarjota asiakaslähtöisiä aikuiskou-
lutuspalveluja sekä tutkimus- ja kehittämispalveluja maakunnan alueella.
Nämä tavoitteet samoin kuin myös ammattikorkeakoulun toimintojen
keskittäminen Joensuuhun edesauttoivat omalta osaltaan monimuotoisesti
toteutetun aikuiskoulutuksen kehittämistä. Keskusteluun tuli kokonaisten
AMK-tutkintojen suorittamisen mahdollisuus mahdollisimman pitkälti
opiskelijan omalta asuinpaikkakunnalta käsin hyödyntäen erilaisia opetus-
teknologisia ratkaisuja (Kallberg 2009, 137). Ensisijaisesti opiskelumah-
dollisuuksia maakuntaan lisättiin avoimen ammattikorkeakoulun kautta
tarjottavilla verkko-opintopaketeilla ja laajempina opintokokonaisuuksina
(Lätti & Pekkanen 2009). Lisäksi AMK-tutkintoon johtavaa koulutusta
lähdettiin voimallisemmin monimuotoistamaan ja toteutustapoja ajan-
mukaistamaan mm. sairaanhoitaja-, sosionomi- ja tradenomiopinnoissa.
Reaaliaikainen verkko-opetus Adobe Connect Pro -ohjelmalla tuli virtu-
aaliopintopaketojen rinnalle. Tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa aloit-

ti vuonna 2009 ensimmäinen opiskelijaryhmä, joka pystyi suorittamaan opinnot kokonaan verkossa.

PKAMK:n strategisena tavoitteena on vuosina 2007–2012 asiakas- ja aluelähtöisen aikuiskoulutuksen joustavien toteutustapojen kehittäminen. PKAMK:n uudelleen organisoitumisen myötä vuonna 2010 kehittämis- ja palvelukeskukseen palkattiin e-oppimisen suunnittelija, jonka tehtävänä on kehittää e-oppimista ammattikorkeakoulussa. Samaan aikaan aloitti myös opetuksen kehittämispäällikkö, joka puolestaan vastaa opetuksen kehittämisestä ja henkilöstölle suunnatusta koulutuksesta. Henkilöstön ja opettajien osaamista on kehitetty mm. AIKE-projektin järjestämällä verkkopedagogiikan koulutuspäivillä ja Joustavat toteutustavat aikuiskoulutuksen -valmennusohjelmassa. Lisäksi keskuksiin on koulutettu verkko-opetuksen asiantuntijoita, jotka toimivat keskuksessa myös verkkotutoreina.

Monimuoto- ja verkko-opetuksen merkityksen tunnustaminen näkyy henkilöstön osaamisen kehittämisessä sekä lisähenkilöstönä opetuksen tukipalveluissa. Toisaalta opettajien ja opiskelijoiden teknisen tuen tarve on edelleen suuri ja samoin opettajien tarve myös pedagogisen kehittämisen kokonaisvaltaiseen tukeen. Monimuoto-opintojen ja verkko-opintojen kehittäminen jatkuu edelleen ja on tulevaisuudessa yksi keskeinen ammattikorkeakoulun menestymistekijä. Onkin aika kysyä, mikä on Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun visio ja tavoittila monimuoto-opintojen järjestäjänä.

Monimuoto-opintojen toteutuksen onnistumisen edellytykset

Kuten aiemmin on tullut ilmi, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on paljon kokemusta sekä pienempien opintokokonaisuuksien että kokonaisten tutkintojen monimuotoistamisesta tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen. Toteutustapojen edelleen kehittämiseksi on tärkeä tarkastella onnistuneesti toteutettujen monimuoto-opintojen edellytyksiä. Tätä tarkoitusta varten pyysin yhdeksää, eri aloilla aikuiskoulutuksessa toimivaa ja monimuoto-opinnoissa opettavaa opettajaa nimeämään kolmesta viiteen asiaa, jotka ovat onnistuneen monimuoto-opetuksen edellytyksiä. Saamani vastaukset teemoittelin kolmeen pääkategoriaan: opettajat yhteisössä, toimivat rakenteet ja opiskelijäläheisyys. Opettajien nimeämät onnistumisen edellytykset on koottu oheiseen kuvioon (kuvio 2).

KUVIO 2. Onnistuneen monimuotototeutuksen edellytykset.

Opettaja yhteisössä

Opettajien vastauksissa tuli useimmiten esiin maininta **muuttuneesta opettajuudesta ja pedagogiikasta**. Monimuoto-opetus vaatii opettajalta erilaista otetta, jolloin opettaja joutuu ”likoon” eri tavoin kuin perinteisessä luokkahuoneopetuksessa. Aikaisempi opettamisen tapa ei ole siirrettävissä monimuoto-opintoihin ja opettajan on luovuttava luennointikäytännöistä eli siirryttävä opetuksesta oppimisprosessin ohjaajaksi. Aikuispedagogiikka, dialogisuus opiskelijoiden kanssa, motivaatio toteutusten kehittämiseen, kaikenlainen kokeilemisen halu sekä omat taidot opettaa monimuoto-opinnoissa korostuvat. Opettajan asiantuntijuus omassa aineessa korostuu pedagogisten taitojen rinnalla. Opettajan on asennoiduttava oppimiseen uudelleen ja ymmärrettävä, että oppimista tapahtuu muutoinkin kuin perinteisessä luokkahuoneopetuksessa. Pedagogisessa ajattelussa on siirryttävä aitoihin ja opiskelijoita kiinnostaviin kokonaisuuksiin, pois yksittäistä opintojaksoista ja yksittäisistä, sirpalemaisista tehtävistä. Opettajan on löydettävä keinot olla läsnä ja näkyvissä opiskelijoille, myös silloin kun kontaktiopetusta ei ole.

Monimuotoistaminen perustuu **opettajien yhteistyöhön ja yhdessä sopimiseen**. Se rakentuu opettajayhteisön keskustelulle, jossa opetussuunnitelma analysoidaan ja sovitaan ”lähiopetuksen arvoisen opetuksen kriteerit” ja vapaudutaan entisistä rakenteista ja ajattelumalleista. Samalla tehdään yhteiset päätökset ja sopimukset uusista toteutusten rakenteista mm. mitä tapahtuu lähipäivien aikana, miten etä- ja verkko-opintojen sisällöt jäsenyivät. Toteutusten suunnittelun on perustuttava opettajien väliseen

yhteistyöhön ja kokemusten jakamiseen ja esimerkiksi oppimisympäristönä käytettävä Moodle rakennetaan niin, että kaikki opettajat tietävät millaisia opintoja ja tehtäviä opiskelijoilla on milloinkin meneillään. Koulutusta ei voida rakentaa yksittäisten opettajien varaan. Opettajien keskinäinen tiimityö korostuu ja toteutusten suunnittelujänteen on oltava riittävän pitkä. Toteutusten opettajat on tiedettävä vuodeksi eteenpäin.

Opiskelijäläheisyys

Onnistuneessa toteutuksessa **suunnittelu ja ajallinen ennakointi** korostuvat sekä koko tutkinnon että yksittäisen opintojakson kohdalla. Hyvä etukäteissuunnittelu mahdollistaa myös opiskelijan huomioimisen. Useimmilla aikuisopiskelijoilla on perhe ja he ovat opintojen ohella myös töissä. Opiskelijan elämäkokonaisuutta ajatellen aikataulutettu opintosuunnitelma ja koko opiskeluvuosi ennakoituna on yksi onnistumisen lähtökohdista. Aikuisopiskelija arvostaa sitä, että hän tietää etukäteen milloin on läsnäoloa vaativaa opiskelua, tentit ja tehtävien palautukset sekä saa selvät toimintaohjeet opintoihin liittyen. Jo hakuvaiheessa on tärkeää, että opiskelija tietää millaiseen ja miten järjestettyyn koulutukseen hän on hakeutumassa.

Opiskelijan tukemiseen ja tuutorointiin, oppimaan oppimisen valmiuksien syntymiseen ja monimuoto-opiskeluun ohjaamiseen on kiinnitettävä huomiota erityisesti opintojen alkuvaiheessa. Monimuoto-opinnoissa ryhmän tuella on suuri merkitys ja siksi opiskelijoiden ryhmäytymiseen ja vertaistuen mahdollistamiseen on kiinnitettävä huomiota. Opiskelijoille on mahdollistettava **yksilöllinen joustavuus** opinnoissa huomioiden aikuisen elämäntilanteet muutoksineen. Kun aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen (AHOT) -menettely on osa pedagogista suunnittelua niin se mahdollistaa yksilölliset opintopolut. AHOT-prosessi on käynnistettävä viimeistään heti opintojen alkuvaiheessa, jotta opiskelija pystyy ennakoimaan opintojen vaatiman työmäärän.

Toimivat rakenteet

Monimuotoistamisen on oltava **johdon tietoinen päätös ja valinta, johon keskuksen johtaja ja esimiehet ovat sitoutuneet**. Lähiesimiehen on tiedettävä, mitä monimuotoistaminen tarkoittaa ja oltava itse asian takana opettajia tukemassa. Strategisena päätöksenä monimuotoistaminen edellyttää sitoutumista, tukea ja resursseja. Tällöin taloudellisia voimavaroja allokoituu toimintaan: opettajille on varattu aikaresursseja kehittämiseen, suunnitteluun ja tekemiseen. Käytävissä olevat **tietotekniset ratkaisut** ovat ajanmukaiset ja **toimivat**. Niiden käyttöä tuetaan järjestämällä **atkukea** niin opiskelijoille kuin opettajille myös virka-ajan päättymisen jälkeen. Opettajille järjestetään koulutusta ammattikorkeakoulussa käytössä olevista työvälineistä ja oppimisympäristöistä.

Yhteenvetoa

Edellä mainitut monimuoto-opintojen onnistuneen toteutuksen elementit tulevat esille myös monissa tutkimuksissa. Verkko-opettajan työn kontekstia ja työympäristöä kuvaavan tutkimuksen (Kullaslahti 2011, 127–137) mukaan opettajien kertomuksissa korostuvat seuraavat teemat, jotka vaikuttavat verkko-opettajaksi kehittymisessä: opiskelijat (opiskelijoiden tekniset valmiudet, asenteet, erilaiset opiskelijaryhmät, aika ja opiskelijoiden antama palaute), kollegiaalinen työyhteisö (yhteistyö toisten opettajien kanssa, kokemusten jakaminen, yhteisopettajuus, yhteiset sopimukset etätöskentelyn käytänteistä), tuki (tuen tarve ja saatavuus kohtaavat) sekä organisaatio (pitkäjänteinen kehittämistyö, vapaus vs. yhteiset linjaukset, toimivat ja tarkoituksenmukaiset työvälineet, työn resursointi ja esimiesten ymmärrys verkko-opetuksesta).

Janne Matikainen (2009, 29–36) on koonnut kokemuksia verkkoviestinnän muuntokoulutuksen toteutuksesta. Hänen mukaansa onnistuneen toteutuksen taustalla on ensiksikin koulutuksen infrastruktuuri eli koulutusta järjestävän organisaation suunnitteluprosessit, osaaminen ja se, että verkko-oppimisympäristöt ovat kunnossa. Toiseksi opettajien yhteistyö, tietämys, osaaminen ja innostuminen verkko-opetuksesta on ratkaisevaa. Oppimisympäristöjen ja koko tutkinnon kokonaisuuden osalta korostuu se, että erilaisten opetus- ja opiskelumuotojen jaottelun ja vuorottelun taustalla on pedagoginen mielekkyys. Aikuisopiskelijan kannalta suurin haaste on ajan riittävyys opiskeluun, sillä aikuisen elämässä aikaa ja energiaa pitää keskittää samanaikaisesti useisiin asioihin - ajankäyttöä haastavat moneen eri suuntaan vetävät voimat. Työelämässä olevat opiskelijat suhtautuvat usein opintoihin varsin käytännöllisesti ja opintojen teoreettiset sisällöt voivat olla silloin haasteellisia. Koulutusohjelman tasolla opintojen työmäärä ja aikataulut on pystyttävä mitoittamaan opiskelijan kannalta mielekkääksi kokonaisuudeksi ja opiskelijoiden yhteisöllisyyden syntymistä tukemaan laaditaan koko koulutukselle yhteinen portaali, jonka kautta tiedotetaan, uutisoidaan ja vaihdetaan kuulumisia.

Koulutusohjelman eli kokonaisen tutkinnon osalta onnistumisen takaa huolellinen suunnittelu. Hyvän suunnittelun taustalla ovat riittävät resurssit: riittävästi henkilökuntaa ja osaamista koulutuksen toteuttamiseen, kokemusta verkkopedagogiikasta sekä verkko-opintojen ja -ohjauksen suunnittelusta sekä motivaatio ja yhteinen halu toteuttaa opinnot monimuotoisesti (Matikainen 2009, 33). Mäkelä (2010, 298) toteaa lisäksi, että koska oppiminen on vuorovaikutteinen prosessi, niin opiskelijoiden näkökulmasta opetus ja oppimisen ohjaaminen on tärkeä resurssi. Opiskelijoiden muut käytettävissä olevat resurssit (esimerkiksi aika, elämismailmat, aikaisempi osaaminen) vaikuttavat oppimiseen samanaikaisesti.

Opettajien nimeämät monimuoto-opintojen toteutusten edellytykset voidaan nähdä myös opettajien mielekkään työnteon edellytyksinä (vrt. Korhonen 2008, 208). Kiinnittämällä huomiota tähän, mahdollistuu myös opettajien työnteon mielekkyyden tukeminen. Useissa eri yhteyksissä on

todettu, että ammattikorkeakouluopettajien työn kokonaisuus on moninainen ja hyvin erilaisten vaateiden alainen (esim. Auvinen 2004; Mäki, Vanhanen-Nuutinen & Töytäri-Nyrhinen 2011).

Edellä mainittujen onnistumisen elementtien lisäksi voidaan tarkastelua laajentaa myös toteutusten kehittämiseen. Esitetyt onnistumisen edellytykset vaativat taustalle lisäksi yhteisen käsityksen ja sopimuksen siitä, mitä monimuoto-opinnot tarkoittavat sekä millaiset periaatteet ja pelisäännöt ohjaavat niiden kehittämistä niin yksittäisen koulutusohjelman kuin koko ammattikorkeakoulun tasolla. Kehittämistyö perustuu yhteisössä psykologiseen sopimukseen (Kuittinen & Meriläinen 2008) – kehittämistyöhön liittyvät odotukset tiedostetaan ja yhteisymmärrys vallitsee kehittämistyön tavoitteista ja keinoista. Kehittäminen yhteisenä projektina perustuu yhteisössä vastavuoroiseen toimintaan, luottamukseen, osaamisen yhdistämiseen ja moniääniseen dialogiin. Yhteisössä kohtaavat käytäntö – teoria, ajatus – todellisuus, puhe – toiminta, ideointi – uuden tiedon, ratkaisujen ja osaamisen tuottaminen (Sihvo 2011). Toimivien rakenteiden, muuttuneen opettajuuden ja opiskelijälähtöisyyden lisäksi tarvitaan yhteisö, joka toimii **innovatiivisena osaamisyhteisönä**.

Aikuiskoulutuksen kehittämiseen ja kehittämisen haasteisiin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa palataan tämän julkaisun viimeisessä artikkelissa.

Lähteet

- Auvinen, P. 2004. Ammatillisen käytännön toistajasta monipuoliseksi aluekehittäjäksi? Ammattikorkeakoulu-uudistus ja opettajan työn muutos vuosina 1992 - 2010. Joensuu yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 100.
- Böök, M.L. & Jääskelä, P. 2009. Blended learning - uusi tapa opiskella ja opettaa tutkimustaitoja avoimessa yliopistossa. Teoksessa Joutsenvirta, T. & Kukkonen, A. (toim.) Sulautuva opetus - uusi tapa opiskella ja opettaa. Helsinki: Palmenia, 166 - 180.
- Frilander, K., Jauhiainen, A., Onnismaa, J., Saloheimo, L., Silvennoinen, H. & Valkama, H. 2010. Aikuiskasvatustieteen tila ja tulevaisuus. Aikuiskasvatus 30 (3), 213 - 223.
- Ignatius, M. 2010. Oppijan penaali. <http://moodle.pkamk.fi/mod/book/view.php?id=95350&username=guest> 30.9.2011
- Jääskelä, P. 2009. Oppimisen laatu ja opiskelun joustavuus: ohjauksellisen pedagogiikan ydin. Monimuoto-opetuksesta kohti blended learning -toteutusta. Aikuiskasvatus 29 (3), 223 - 228.
- Kallberg, K. 2009. Toimintamalleista Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakouluksi. Teoksessa Kallberg, K. & Pekkanen, P.-R. (toim.) 2009. Maakuntakorkeakoulun monet

- muodot. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Raportteja 37, 131- 143.
- Kankkunen, J. & Uimonen, J. 1999. Data Processing Using Information Technology - a Joint Project of Five Polytechics. In Kosunen, T. & Viiri, M. (ed.). 1999. Networks of Skills and Competence. International Telematics in Education Conference in Joensuu, Finland, 23 to 24 September 1998. Joensuu: North Karelia Polytechnic Publications. A: Research Reports 3, 137 - 143.
- Korhonen, A. 2008. Opettajien perustehtäväkäsitteet osana peruskoulun kehittämistä. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 129.
- Korhonen, A. 2011. Perustehtävälähtöinen kehittämisote koulun kehittämisen vaihtoehtona. Aikuiskasvatus 31 (1), 4 - 13.
- Kosunen, T. 1999. Instructor Engagement and Commitment - Key Factors in Successful Implementation of Information and Communication Technology (ICT) in Universities and Polytechnics. In Kosunen, T. & Viiri, M. (ed.) 1999. Networks of Skills and Competence. International Telematics in Education Conference in Joensuu, Finland, 23 to 24 September 1998. Joensuu: North Karelia Polytechnic Publications. A: Research Reports 3, 100 - 113.
- Kuittinen, M. & Meriläinen, M. 2008. Opiskelijan psykologinen sopimus. Teoksessa Lappalainen, K., Kuittinen, M. & Meriläinen, M. (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 41, 155 - 173.
- Kukkasniemi, S. 2004. Verkkokoulutuksen kehittäminen Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Tukipalvelujen nykytilan kartoitus 2004. 31.3.2004. Julkaisematon lähde.
- Kullaslahti, J. 2011. Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssi ja kehittyminen. Acta Universitatis Tamperensis 1613.
- Levonen, J., Joutsenvirta, T. & Parikka, R. 2009. Blended learning - katsaus sulautuvaan yliopisto-opetukseen. Teoksessa Joutsenvirta, T. & Kukkonen, A. (toim.) Sulautuva opetus - uusi tapa opiskella ja opettaa. Helsinki: Palmenia, 15 - 23.
- Lätti, M. & Pekkanen, P-R. 2009. Avoin ammattikorkeakoulu osana maakuntakorkeakoulutoimintaa. Teoksessa Kallberg, K. & Pekkanen, P-R. (toim.) 2009. Maakuntakorkeakoulun monet muodot. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. C: Raportteja 37, 148 - 151.
- Maljojoki, P. 1999. Welcome to the Conference. In Kosunen & T. Viiri, M. (ed.) 1999. Networks of Skills and Competence. International Telematics in Education Conference in Joensuu, Finland, 23 to 24 September 1998. Joensuu: North Karelia Polytechnic Publications. A: Research Reports 3, 7 - 10.
- Matikainen, J. 2009. Maisteriohjelma verkossa - verkkoviestinnän muuntokoulutus Wermu. Teoksessa Joutsenvirta, T. & Kukkonen, A. (toim.) Sulautuva opetus - uusi tapa opiskella ja opettaa. Helsinki: Palmenia, 25 - 36.
- Mähönen, H. 2002. Korkeampaa koulutusta: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 10 vuotta. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Mäkelä, L. 2010. Verkkokurssi opetuksen ja oppimisen kompleksisena tilana. Acta Universitatis Tamperensis 1490.
- Mäki, K., Vanhanen-Nuutinen, L. & Töytäri-Nyrhinen, A. 2011. "Mitä otat pois, jos uutta tulee tilalle?" - ajanhallinta ja johtaminen ammattikorkeakoulussa. Aikuiskasvatus 31 (1), 14 - 23.
- Sihvo, P. 2011. eOSMO-projektin tulosten esittelyä. Esitys Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa 25.5.2011.

Oppimisen ja työn muutos – tarvetta ja mahdollisuuksia joustaville koulutusratkaisuille

Jarmo Talvivaara

Tässä artikkelissa tarkastellaan oppimisen ja työn muutokseen, verkkopedagogiikkaan ja opetusteknologiaan sekä opetuksen tukeen ja kehittämiseen liittyviä näkökulmia. Tarkastelussa on tarkoitus luoda katsaus erityisesti niihin työhön ja oppimiseen vaikuttaviin muutostekijöihin, jotka liittyvät oppilaitosten tarpeisiin hyödyntää toiminnassaan nykyaikaista tieto- ja viestintäteknologiaa sekä verkkopedagogisia sovellutuksia.

Työn ja oppimisen muutostekijöitä

Yhteiskunnan muuttuessa koulutusorganisaatioiden on muututtava toimintaympäristön mukana. Muutos vaatii sopeutumista yhteiskunnan kehityskulkuihin ja uusiin vaatimuksiin. Nykyisin monet muutostekijät vaikuttavat alueellisen tai kansallisen kontekstin sijaan globaalissa laajuudessa. Muutokset vaikuttavat joko välittömästi tai viiveellä kansallisella tasolla. Moni haaste on laajuudesta huolimatta nopeatempoinen ja vaikeasti ennakoitavissa. Tästä huolimatta muutokset tulisi nähdä enemmänkin mahdollisuuksina kuin uhkakuvina. Tavoiteltavampaa on toimia sopeutujan sijaan muutokseen vaikuttavana tai jopa muutosta johtavana toimijana. Tällainen toiminta vaatii koko organisaation läpileikkaavaa, proaktiivista ja rohkeaa, ennakoivaa ja osallistavaa toimintakulttuuria. (ks. esim. Bonk & Graham 2006; Johnson, Levine & Smith 2009; Johnson, Levine, Smith, & Stone 2010; Johnson, Smith, Willis, Levine & Haywood 2011; Miller, Shapiro & Hilding-Hamann 2008; Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2010.)

Tieteellisen, teknologisen ja taloudellisen kehityksen myötä sekä työelämä että oppiminen kohtaavat jatkuvasti uusia haasteita ja mahdollisuuksia. Viime vuosikymmenten merkittäviä muutostekijöitä ovat mm. etätyö sekä etä- ja verkko-oppimisen mahdollisuudet koulutuksessa. Verkko-opetuksen kehittämisen ajureita ovat etenkin teknologinen kehitys, korkeakouluverkoston kehittäminen ja nuorten ikäluokkien pienenemisestä johtuva hakijamäärien negatiivinen kehitys lähitulevaisuudessa. Muutostekijöistä jälkimmäisin on lähinnä alueellinen tai kansallinen, mutta kaksi ensimmäistä

vahvasti globaaleja muutostekijöitä. (Bonk & Graham. 2006; Johnson ym. 2009, 2010; Himanen & Castells 2001; Miller ym. 2008; Pajarinen ym. 2010; Siemens & Tittenberger 2009.)

Teknologia, globalisaatio ja työn murros

Työn ja oppimisen muutos näyttäisi koskevan yhtäältä toimintaprosessien ulkoistamista ja toisaalta asiantuntijatyöhön keskittyneitä sekä kehittyneitä tieto- ja viestintätekniiikkaa hyödyntäviä toimialoja. Työtä, tuotantoa ja kehittämistoimintaa voidaan maantieteellisesti sijoittaa taloudellisesti halvempien tuotantokustannusten maihin, joista yhtenä esimerkkinä ovat mm. ns. ”savupiipputeollisuuden” ulkoistukset Suomesta Kiinaan, Intiaan, Keski- ja Etelä-Amerikkaan ja Itä-Eurooppaan. Kehittämistä voi tapahtua myös niin, että asiantuntijatyötä organisoidaan maantieteellisesti hyvin hajautuneisiin organisaatioihin. Tällöin kehittämis- tai koulutustoimintaa voidaan tuottaa sekä kasvukeskuksissa että niiden ulkopuolella. Molemmilla kehityskuluissa perusteluna voidaan käyttää esimerkiksi toiminnan sijoittamista lähelle asiakasta. Perinteisessä teollisuudessa voidaan näin saavuttaa tehokkaampi logistiikkakustannusrakenne. Jos asiantuntijaorganisaatioiden asiakkaat toimivat maakunnissa voi organisaation keskittyminen pelkästään kasvukeskukseen tuottaa ongelman tarjottujen palveluiden saavutettavuudelle riittävän laajalle asiakaspohjalle. Asiantuntijatyön rekrytointiprosesseja voidaan tehostaa laajentamalla organisaation toiminta- aluetta esim. etätyöratkaisujen avulla ja tekemällä maantieteellisestä hajautumista huolimatta onnistuneita ja organisaation osaamis pääomaa vahvistavia rekrytointiprosesseja. (Johnson ym. 2009, 2010; Himanen & Castells 2001; Pajarinen ym. 2010.)

Kansallisesti tai globaalisti hajautunut organisaatio on yleinen ja todennäköisesti yksi edelleen vahvistuva malli etenkin ICT-alan organisaatioissa (mm. ohjelmointi, tietojenkäsittely, muut ICT-palvelut), mutta myös muissa tietointensiivisissä (ns. KIBS) toimialoissa. Hajautuneissa organisaatioissa vaaditaan tuloksellisen toiminnan osaamista sekä yksilöltä että organisaatioilta kokonaisuutena. Yksilöillä korostuu kyky etätyöhön maantieteellisesti hajautuneissa ja monikulttuurisissa virtuaaliorganisaatioissa. Organisaatiossa on merkittävää kyky tarjota etätyöhön ja muuhun hajautunutta toimintaa tukeviin ratkaisuihin sopivia toimintaprosesseja. Ilman kykyä toimia ja kehittyä hajautuneessa organisaatiossa yksilön edellytykset työskennellä ja työllistyä vähenevät. Jos organisaatio ei tarjoa hajautunutta toimintaa mahdollistavia ja kehittäviä työympäristöjä sen edellytykset tehokkaaseen toimintaan sekä osaamis pääoman varmistamiseen voivat vaarantua. (mm. Johnson ym. 2010, 2011; Pajarinen ym. 2010.)

Kehittyneet ympäristöt voivat tehostaa organisaatioiden toimintaa myös muilla tavoin. Video- ja verkkoneuvottelu ympäristöjen avulla moni organisaatio on voinut vähentää palavereihin ja muihin tapaamisiin liittyviä matkakustannuksia. Matkakustannusten lisäksi vähenee myös matkustamiseen käytettävä aika. Toimivien verkkokokousympäristöjen myötä moni

organisaatio on voinut myös lisätä henkilöstön osallistumista organisaation sisäiseen ja ulkoiseen henkilöstö- ja täydennyskoulutukseen. Vaikka henkilöstön ja etenkin asiakkaan kanssa kasvokkain tapaamisia tarvitaan edelleen, voidaan verkkoa hyödyntäen tuottaa sellaisia toiminnan etuja joita aiempi toimintatapa ei pysty tarjoamaan. (Bonk & Graham 2006; Johnson ym. 2011; Miller ym. 2008; Pajarinen ym. 2010; Turkki 2009.)

Maailma muuttuu – pitääkö koulunkin muuttua?

Myös koulutus ja oppilaitokset voidaan lukea tähän edellä esitettyyn tietointensiivisiä aloja koskevaan kehitykseen ainakin kahden näkökulman kautta. Ensinnäkin, koulutusorganisaatioiden on oltava hyvin ajan hermolla siitä, miten nykyiset ja tulevat ratkaisut (esim. opetusteknologian alalla) mahdollistavat oman toiminnan laajentamisen (esim. monimuotoisuus ja -alaisuus, rekrytointialueen laajentaminen, kansainvälinen yhteistyö). Toisaalta koulutuksen on sisällettävä niitä valmiuksia kehittäviä elementtejä, joiden myötä opiskelijoiden kompetenssi oman alan hajautuneissa organisaatioissa toimimiseen kehittyy jo opintojen aikana. Tätä vastuuta ei voida säilyttää yhteiskunnan muille toimijoille tai ainakaan jättää koulutustehtävän ulkopuolelle: koulutuksenhan on tarkoitus toimia yhteiskunnan merkittävimpänä kehittämistekijänä. (Kansallisen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma 2010; Kotila 2003; Turkki 2009.)

Etäopiskelu voi tarjota merkittävän koulutuksen kehittämispotentiaalin globalisoituvaan, verkostoituneeseen ja monikulttuuriseen toimintaympäristöön. Harvaan asutuissa maissa, kuten Suomessa koulutusta keskitetään maantieteellisesti lähemmäksi ja isompiin kokonaisuuksiin. Aikuisopiskelijoille tämä ei välttämättä tarkoita pelkästään palvelutason kohoamista, esim. jos oma maantieteellinen etäisyys koulutusta tarjoavaan oppilaitokseen on pitkä (maakunnissa usein > 100 km). Fyysisiin luokkiin ja lähiopetukseen pääsääntöisesti pohjaavissa opetusjärjestelyissä tyypillisiä ratkaisuja ovat esim. kuukausittaiset lähipäivät tai opiskelu koululla iltaisin ja viikonloppuisin. Tämä toimintatapa ei välttämättä kykene huomioimaan oppijoiden henkilökohtaisia tarpeita tai vaatimuksia opintojen tarpeeksi joustavaan integroimiseen työelämään ja muihin elämän osa-alueisiin. Korostettakoon, että erinomaisia monimuoto-opiskelun käytäntöjä on olemassa, mutta nekin eivät välttämättä poista fyysisiin ja etenkin paikallisiin resursseihin liittyviä rajoitteita. Toimittaessa etenkin kansainvälisessä kontekstissa maantieteelliset etäisyydet yhteistyökumppaneihin ovat väistämättömiä. Viikko tai kaksi kansanvälistä toimintaa lukuvuoden aikana ei välttämättä integroi kansainvälisyyttä riittävästi arkeen, vaan yhteistoiminnan aste täytyy saada syvällisemmäksi. Tällöin ollaan pakotettuja pohtimaan esim. maantieteellistä ja fyysistä sijaintia vähemmän rajoittavia toimintatapoja. (Bonk & Graham 2006; Johnson ym. 2011; Kotila 2003; Meisalo ym. 2003; Lähti & Putkuri 2008)

Oppimisen ja työn integroituminen

Kun opiskellaan työn ohessa on oppimisen ja opetuksen sovittava oppijan henkilökohtaisiin lähtökohtiin ja tarpeisiin: siten mahdollistuu riittävä sitoutuminen opiskeluun ja oppimista voidaan kohdistaa työelämän tarjoamiin kehittämiskohteisiin. Vaikutus voi olla vastavuoroista: oppiminen on integroitavissa omaan työuraan entistä syvemmin, mutta oppimisen uudet käytännöt voivat myös kehittää työelämää ja siinä toimivia organisaatioita. Jos oppiminen voidaan tuoda oppilaitoksista oppijaa lähemmäksi – eikä siis oppijoita aina fyysisesti oppilaitokseen – saavutetaan uudenlainen oppimisympäristö. Tämän oppimisympäristön avulla oppimisen monimuotoistamisen mahdollisuudet, personointi, aikaan ja paikkaan liittyvät joustavuudet voidaan yhdistää ammatillisen korkeakoulutuksen tiedollisiin, mutta myös käytännön taitoihin liittyvään kehittymiseen – asiantuntijuuden kokonaisvaltaiseen kasvuun. Monipuolisten (sisältö, pedagogiikka, menetelmät, teknologia ja tuki) etäopetusympäristöjen ja -käytäntöjen avulla oppilaitos voi muuttaa omaa toimintaansa edellä esitettyjen tavoitteiden suuntaan. (Bonk & Graham; Johnson ym. 2010, 2011; Kotila 2003). Etäopetuksessa ei ole kyse pelkästään teknisen oppimisympäristön tarjoamisesta. Erilaisessa oppimisympäristössä on syytä tarkastella millaista oppimista nyt ja tulevaisuudessa vaaditaan ja miten verkko-opiskelun kehittämistoimenpiteet asettavat teknologian sijaan lähtökohdaksi oppimisen ja sen ohjaamisen.

Verkko-opinimisen ja joustavien oppimiskaisujen näkökulmia

” People expect to be able to work, learn, and study whenever and wherever they want.” (Johnson et al. 2011)

Siirryttäessä hyödyntämään laaja-alaisemmin verkko-opetusta ja muita opetusteknologisia ratkaisuja, joudutaan koulutusorganisaatiossa muuttamaan toimintatapoja. Toimintatapojen valitsemisen, käyttöönoton ja kehittämisen pohjana ei kuitenkaan voi olla pelkästään verkko-opetukseen kiinteänä osana liittyvät teknologiset ratkaisut, vaan perustana on oltava oppiminen, sitä tukeva pedagoginen osaaminen ja sopivat työskentelymenetelmät. Verkko-opetus voi tuoda oppimisen entistä enemmän toiminnan keskiöön, ja muut resurssit ja rakenteet toimivat oppimistoimintaa tukevina fasiliteetteinä. (mm. Bransford 2004; Koli 2008; Kotila 2003; Meisalo ym. 2003.) Miten tämä itse asiassa mahdollistuu?

Kohti joustavia oppimiskaisuja?

Verkon joustavuuden avulla voidaan siirtyä opetuksen suunnittelusta ja sen rajoituksista (mm. fyysiset tilat, laitteet, sovellukset ja palvelut, maantieteelliset etäisyydet) oppimisen suunnitteluun ja tukemiseen. Resurssihin, työkaluihin ja muihin oppimisen aihioihin voidaan päästä käsiksi parhaimmillaan ajasta ja paikasta riippumatta.

Tämän mahdollistavia työkaluja ovat mm.

- etäkäyttöympäristöt (mm. ammattialan sovellukset)
- verkkomateriaalit, luento- ja muut tuntityöskentelyyn liittyvät tallenteet
- opetus- ja ohjaustapahtumien entistä joustavampi organisointi (esim. osallistuminen opetukseen etänä, ohjaustapaamiset verkossa)
- opiskelijoiden projektien ja muiden ryhmätöiden tekeminen verkossa

Nämä työskentely-ympäristöt eliminoivat useita perinteisten resurssien rajoituksia. Opetustapahtumia niin opettaja- kuin oppijavetoisesti voidaan suunnitella joustavammin ja hyödyntää entistä monipuolisempia pedagogisia käytäntöjä. Itsenäistä opiskelua tukevat materiaalit ja työkalut mahdollistavat opiskelijoiden ja opettajien yhteisen ajankäytön joustavoittamisen ja kohdentamisen erityisesti samanaikaista vuorovaikutusta vaativiin tapahtumiin. (Bonk & Graham 2006; Bransford 2004; Kotila 2003; Meisalo ym. 2003.)

Joustavat oppimisratkaisut opiskelijan aktiivisuuden mahdollistajana

Toinen merkittävä verkko-oppimisen tuoma etu on se, että oppija voi parhaimmillaan ottaa oppimistapahtumissa entistä itsenäisemmän, joustavamman ja laajemman roolin. On syytä muistaa, että moni oppilaitoksissa käytetty toimintatapa on kehittynyt – osittain pakosta – resurssien (henkilöstö, tilat, opetusvälineet, talous) niukkuuden vuoksi. Opetuksen suunnittelussa on kehitetty erilaisia opetus- ja arviointimenetelmiä, joissa pyritään resurssien mahdollisimman tehokkaaseen hyödyntämiseen. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että oppiminen on jokaiselle oppijalle henkilökohtainen prosessi (Bransford 2004). Iso osa oppimisesta tapahtuu toki myös sosiaalisessa kontekstissa muiden oppijoiden, opettajien ja ohjaajien kanssa. Ammatillisessa korkeakoulutuksessa tärkeä osa on myös tutkimuksella ja työelämäyhteistyöllä (mm. Kotila 2003).

Tehokkuus on kyettävä arvioimaan nimenomaan pedagogisena ”tehokkuutena”, koska muista lähtökohdista käsin resurssien käyttö ei välttämättä suuntaudu nimenomaan oppimisen synnyttämiseen (mm. Means, Toyama, Myrphy, Bakia & Jones 2010). Perinteisissä, etenkin rajoittuneissa resursseissa toimittaessa oppimiselle voi syntyä pullonkauloja, jolloin opetuksen suunnittelua ja kehittämistä tehdään ikään kuin sekundääristen seikkojen ohjaamana. Pedagogisessa tehokkuudessa tulisi kuitenkin huomioida resurssien käytön ja menetelmien tarkoituksenmukaisuus. Verkossa voidaan toteuttaa tarvittaessa massaluento periaatteessa rajoittamattomalle opiskelijajoukolla – siis huomattavasti laajemmalle, mitä perinteisessä auditoriossa tai luokkahuoneessa. Samanaikaisesti on kuitenkin huomioitava, että pienryhmä- tai yksilöohjausta toteutettaessa toimintatapa täytyy myös olla tarvelähtöisesti valittu ja sovitettu oppimisen tarpeisiin. (mm. Bransford 2004; Koli 2008; Kotila 2003; Meisalo ym. 2003.)

Joustavat oppimiskäytännöt ja opettajuus

Verkko-opetuksessa käytetään oppimisen ja siihen liittyvien tukitoimintojen (opetus, ohjaus, vertaistuki, muu tuki) jäsentämiseen usein oppimiprosessin käsitettä (mm. Koli 2008). Tämä voi olla yksi selitys sille, miksi verkko-opetuksessa oppiminen huomioidaan vahvasti toiminnan keskiöksi ja tavoitteeksi. Kattavin ja ajantasaisin ammatillisin sisällöin, opetusteknologisin valmiuksin ja verkon mahdollisuudet tiedostavalla pedagogisella pelisilmällä varustetulle opettajalle tämä on poikkeuksetta erittäin suuri voimavara (mm. Kotila 2003; Kullaslahti 2011).

Kaikkien näiden osaamisalueiden (ammattispesifinen, pedagoginen, tieto- ja viestintätekninen osaaminen) täytyy kuitenkin olla luotettavalla pohjalla ennen kuin opettaja voi hyödyntää verkon etuja opetuksessaan täysimittaisesti (Bransford 2004; Kullaslahti 2011). Verkko-opettajuuden alkumetreillä voi olla iso kynnyksuskaltautua aloittamaan ensimmäisiä verkko-opetukseen pohjautuvia opintojaksoja. Ilman tarvittavaa tuntemusta, prosessorientaatio ei opetuksessa pääse syntymään, jolloin siirtyminen verkkoon voi jäädä tapahtumatta tai se jää luokkaopetuksen ”verkkoon kopiointin tasolle”. Pelot ja ennakkoluulot liittyvät usein toimintakulttuurin merkittävään muutokseen, esim. vähentyneeseen tai jopa lähes katoavaan fyysisen vuorovaikutukseen. Miten opiskelijaryhmästä saa otteen, jos he eivät ole samassa tilassa opettajan kanssa? Miten onnistuu opiskelijoiden kesken riittävä vuorovaikutus? On uskallettava luopua totutuista konventioista ja omaksuttava uusia, ehkä täysin tuntemattomia toimintatapoja. Jo mainitun teknisen osaamisen lisäksi ympäristöjen tekninen toimintavarmuus sekä soveltuvuus omaan, voimakkaassa kehitysvaiheessa olevaan opettajuuteen voi perustellusti huolettaa. Entä jos epäonnistun?

Parhaimmillaan verkko-opetus haastaa opettajat uudenlaiseen opettajuuteen (mm. Kullaslahti 2011) tarjoamalla sekä paljon uutta opittavaa että valtavasti hyödynnettäviä mahdollisuuksia. Koulutustoiminnan organisoiminen tulee tukea tätä kehittämistä estäviä kompromisseja välttämällä (mm. APLU 2009a;). Verkossa toimiminen tukee entistä personoidumpien opintopolkujen sekä tiiviimmän oppija-ohjaaja -suhteen synnyttämistä. Tämä asettaa opetuksen ympäristöille paineita mm. oppijoiden oppimisprosessin näkyvyyden lisäämiseen, kuten oikea-aikaisen ja -sisällöisen interventioon mahdollistamiseen (mm. Bransford 2004; Koli 2008). Oppimisen tarpeita tukeva ohjausympäristö mahdollistaa perustellun pedagogisen pohjan yksilökohtaiselle ja erilaisia oppijoita tukevalle kehittämiselle. Perehdytystä tarjoavat tukipalvelut ovat luonnollisesti tässä hyvä lähtökohta. Tuki ei kuitenkaan voi olla verkko-oppimisympäristöjen perusteiden kouluttamista, vaan erityisesti mainitun oppimisprosessiosaamiseen suuntaavaa ja jatkuvaa kehittämistä. On mahdollistettava jatkuva pedagogisilla portailla nouseminen (mm. Kullaslahti 2011).

Joustavan verkko-oppijuuden vaatimuksia

Runsaista mahdollisuuksista huolimatta haaste verkkoon siirtymisessä koskee myös oppijoita: oppimisympäristön tuntemus täytyy olla riittävää että oppimisen mahdollistavat piirteet tulevat tehokkaasti hyödynnettyä oman oppimisen strategioissa. Vielä toistaiseksi jopa nuorten opiskelijoiden kohdalla aiempi opiskelukokemus (esiopetus, peruskoulu, 2. aste, muu koulutus) sisältää joko vähän tai ei ollenkaan verkko-opiskelua. Aikuisopiskelijoiden kohdalla aiemmista opiskelukokemuksista on usein vielä pidempi aika. Laajamittaiseen verkko-oppimiseen siirryttäessä on varmistuttava jo opintojen orientaatiovaiheessa siitä, että oppimisympäristöinä käytettävät välineet, menetelmät, käytännöt ja eri mahdollisuudet tulevat riittävästi perehdytetyksi kaikille toimijoille. Ja kuten edellä mainitsin, prosessin on oltava jatkuva. Suomea on pidetty teknisen tai tietoyhteiskuntakehityksen ihmemaana ja etenkin nuoria ICT:n läpikotaisin tuntevina ”diginatiiveina”. Asiaa kannattaa kuitenkin tarkastella kriittisesti (mm. Turkki 2009). Jos oppijalla on aiempaa kokemusta ICT:n käyttämisestä työssä, oppimisessa tai muussa elämän osa-alueissa, kannattaa se toki huomioida myös opetuksessa. Tuloksellinen ja kehittävä toiminta hajautuneissa organisaatioissa sisältää kuitenkin jatkuvan oppimisen vaatimuksen. Merkittävää on kyky itseohjautuvuuteen ja reflektioon. (Bransford 2004; Kotila 2003; Miller ym. 2008)

Joustavien oppimisratkaisujen ympäristöjä

Verkko-opetus ja -oppiminen mahdollistetaan monelta osin erilaisten teknisten laite- ja ohjelmistoratkaisujen kautta. Tällaisia ovat mm. erilaiset yhteiset ja henkilökohtaiset opiskeluympäristöt (LMS¹, PLE²), verkkovuorovaikutusta tukevat ratkaisut (mm. videoneuvotteluympäristöt), etäkäyttöympäristöt, mobiilioppimisen ratkaisut, sosiaalisen median palvelut sekä simulointi- ja virtuaaliympäristöt. Ympäristöjen kirjo on kasvanut runsaasti viimeisen 10 vuoden aikana ja kehitys jatkaa kulkuaan mm. entistä realistisemmaksi kehittyvän verkkoläsnäolon (ns. telepresenssi) sekä vahvennetun todellisuuden (augmented reality) ratkaisujen myötä. Esimerkkejä näistä ovat ympäristöön sulautuvat laitteet, ohjelmistot ja palvelut, 3D-verkkoviestintä ja moniuloitteiset käyttöliittymät. (mm. Johnson ym. 2010, 2011; Meisalo ym. 2003)

Verkko-oppimisympäristöt pohjaavat lähes poikkeuksetta tietoverkkoihin. Oppilaitosten tarjoamien verkkojen sekä kotitalouksiin saatavien kiinteiden ja mobiilien laajakaistarakaisujen kehittyttyä verkon saatavuus ei aiheuta merkittävää pullonkaulaa. Verkko-opetuksessa käytettävien ympäristöjen kirjo on laaja, ympäristöjen kehittyminen nopeaa ja niihin liittyy usein tarve nopeaan ja tarpeiden mukaiseen ketterään käyttöönottoon. Tämä luonnollisesti haastaa oppilaitosten perinteiseen, hallinnolliseen ja

¹ LMS = Learning Management System, verkkopohjainen opiskeluympäristö.

² PLE = Personal Learning Environment, henkilökohtainen oppimis- tai opiskeluympäristö.

eri käyttäjille yhdenmukaiseen sekä tehokkaaseen ylläpitoon keskittyvän it-arkkitehtuurin. Haasteeseen vastaamista helpottaa oppilaitoksen kattava ymmärrys verkko-opetuksen mahdollisuuksista, vahva sitoutuminen verkko-opetuksen kehittämiseen ja sen tukipalveluihin sekä kiinnostus tarvelähtöisten palveluiden systemaattiseen kehittämiseen. (mm. APLU 2009a, 2009b; Miller ym. 2008.) Teknologioiden kirjosta huolimatta verkko-opetuksessa on tärkeää huomioida käytettyjen ympäristöjen tarvelähtöisyys ja sopivuus oppimiseen. Kaikkea ei voida tarjota itse – on kyettävä ratkaisujen sopivuuden arviointiin ja ammattimaiseen tilaajaosaamiseen palveluntarjoajaverkoston hyödyntämiseksi (Turkki 2009).

Pelkkä teknologinen arkkitehtuuri ei riitä oppimisen synnyttämiseen – tarvitaan myös pedagoginen arkkitehtuuri (mm. Meisalo ym. 2003), jonka avulla määritellään oppimisen kannalta riittävän monipuoliset, mutta ehyen kokonaisuuden muodostavat pedagogiset periaatteet ja menetelmät. Ympäristöjen ja menetelmien tulee mahdollistaa avoimuus, sisältää itseohjautuvuuteen kannustavia ja kehittäviä elementtejä ja tähdätä nimenomaan autenttiseen verkko-oppimiseen. Vain riittävä, pedagogisesti kestävä ympäristöillä turvataan oppimisessa tapahtuvan osaamisen siirtovaikutuksen syntyminen. Näin mahdollistetaan työelämälähtöinen, osallistava ja aidosti alan asiantuntijuutta kehittävään oppimiseen (Bransford 2004; Kotila 2003). On myös mielekästä tarkastella sitä, miten paljon oppimista tapahtuu non-formaalissa toiminnassa oppilaitoksen ulkopuolella. Oppimiseen liittyy olennaisena osana luovuus sekä yksilöllisessä että yhteisessä työskentelyssä. Luovan ja jatkuvan tuloksellisen oppimisen tueksi on tarjottava yksilön tarpeita vastaavat työkalut sekä yksilön huomioivaa ohjausta. Oppilaitokset, tutkimuslaitokset, yritykset ja muut oppimisen areenat haastetaan tarjoamaan ajanmukaiset ja jatkuvan oppimisen tarpeisiin soveltuvat tieto- ja viestintätekniset ratkaisut. (mm. APLU 2009a; Bonk & Graham. 2006; Johnson ym. 2010, 2011; Miller ym. 2008.)

Lähteet

- APLU. 2009a. Online Learning as a Strategic Asset. Volume I: A Resource for Campus Leaders (Association of public and land-grant Universities). http://sloanconsortium.org/sites/default/files/APLU_online_strategic_asset_vol1-1_1.pdf. 13.9.2011.
- APLU. 2009b. Online Learning as a Strategic Asset. Volume II: The Paradox of Faculty Voices: Views and Experiences with Online Learning (Association of public and land-grant Universities). http://sloanconsortium.org/sites/default/files/APLU_online_strategic_asset_vol2-1.pdf. 13.9.2011.
- Bonk, C. J. & Graham, C. R. 2006. The Handbook of Blended Learning. Pfeiffer.
- Bransford, J. (toim.). 2004. Miten opimme: aivot, mieli, kokemus ja koulu. Helsinki: WSOY.
- Himananen, P. & Castells, M. 2001. Hakkerietiikka. Juva: WS Bookwell Oy.
- Ihanainen, P., Kalli, P. & Kiviniemi, K. (toim.). 2010. Sosiaalinen media ja verkostoituminen. Ammatillisten opettajakorkeakoulujen yhteisjulkaisu. Helsinki: Okka.
- Johnson, L., Levine, A., & Smith, R. 2009 The 2009 Horizon Report. Austin, Texas: The New Media Consortium. <http://wp.nmc.org/horizon2009/>. 10.9.2011.
- Johnson, L., Levine, A., Smith, R., & Stone, S. 2010. The 2010 Horizon Report Austin, Texas: The New Media Consortium. <http://wp.nmc.org/horizon2010/>. 14.9.2011.
- Johnson, L., Smith, R., Willis, H., Levine, A. & Haywood, K. 2011. The 2011 Horizon Report. Austin, Texas: The New Media Consortium. <http://wp.nmc.org/horizon2011/>. 18.9.2011.
- Koli, H. 2008. Verkko-ohjauksen käsikirja. Helsinki: Finn Lectura.
- Kotila, H. (toim.). 2003. Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita.
- Kullaslahti, J. 2011. Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssi ja kehittyminen. Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8452-0.pdf>. 19.9.2011.
- Kansallinen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma. 2010. [http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/313/TVT_opetuskayton_suunnitelma_011210_\(2\).pdf](http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/313/TVT_opetuskayton_suunnitelma_011210_(2).pdf). 20.9.2011.
- Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) 2008. Ohjaus on kuin tekisi palapeliä. Näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: 32.
- Miller, R., Shapiro, H. & Hilding-Hamann, K. E. 2008. Details for School's Over Learning Spaces in Europe in 2020. <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC47412.pdf>. 13.9.2011.
- Means, B., Toyama, Y., Myrphy, R., Bakia, M. & Jones, K. 2010. Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-Analysis and Review of Online Learning Studies. Center for Technology in Learning. <http://www.ed.gov/rschstat/eval/tech/evidence-based-practices/finalreport.pdf>. 19.9.2011.
- Meisalo, V., Sutinen, E. & Tarhio, J. 2003. Modernit oppimisympäristöt. Helsinki: Tietosanoma.
- Pajarinen, M., Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. 2010. Missä arvo syntyy? Suomi globaalissa kilpailussa. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Siemens, G. & Tittenberger, P. 2009. Handbook of Emerging Technologies for Learning. University of Manitoba.
- Turkki, T. 2009. Nykyaikaa etsimässä. Suomen digitaalinen tulevaisuus. http://www.eva.fi/wp-content/uploads/files/2573_nykyaikaa_etsimassa.pdf. 19.9.2011.

Tradenomikoulutus monimuoto-opintoina: kokemuksia ja kehittämistä

Eeva Karttunen

Johdanto

Ammattikorkeakoulun aikuiskoulutus on yksi sen lain mukaisista tehtävistä. Ammattikorkeakoululaki ei säätele ammattikorkeakoulututkinnon suuntaamista aikuisille ja nuorille, mutta perustutkinnon voi suorittaa myös aikuisille suunnattuna ja toteutettuna koulutuksena. (Opetusministeriö 2008, 15.) Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu nojaa aikuiskoulutuksen kehittämisessä ja tehostamisessa strategisesti opetusministeriön asettamiin ammattikorkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tavoitteisiin. Ministeriön ohjeistuksen mukaan aikuiskoulutusta tehostetaan joustavilla opetussuunnitelmilla, aikuisille soveltuvien koulutuksen toteuttamistapojen vahvistamisella ja aiemman osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmillä. (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2007, 8.) Strategiaa täsmennetään koulutuksen kehittämissuunnitelmassa, jossa koulutustoiminnan valinnoiksi mainitaan mm. opetuksen toteutuksen joustavuus, e-oppimisen suunnitelmallinen kehittäminen ja vaihtoehtoiset opintojen suoritusastat (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011).

Tradenomin tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen opetus- ja toteutussuunnitelma noudattaa edellä mainittuja strategisia linjauksia. Keväällä 2008 silloiset liiketalouden koulutusohjelman koulutusohjelmajohtaja ja PKAMK:n aikuiskoulutuksesta vastannut aikuiskoulutusjohtaja visioivat liiketalouden aikuiskoulutusta. Heidän yhteinen näkemyksensä oli, että aiempi kontaktiopetukseen perustuva iltaopetus oli tullut tiensä päähän ja opetuksen toteutusta tuli muuttaa koulutuksen vetovoiman säilyttämiseksi. Lisäksi yhtenä monimuotoistamiseen vaikuttavana tekijänä oli liiketalouden koulutuksen maakunnallisen tarjonnan takaaminen. Lieksan yksikön tarjoama koulutus oli tuolloin jo päätetty lakkauttaa ja huoli liiketalouden koulutuksen tarjonnan jatkumisesta painoi vaakakupissa. (Wrange 2011.)

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun tutkintoon johtavassa aikuiskoulutuksessa olevista opiskelijoista 8,8 % suoritti vuoden 2007 lopussa tutkintoon liitettyä liiketaloudessa. Ennakoitu tarve vuodelle 2012 oli, että liiketaloutta opiskelisi 20 % aikuisopiskelijoista. (Auvinen, Malinen & Mikkonen 2008, 6–16.) Näistä lähtökohdista liiketalouden koulutusohjelmalle tarjottiin mahdollisuutta lisätä aikuisopetuksen aloituspaikkoja, jos opetussuunnitelma muutetaan samalla monimuotoiseksi. Tähän tilaisuuteen tartuttiin ja työ opetussuunnitelman monimuotoistamiseksi aloitettiin syyskuun 2008 lopussa.

Tässä artikkelissa kuvataan monimuoto-opetussuunnitelman suunnitteluprosessi ja toteutusratkaisuja sekä kerrotaan opiskelijoiden antaman palautteen pohjalta tehdystä toteutuksen kehittämisestä. Artikkelissa käytetyt opiskelijapalautteiden lainaukset ovat vuoden 2010 opiskelijapalautteiden kyselystä ja keväällä 2011 kerätystä vapaamuotoisesta palautteesta. Lainatut opettajien antamat palautteet on kerätty keväällä 2011 sähköpostilla vapaamuotoisissa kyselyissä.

Monimuoto-opiskelijat

Ensimmäinen opiskelijaryhmä aloitti tradenomin tutkintoon johtavan monimuotokoulutuksen syksyllä 2009. Tällä hetkellä opintojen eri vaiheissa olevia saapumisryhmiä on neljä – syksyllä 2009, 2010 ja 2011 aloittaneet ryhmät sekä keväällä 2011 aloittanut ns. maakuntakorkeakouluryhmä.

Kolmen ensimmäisen opiskelijaryhmän (syksy 2009 ja 2010 sekä keväät 2011) yhteenlaskettu sisäänotto oli 75 opiskelijaa. Epävirallisen tilaston mukaan heistä opiskelee aktiivisesti nyt, syksyllä 2011, 67 henkilöä. Tässä kerrotut tiedot opiskelijoista on koottu opinto-ohjauskeskustelujen työpapereista. Aktiivisesti opintojaan eteenpäin vievistä noin 82 prosentilla on aiempaan edeltävänä tutkintona toisen asteen tutkinto ja 18 prosentilla on korkea-asteen tutkinto, joko ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto. Kesken jääneitä korkea-asteen opintoja on 16 opiskelijalla eli noin 24 prosentilla koko aktiivisesta opiskelijajoukosta.

Tradenomin tutkinnon opintojen aloittamisen motiivina korostuu selvästi sisäinen tarve opiskella. Aiemman tutkinnon päivittämisen korkeakoulutasoiseksi tai liiketaloudellisen osaamisen kehittämisen ilmoitti motiivikseen 46 henkilöä, joka on noin 57 prosenttia aktiivisista opiskelijoista. Ulkoisen seikan, työllistymisen (8 henkilöä), työtehtävien tai alan vaihdon (15 henkilöä) tai tutkinnon saamisen (12 henkilöä), ilmoitti motiivikseen noin 43 prosenttia aktiivisista opiskelijoista. Samalla henkilöllä saattoi olla useampi motiivi.

Opintojen aloittamisen aikaan opiskelijat työskentelivät:

- ylempinä toimihenkilöinä 8 opiskelijaa (10,5 %)
- alempina toimihenkilöinä 41 opiskelijaa (55 %)
- työntekijöinä 1 opiskelija (1,5 %)
- yrittäjänä 5 opiskelijaa (6,5 %)
- asema muu tai tuntematon 20 opiskelijaa (26,5 %).

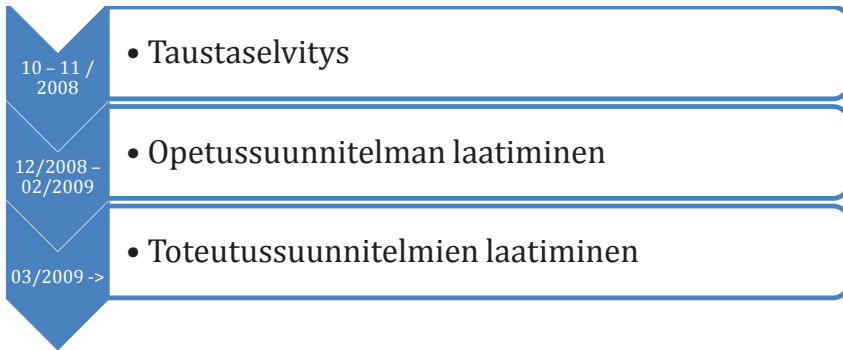
Asemaan muu tai tuntematon on sisällytetty esim. opetustehtävissä toimivat henkilöt ja työttömät opiskelijat.

Suunnitteluprosessi

Liiketalouden koulutusohjelman henkilöstökokouksessa, 30.9.2008, päädyttiin rohkeasti kokonaan uuden opetussuunnitelman tekemiseen, ei vain aiemman opetussuunnitelman toteutuksen muokkaamiseen uusia vaatimuksia vastaavaksi. Opetussuunnitelman laatimiseen osallistui liiketalouden koko opetushenkilöstö ja silloinen aikuiskoulutusvastaava. Työn etenemisestä ja aikataulussa pysymisestä vastasi yksi koulutusohjelman lehtoreista.

Aikuiskoulutuksen onnistuneessa toteuttamisessa vaaditaan toimivaa yhteistyötä opiskelijan, ammattikorkeakoulun ja työyhteisön välillä (Auvinen, Malinen & Mikkonen 2008, 17). Uuden opetussuunnitelman suunnittelutyön lähtökohdaksi asetettiin asiakaslähtöisyys. Tämän aselman varmistamiseksi päätettiin tehdä taustaselvitys, jossa koottiin laajasti yhteen eri asiakas- ja sidosryhmien näkemykset ja kokemukset, tarpeet ja toiveet koulutuksen sisällöstä ja vaatimuksista. Taustaselvityksessä haettiin näkökulmia tulevaan opetussuunnitelmaan aiemmista tutkimuksista, muiden ammattikorkeakoulujen ja PKAMK:n monimuotokoulutusten aiemmista toteutuksista, haastatteleamalla elinkeinoelämän edustajia ja liiketalouden aikuisopiskelijoita sekä keräämällä monimuoto-opetusta toteuttaneiden opettajien kokemuksia aiemmista tutkimuksista. Selvityksestä koottiin julkaisematon raportti *Meistäkö monimuotoisia?* (Hiironen, Karttunen, Laitinen, Tolonen & Piirainen 2008). Selvityksessä esille nousseita asioita käytettiin pohjana ja perusteluna uuden opetus- ja toteutussuunnitelman laatimisessa.

Opetussuunnitelman suunnitteluprosessista haluttiin läpinäkyvä ja henkilökuntaa sitouttava. Läpinäkyvyys varmistettiin yhteisillä suunnittelukokouksilla ja yhteisellä työskentelyalustalla virtuaalisessa oppimisympäristössä, Moodlella. Työn etenemisestä vastuussa ollut henkilö valmisteli jokaista kokousta varten tavoitteet ja pohjaesityksen. Työssä mukana olleet henkilöt tutustuivat etukäteen esitykseen, jota muokattiin yhteisesti kokouksessa. Muutosten jälkeen vastuuhenkilö kirjoitti uuden pohjaesityksen. Prosessin aikana pidettiin kolme yhteistä suunnittelukokousta. Kokousten välillä opetussuunnitelmaa valmisteltiin myös vapaaehtoisesti järjestäytyneissä pienryhmissä. Suunnitteluprosessin aikana syntyneet asiakirjat tallennettiin Moodleen, josta jokainen pystyi seuraamaan työn etenemistä.

KUVIO 1. Opetussuunnitelmatyön prosessin aikataulu.

Sitouttamisella pyrittiin varmistamaan se, että tiukassa aikataulussa edennyt opetus- ja toteutussuunnitelmien laadinta johti joustavaan opetuksen aloittamiseen syyskuussa 2009. Monimuoto-opetus oli useimmille opettajille uusi kokemus. Toteutus- ja työskentelytavoiltaan monimuoto-opetus eroaa perinteisestä kontaktiopetuksesta paljon ja opettajille jäi vain vähän aikaa suunnitella uusien opintojaksojen toteutusta, sisältöjä ja oppimisprosesseja. Virtuaalinen oppimisympäristö, Moodle, oli toki jo kaikilla käytössä kontaktiopetuksessa ja sitä kautta sen perustoiminnot olivat tulleet tutuiksi. Www-pohjainen viestintäjärjestelmä, Adobe Connect, oli lähes kaikille uusi työväline ja sen käyttöönotto opetuksessa tapahtui lyhyen esittelyn jälkeen omakohtaisen ja jaetun kokemuksen kautta.

Suunnitteluprosessin päätyttyä käydyissä keskusteluissa opettajilta saatu palaute opetussuunnitelmatyön toteutuksesta on ollut positiivista. Opettajat kokivat saaneensa aidosti vaikuttaa opetussuunnitelmaan. He pitivät myös antoisana sitä, että työ tehtiin yhdessä ja että he tiesivät koko ajan, missä vaiheessa työ oli ja miten se eteni. Tällä luotiin edellytykset koulutuksen onnistuneelle toteutukselle.

Koulutuksen toteutus

Monimuotokoulutuksen määritelmäksi valittiin aikuiskoulutusneuvoston näkemys monimuoto-opetuksesta. Sen mukaan monimuoto-opetus on tietylle kohderyhmälle suunnitelmalliseksi kokonaisuudeksi yhdistettyä lähi- ja etäopetusta sekä itseopiskelua, joita tukevat opiskelijan ohjaus ja neuvonta. Monimuoto-opetuksessa käytetään tarvittaessa hyväksi sähköistä viestintäteknikkaa, telemaattisia palveluita ja tietotekniikkaa. Monimuoto-opetukseen katsotaan kuuluvaksi lähiopetusta, etäopetusta, itseohjattua oppimista ja työssäoppimista. (Koro, 1993.)

Syksyn ryhmillä (2009, 2010 ja 2011) lähipäiviä on 13–15 lukuvuoden aikana noin joka toinen kuukausi kaksi päivää kerrallaan. Taustaselvitykseen haastateltujen työelämän edustajien näkemyksen mukaan viikonloppujen hyödyntäminen opiskeluun nähtiin ongelmalliseksi, koska monella opiskelijalla on perhe ja vapaa-aikaakin tulee olla. Lauantaina opiskelu silloin tällöin hyväksyttiin. Muutaman päivän lähijakson työnantajat pystyvät työnjohdollisesti järjestämään, mutta viikko on jo monessa yrityksessä ongelmallinen. Varsinkin, jos henkilöllä on vielä esim. matkustuspäiviä työssä vuoksi. Lähijakson viikonpäivälläkin on väliä. Esimerkiksi rahoitusallalla tiistai, keskiviikko ja torstai ovat parhaita päiviä kuukauden keskivaiheessa. Kaupan alalla puolestaan maanantai ja tiistai ovat työn kannalta hiljaisempia päiviä. (Hiironen, Karttunen, Laitinen, Tolonen & Piirainen 2008, 30.) Työelämän edustajien vaikutuksesta lähipäivät sijoitettiin tiistaihin ja keskiviikkoon. Näiden viikonpäivien käyttäminen opiskeluun häiritsee vähiten työn organisoimista lähipäiväviikon aikana.

Lähipäivien päivämäärät sidotaan lukuvuodeksi kerrallaan aina edeltävänä keväänä, koska se on kaikkien monimuotokoulutukseen sidoksissa olevien etu. Opiskelijat tietävät varautua etukäteen tiettyihin päiviin ja pystyvät sen mukaan järjestämään työ- ja perhe-elämänsä. Työnantajat pystyvät tukemaan työntekijänsä opiskelua työaika-, työvuoro- ja sijaisjärjestelyin. Koulutusorganisaatioissa pystytään tekemään tarvittavat tilajärjestelyt sekä opettajat pystyvät tekemään työaikasuunnitelmansa pitävämmin. (Hiironen ym. 2008, 17.)

Opintojaksot aloitetaan aina lähipäivän kontaktiopetuksella ja opintojaksot myös päätetään lähipäivän palautekontaktiin. Opintojakson kestäessä pidempään siinä voi olla myös välitapaaminen lähipäivässä. Muutoin oppimista ohjataan verkon välityksellä virtuaalisessa oppimisympäristössä, www-pohjaisen viestintäjärjestelmän ja osittain myös sosiaalisen median kautta.

KUVIO 2. Monimuotokoulutuksen rakenne.

Opiskelijoiden (BLAS09) palautteiden mukaan lähipäivät koetaan tärkeiksi kohtaamisiksi ja ne antavat tunteen ryhmään kuulumisesta. Niiden aikana opiskelijat tuntevat voimaantuvansa ja saavansa lisämotivaatiota etä- ja itsenäisen opiskelun jaksoille.

Yllättävän vaikeaa oli sopeutua yksin opiskelemiseen. Joukossa opiskeleminen motivoi enemmän. Siksi lähiopetusjaksot ovat tosi tärkeitä!

Aikuisopiskelijalle sopii hyvin tällainen lähipäiväkäytäntö mahdollistaen myös työssä käymisen.

Opiskelen aikuiskoulutuksessa monimuoto-opetuksessa ja olen sitä mieltä, että joissakin aineissa lähitunteja saisi olla enemmän. Tällaisia ovat esim. talousmatematiikka ja kielet.

Keväällä 2011 opintonsa aloitti ns. maakuntakorkeakouluryhmä. Nimensä ryhmä sai siitä, että aloite tämän ryhmän opiskelijoiden sisäänottoon tuli PKAMK:n maakuntakorkeakoulun vastuuhenkilöiltä. Ryhmän opetus- ja toteutussuunnitelma on sama kuin muilla tradenomien tutkintoon johtavassa aikuiskoulutuksessa olevilla, mutta opetuksen käytännön järjestelyt poikkeavat syksyn ryhmien järjestelyistä. Periaatteessa koulutuksen järjestelyt ovat samanlaiset kuin syksyn saapumisryhmillä, mutta näillä opiskelijoilla on vain neljä lähipäivää lukuvuoden aikana. Lähipäivien ohjelma muodostuu eri opintojaksoihin orientoitumisesta ja niistä annettavasta palautteesta. Opettajat esittelevät opintojaksojensa tavoitteet, sisällöt ja oppimistavat lähipäivän tapaamisessa. Opintojakso voi varsinaisesti alkaa myöhemmin harjoitustehtävillä tai online -tapaamisella verkon kautta.

Opiskelijaryhmään kuulumisen tunteen vahvistamiseksi maakuntakorkeakouluryhmän opiskelijat on jaettu 5–7 henkilön pienryhmiin, joilla jokaisella on oma tutoropettajansa. Tutoropettajan tehtävänä on tavalta pienryhmän opiskelijoita säännöllisesti lähipäivien välillä ja pitää tällä tavoin opiskelumotivaatiota yllä. Aikuisryhmän vastuupettaja huolehtii henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laatimisesta ja niiden edistymisen seurannasta sekä opiskelun yleisten järjestelyjen sujumisesta. Opiskelijoilta (LTLAK11) saadun palautteen mukaan pienryhmätoiminta on koettu positiiviseksi. Opiskelija ei jää opintojensa kanssa yksin, vaan hän voi ryhmässä jakaa kokemuksiaan ja saada tukea, mikä lisää opiskelijayhteisöön kuulumisen tunnetta.

Lähipäivä oli hyvä, koska tutustuttiin tuleviin opintoihin.

Meidän ryhmä on ok!

Hyvää opiskelussa on opintoryhmätapaamiset / olemassaolo.

Monimuoto-opinnoissa on käytössä lukuvuoden aikana kolme lukukautta, syys-, kevät- ja kesälukukausi. Tähän ratkaisuun päädyttiin kahdesta syystä. Ensinnäkin taustaselvitystä varten tehdyissä haastatteluissa kontaktiopetuksessa tutkintoa suorittaneet aikuisopiskelijat kertoivat opiskelutaukojen, lähinnä kesän, sotkevan opiskelurytmää. Toiseksi aiemmista monimuotototeutuksista saatujen kokemusten mukaan tällaisissa opetusjärjestelyissä saisi olla korkeintaan kolme eri opintojaksoa menossa yhtä aikaa. Jotta rajoitettu opiskeluaika riittäisi, oli otettava käyttöön myös kesä opiskeluaikana.

Optimitilanteeseen ei tästä huolimatta ole kaikilta osin päästy. Opintojen aikana tulee sellaisiakin jaksoja eteen, joissa on viisi opintojaksoa menossa yhtä aikaa. Jos kaikki opintojaksot suoritetaan toisistaan erillisinä kokonaisuuksina, rasittaa tämä opiskelijaa välillä kohtuuttomasti. Jatkossa tällaista eri opintojaksojen päällekkäisyyden aiheuttamaa rasittavuutta pitää pystyä keventämään eri aiheiden integroimisella. Toteutussuunnitelmia on kehitettävä niin, että samaan aikaan etenevät opintojaksot tukevat aihealueiltaan toisiaan ja niissä voidaan tehdä yhteisiä, suurempia kokonaisuuksia kattavia harjoitustehtäviä. Yksittäisten opintojaksojen suunnittelemisesta on siirryttävä laajempien oppimisprosessien suunnitteluun. Jo opetussuunnitelmaa laadittaessa pyrittiin siihen, että aiemmin pieninä kokonaisuuksina toteutetut aihealueet koottiin laajemmiksi yhtenäisiksi työelämän tarpeita vastaaviksi kokonaisuuksiksi ja tätä suuntaa pitää edelleen jatkaa.

Verkko oppimisen ja opettamisen apuvälineenä

Teknologinen kehitys etenee huimaa vauhtia ja tuo jatkuvasti myös oppimisen ja opetuksen alueille uusia mahdollisuuksia ja haasteita. Aikuisopiskelijoilla oletetaan usein olevan jo valmiina oppimista helpottavat perusvalmiudet, valmius itseohjattuun opiskeluun ja kyky reflektiiviseen ajatteluun ja toimintaan. Aikuisilla voi kuitenkin olla pitkä aika edellisestä opiskelukerrasta ja oppimaan oppimisen kyvyt ovat puutteelliset tai puuttuvat kokonaan. (Kurki & Mäki-komsi 1996.) Myös oppimista avustavat teknologiset ratkaisut ovat suurimmalle osalle aikuisopiskelijoita uusi asia, mikä asettaa haasteita oppijan toiminnalle heti opintojen alussa. Ensimmäisen monimuoto-opiskelijaryhmän kanssa tehtiin se virhe, että opiskelijat joutuivat heti opintojen alussa palauttamaan mieliin sen, mitä opiskelu on, perehtymään uusiin oppimisympäristöihin ja monimuoto-opiskeluun sekä aloittamaan kolmen perusopintoihin sisältyvän opintojakson ja niiden tehtävien opiskelun. Yleisenä palautteena opiskelijoilta (BLAS09) tuli keskusteluissa ja yhteydenotoissa esille, että alku tuntui hämmentävältä ja opiskeluympäristön haltuunotto ja siihen tutustuminen vei paljon aikaa ja energiaa.

AC-ympäristö on mielestäni hyvä alusta oppimiselle, mutta erilainen kuin esim. päiväkursseilla.

AC-tunneilla on aina jotain häikkää yhteyksien tms. kanssa. En koe sitä yhtä tehokkaaksi kuin face-to-face -kontaktia.

Ihan kouluun liittyvistä perusasioista olisi voinut olla enemmän aluksi infoa (tai sitten meni ohi...), kuten parkkipaikkakäytäntö, välituntien ja ruokatuntien ajoitus, mitkä luokat ovat vapaita työskentelylle jne.

Opintojen aloitusta muutettiin ensimmäisen saapumisryhmän kanssa saatujen kokemusten perusteella. Seuraavat opiskelijaryhmät osattiin valmentaa paremmin uuteen opiskeluympäristöön. Kaksi ensimmäistä opiskeluviikkoa keskityttiin pelkästään oppimaan oppimisen, monimuoto-oppimisen ja oppimisympäristöjen opiskeluun. Vasta tämän jälkeen paneuduttiin liiketalouden perusopintojaksoihin. Tämä näkyi myös saaduissa opiskelijapalautteissa (LTLAK11).

Sopivasti opintoja. Kevyt aloitus opintoihin.

AC on hyvä. AC-luennot ovat toimineet hyvin.

Aloituskurssi hyvä. Opettajan kanssa käytiin hienosti ja perusteellisesti läpi perusasiat loi hyvän pohjan, antoi tietoa opintoihin, paljon uutta, löytyi päivitystä vanhoihin sekä tietotaitoihin että ohjelmiin.

On tärkeää muistaa, että oppimisprosessissa tekniikka on aina väline, eikä itseisarvo oppimisessa. Oppimisen keskeisin väline on edelleen oppijan oma ajattelu ja asioiden prosessointi. (Kurki & Mäki-komsi 1996.)

Kun opiskelijat pääsivät alkuhämmennyksestä yli ja kiinni tehtävien tekemiseen, niin palautetta tuli opiskelumuodon mielekkyydestä. Opiskelijat kokivat positiivisena asiana, että he voivat itse päättää suurimmaksi osaksi opiskelun ja tehtävien tekemisen ajankohdan.

Teknologinen kehitys tuo aina myös ongelmia. Edelleen meiltä puuttuvat suurimmaksi osaksi ns. välittäjät teknologisen ja pedagogisen henkilöstön välillä. Teknologiasuuntautuneet henkilöt eivät välttämättä ole selvillä kaikista oppimisen saloista ja toisaalta taas pedagogisesti orientoituneet henkilöt eivät välttämättä tiedosta teknologian mahdollisuuksia ja rajoituksia. (Kurki & Mäki-komsi 1996)

Oppimisen suunnittelu pääasiassa verkkoratkaisujen varaan on usealle opettajalle haasteellinen ja ahdistusta aiheuttava prosessi. Kontaktiopetuksesta monimuoto-opetukseen siirtymisessä keskeisiä haasteita on uuden teknologian haltuunotto. Oppimisen tavoite pitää kuitenkin olla kirkkaana

mielessä ja suunnitelmallisuus onkin avain monimuoto-opintojakson laatimisessa. Vaarana on, että tekniikka ratkaisee sen, mitä ja miten opetetaan. Optimitilanne monimuoto-opintojakson suunnittelussa on, että ensin mietitään aiheen sisältö ja sen jälkeen etsitään tekniset ratkaisut opetuksen toteuttamiseen.

Opiskelijat ovat kokeneet iltaisin tapahtuvat verkkovälitteiset online-opetustilanteet positiivisina ja joustavina ratkaisuina. Opetussuunnitelmaa laadittaessa toiveena oli, että myös opettajien iltaopetusta ja -työskentelyä saataisiin kevennettyä. Tämä toive ei ainakaan täysimääräisesti ole toteutunut. Verkkoluennot voidaan aloittaa opiskelijoiden toiveen mukaan, kun he ovat päättäneet oman työpäivänsä ja kotiutuneet, eli myöhään iltapäivällä tai alkuillasta. Opettajan työstä kokemaa rasitusta lisää se, että iltaisin ei ole saatavissa teknistä tukea laitteiden, verkkojen ja ohjelmistojen häiriötilanteisiin.

Teknis-pedagogista tukea pitäisi kehittää. AC-istuntojen aikana tuki olisi hyvä olla vieressä (ainakin joillakin alkavilla tunneilla...).

Opettaja on iltaisin jo aika väsynyt päivän opetuksesta ja AC-istuntojen sijoittaminen iltaan on tästä syystä puuduttavaa.

Itse koen haasteellisena sen, että sama opettaja opettaa sekä aikuis- että nuorisoryhmiä, jolloin opetusta ja ohjausta on sekä päivällä että illalla. Päivät venyvät ja laatu heikkenee.

Opettajan antaman ohjauksen määrälle suhteessa opiskelijoiden itseohjautuvaan oppimiseen ei voida antaa mitään tarkkoja sääntöjä, vaan se on ratkaistava kunkin aiheen ja pedagogisen tilanteen mukaan (Rajalahti & Rantala 2006, 75). Opettajan omaan ammatilliseen harkintaan on jätetty, kuinka monta verkkotapaamista tai muuta ohjaustilannetta hän opintojaksonsa aikana pitää. Samoin opettaja päättää kuinka usein ohjaustilanteita opintojakson aikana on. Näin ollen opettajilla on mahdollisuus itse jonkin verran vaikuttaa työn rasittavuuteen. Tässä suhteessa opettajien tulisi rohkeammin johtaa omaa työtään ja työajan käyttöä.

Opiskelun ja oppimisen ohjaus

Meistäkö monimuotoisia? -taustaselvitykseen (Hiironen ym. 2008, 34–35) haastatellut liiketalouden aikuisopiskelijat toivoivat opinto-ohjauksen mukautuvan oppimisprosessiin. Eniten ohjausta kaivattiin opintojen alku- ja loppuvaiheisiin. Ohjausta haluttiin mieluiten henkilökohtaisesti ja kontaktissa. Opintojen ohjaajan toivottiin olevan kiinni arkipäivän opetuksessa. Opintojen edistymistä koettiin auttavan sen, että välillä myös oppilaitoksesta otettaisiin yhteyttä ja kysyttäisiin kuulumisia opintojen edistymisestä.

Syksyn saapumisryhmillä opintojen ohjaaminen on kaksiportaista. Opiskelijoilla on aikuisryhmän vastuupettaja, joka huolehtii yleisestä opintojen ohjauksesta sekä opetus- ja toteutussuunnitelmien koordinoimisesta ja käytännön järjestelyistä. Opintojaksokohtaisesta lähiohjauksesta vastaa kunkin opintojakson vastuupettaja. Kevään 2011 ryhmällä on tämän lisäksi vielä pienryhmän toiminnasta ja kokoontumisista vastaavat tutoropettajat.

Heti opintojen alussa opiskelijat laativat henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS), joka käydään yhdessä läpi ryhmän vastuupettajan kanssa noin kuukauden sisällä opintojen aloittamisesta. HOPS-keskustelussa on käytössä systemaattisesti etenevä prosessi, jossa käydään opintojen kokonaisuus läpi. Keskustelussa selvitetään myös korvaavuudet aiemmista korkeakouluopinnoista tai hyväksiluvut aiemmin hankitusta osaamisesta (AHOT). Henkilökohtaista opintosuunnitelmaa varten on käytössä työkaluja, jotka auttavat sekä opiskelijaa että ohjaajaa saamaan kokonaiskuvan opiskelijan lähtötilanteesta ja siitä miten opintojen on tarkoitus edetä. Tämän jälkeen henkilökohtainen opintosuunnitelma päivitetään vuosittain. Lisäksi opiskelija saa aina halutessaan ja tarvitessaan ohjausajan ryhmän vastuupettajalta. Mahdollisuutta opinto-ohjaukseen on käytetty ahkerasti hyväksi ja palautteiden (BLAS09 ja LTLAK11) mukaan saatuun ohjaukseen ollaan tyytyväisiä.

Kiitokset asiantuntijuudesta ja henkilökohtaisesta ohjauksesta. Henkilökohtaisella ohjauksella varsinkin aikuispuolella suuri merkitys.

Ohjausta on saanut opettajilta pyydettyä. Aikuisopiskelijoita kohtaan opettajilla oikea asenne.

On saanut rivakat vastaukset / opastukset, kun on kysynyt joitain.

HOPS-keskustelu hyvä + antoisa; antoi intoa ja motivaatiota opintoihin.

PKAMK hurjan joustava.

Joustavuutta edesauttaa se, että AHOT-prosessi on saatu toimimaan hyvin. Lisäksi joustavuutta voidaan toteuttaa myös sitä kautta, että uuden opiskelijaryhmän sisäänotto on joka vuosi. Näin opiskelijat, joilla on hyväksilukuja, pääsevät opintoihin sisään heti aiempien ryhmien kanssa. Opintojen alkuun ei pääse syntymään tyhjää tilaa, jonka aikana opintojen aloittaminen unohtuu. Toisaalta opiskelija voi olla varma siitä, että opintojakso toteutuu myös seuraavana vuonna, jos hänellä on tarvetta väljentää opiskeluaan jossakin tilanteessa.

Joustavuutta opintoihin on toteutettu myös ns. vaihtoehtoisella suorittavalla. Opintojakson ensisijainen suorittamistapa on aina opetukseen osallistuminen. Tämän lisäksi opintojaksoihin on mietitty vaihtoehtoinen

suoritustapa, joka voi olla esimerkiksi aiheen suorittaminen yleisenä tenttipäivänä tai liittäminen osaksi omia työtehtäviä. Vaihtoehtoista suoritustapaa opiskelijat ovat käyttäneet hyväkseen.

Ohjaaminen verkkoympäristössä on onnistunutta, mikäli se tuottaa yhteisöllisyyden tunteen, toiminta on aktiivista sekä tavoitteellista ja oppija saa palautetta (Rajalahti & Rantala 2006, 77). Opintojaksokohtaiseen ohjaamiseen opettajat valitsevat aiheensa kannalta tarkoituksenmukaiset tavat ja rytmin. Ohjausta tapahtuu sekä verkkovälitteisissä tapaamisissa että teknisesti järjestettynä virtuaalisen oppimisympäristön kautta. Pedagogisesti oikein laaditussa opintojaksossa on opiskelijalle myös ohjeet itsenäistä tiedonhankintaa ja -rakentamista varten.

Kokemus on osoittanut, että opettajan ei tarvitse olla ainut oppimisen ohjaaja. Vertaisohjaaminen on ollut myös aktiivista. Kun opiskelija lähettää virtuaalisen oppimisympäristön kautta kysymyksen, niin usein siihen on ennen opettajaa ennättänyt vastaamaan joku ryhmän opiskelijoista. Kysymykset lähetetään yleensä iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin opiskelijat ovat opintojensa parissa. Opettajat perehtyvät ja vastaavat kysymyksiin useimmiten arkipäivisin. Joskus opettajan voi olla tarkoituksenmukaista hieman viivyttää omaa vastaustaan ja antaa vertausohjaukselle tilaa. Opiskelijoilla on itsellään paljon kokemusta, jota voi hyödyntää opetuksessa ja toisilta oppimisessa.

Opintojaksokohtaista palautetta opettajat antavat opiskelijoille kollektiivisesti siinä lähipäivässä, jolloin opintojakso päättyy. Henkilökohtaisen palautteen opinnoissa onnistumisesta opiskelija saa verkko-oppimisympäristön kautta sähköpostiinsa. Monimuoto-opetuksessa palautteen antaminen ja oppimisen arviointi työllistävät opettajaa enemmän kuin perinteisessä kontaktiopetuksessa. Aikuisopiskelijat ovat erittäin motivoituneita ja he tulevat oppimaan uusia tietoja ja taitoja, ei pelkästään suorittamaan tutkintoa. Näin ollen on luonnollista, että he kaipaavat, pyytävät ja osaavat vaatia pelkän arvosanan lisäksi sanallista palautetta oppimisesta.

Etäopintojen ohjaus vaatii erilaista otetta kuin kontaktiopetus. Opiskelijoihin on oltava opintojakson kuluessa yhteydessä eri tavoin ja tiheämmin kuin kontaktiopinnoissa. Opintojaksokohtaisen oppimisen ohjaamisen onnistuminen vaatii opettajalta ennakkointia, säännöllisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Opintojakson kuluessa on hyvä lähettää esimerkiksi ennen verkkotapaamista motiivointiviesti tulevasta tapaamisesta. Ohjausviestejä on lähetettävä niin usein, että opiskelijalle tulee varmuus opettajan läsnäolosta ja rinnalla kulkemisesta, vaikka fyysisesti ollaankin kaukana. Ohjausviestejä ei pidä kuitenkaan lähettää liian usein. Vaarana on silloin, että opiskelijat turtuvat niihin ja jättävät ne huomiotta. Ohjauksen ja palautteen antamisessa myös oikea-aikaisuus on ratkaisevaa, jotta opiskelija ei tunne jäävänsä yksin. Vaikka edellä on mainittu tilan ja ajan antamisesta vertaisohjaukselle, ei opettajan pidä kohtuuttomasti viivyttää omia vastauksiaan.

Monimuoto-opettaja

Aikuisopiskelijat ovat hyvin laatutietoisia ja he osaavat vaatia sekä opettajalta että opetukselta hyvää tasoa. He panostavat opiskeluun sekä ajallisesti että taloudellisesti. Esimerkiksi lähipäiviin he voivat joutua ottamaan palikatonta vapaata tai he matkustavat lähipäivien ajaksi kauempaa, jolloin he joutuvat myös yöpymään täällä. On luonnollista, että he vaativat panostukselleen kunnollista vastinetta – laadukkaita opetuspalveluja.

Monimuoto-opettajan tulisi olla kokenut sekä opettamansa asian että pedagogisten taitojensa suhteen. Opiskelijoilla itsellään on jo niin paljon sekä työelämän että muun elämän kokemusta, että uransa alussa olevien nuorten opettajien on vaikea antaa heille opetuksellaan lisäarvoa. Epävarmuus ja asiantuntemattomuus paljastuvat vaativan opiskelijaryhmän edessä helposti.

Verkko-oppimisympäristö on pedagoginen ratkaisumalli oppimisprosessin tuottamiselle, se ei ole itsetarkoitus vaan väline. Tästä syystä ympäristön suunnitteluun on panostettava ja opettajan paneuduttava omien osaamisalueidensa kehittämiseen ja ylläpitoon. (Rajalahti & Rantala 2006, 78.)

Monimuoto-opetusta ei pitäisi antaa sivutoimisten tuntiopettajien vastuulle. Verkossa tapahtuva opiskelun ohjaus vaatii opintojakson kestäessä sellaista sitoutumista ja saavutettavuutta, että usein muussa työssä olevan sivutoimisen opettajan on hankala vastata siihen haasteeseen. Sama saavutettavuuden vaatimus koskee myös muita osa-aikaopettajia, esim. osa-aikaeläkeläisiä. Verkko-opetusteknologia vaatii myös oman paneutumisensa ja taitojen kehittymisen. Tähän ei tahdo muussa toimessa olevalla jäädä aikaa. Opiskelijat ovat antaneet kriittistä palautetta pääsääntöisesti nuorista, uransa alussa olevista opettajista ja sivutoimisista opettajista. Monimuoto-opetukseen tulisi sitoa organisaation parhaat voimat – kokeneet, päätoimiset opettajat.

Monimuoto-opetuksen ja kontaktiopetuksen erilaiset pedagogiset ja ohjaukselliset ratkaisut aiheuttavat myös sen, että opettajan on hyvä saada keskittyä jompaankumpaan opettamisen tapaan. Jos opettajalla on molempia opettamisen tapoja tasapuolisesti, kärsii toisen opetusmuodon opiskelijat. Yleensä kärsijän asemassa ovat monimuoto-opiskelijat, jotka eivät voi olla päivittäin vaatimassa opettajan huomiota itselleen. ”Poissa silmistä – poissa mielestä” sanonta pitää tässä kohden paikkansa. Optimitilanne on, jos opettaja saa erikoistua joko monimuoto-opettamisen tai kontaktiopettamisen taidoissa.

Monimuoto-opetuksessa korostuvat suunnitelmallisuus, hyvä organisoitukyky ja aikataulussa pysyminen. Opetuksen heikkoa ennakkosuunnittelua pystyy kontaktiopetuksessa paikkaamaan vielä opetustilanteessa.

Monimuoto-opetuksessa heikko ennakkosuunnittelu kostautuu ja sitä on hankala paikata opintojakson kuluessa. Tämä tulee näkyviin myös opiskelijapalautteissa.

...kaikki opettajat eivät ole valmiita näkemään opetusmateriaalinsa eteen yhtä paljon vaivaa kuin toiset.

En pidä kurseista, joilla ainoastaan keskustellaan. Haluan luentoja, tehdä järkeviä muistiinpanoja, jne. Aikuiset hakevat koulusta tiukkaa asiaa, ei höpöttelyä.

Yhdellä opettajalla on aina monipuolinen materiaali ja hyvät diat. Lisää niitä!

Korostaisin vielä työelämälähtöisyyttä aikuisten puolella.

Moodleen selkeyttä: luennot, tehtävät, aineisto... Palautuspäivämäärät selkeästi esiin. Deadlinet selkeästi näkyville! Opintojaksojen aloitus- ja päätöspäivät selkeästi näkyville. Tehtävät ja aikataulut selkeästi näkyville.

AC-tunnit ilmoitettava ajoissa. Yleensä tiedottaminen: sähköpostit tms. viimeistään edellisenä päivänä ennen AC-luentoja.

Opettajille tulisi tarjota myös mahdollisuutta erikoistua monimuoto-opetuksen materiaalien ja kurssien tuottamiseen. Hyvin suunniteltua ja kokonaisuudeksi rakennettua monimuoto-opintojaksoa voi onnistuneesti opettaa myös toisen opettajan tuottaman materiaalin perusteella. Tämä toki vaatii sen, että tekijänoikeuksista on organisaatiossa sovittu.

Aikuisopiskelijat ovat kriittisiä, mutta tarvittaessa myös ymmärtäviä, rakentavia ja kärsivällisiä. He odottavat, että opettaja perustelee opintojakson kuluessa tulevat muutokset. Toisaalta he myös auttavat ja kannattelevat opettajaa, jos opettaja uskaltaa avoimesti kertoa heille esim. vasta harjoittelevansa opetustekniikkaa. Jo aiemmin esiin nostetussa palautteessa korostui opettajan oikea asennoituminen aikuisopiskelijoihin. Kun heihin suhtautuu avoimesti ja rehdisti työyhteisön jäsenenä, työkaverina, palkitsevat he opettajan runsaalla positiivisella palautteella.

Yleisesti ottaen olen iloisesti yllättynyt, miten tasokasta opetusta koulussamme on tarjolla.

Opettajat loistavia, työhönsä motivoituneita ja sitoutuneita.

Lopuksi

Tässä artikkelissa on käytetty monimuoto-opetussuunnitelman mukaan opiskelevista henkilöistä nimitystä aikuisopiskelija. Liiketalouden opintojen tarjoaminen monimuotototeutuksena on tuonut joustoa myös nuorisopiskelijoille. Lisääntyvässä määrin nuorten opetussuunnitelman mukaan opintonsa aloittaneet opiskelijat kysyvät mahdollisuutta suorittaa joko yksittäisiä opintojaksoja tai opintojen päätökseen saattamista monimuoto-opinnoissa. Heillä ei ole automaattista oikeutta siirtyä kontaktiopetukselta monimuoto-opintoihin, mutta hyvästä ja perustellusta syystä heille on laadittu henkilökohtaisia opintosuunnitelmia, jotka sisältävät myös monimuoto-opintoja. Hyviä ja perusteltuja syitä ovat esimerkiksi elämäntilanteen muutokset perheen kasvaessa tai asuinpaikkakunnan vaihtuessa. Myös opiskeluoikeuden päättymisen lähestyessä puuttuvia opintoja on voinut suorittaa monimuoto-opintoina. Toisaalta myös monimuoto-opintojen parissa opintonsa aloittaneet ovat jouduttaneet valmistumista suorittamalla osan opinnoista nuorten mukana. Raja aikuis- ja nuorisopiskelijöiden välillä on hämärtyvässä. Osuvampaa on puhua monimuoto- ja kontaktiopiskelijoista sen perusteella, minkä opetuksen toteutusmuodon mukaan opiskelija pääasiallisesti opintojaan suorittaa.

Ammattikorkeakouluopintojen peruseriaatteena on työelämälähtöisyys. Kun myös työn muotoihin etsitään uusia vaihtoehtoja etätöiden ja joustotyön malleista, niin siihen haasteeseen monimuoto-opinnot antavat oman vastauksensa. Opiskelun sivutuotteena opiskelijat saavat taidot käyttää tietoverkkoa ja -tekniikkaa etätöihin sekä yksin työskenneltäessä että fyysisen välimatkan päässä tehtävissä ryhmätöissä.

Opiskelijalta monimuoto-opiskelu vaatii oman ajankäytön hyvää hallintaa ja suurta itseuria, mutta toisaalta se myös antaa mahdollisuuden opiskella työn ohessa joustavasti suurimmaksi osaksi itse valittuna aikana ja valitsemassa paikassa. Monimuoto-opettajan on pystyttävä uudistumaan perinteisestä opettajan roolistaan. Monimuotoisten opetustapojen myötä opettaja saa opetella uusia toimintatapoja ja tietoteknisiä ratkaisuja, jotka mahdollistavat myös hänelle tiettyyn paikkaan sitomattoman tavan tehdä työtään. Uudistuessaan opettaja myös varmistaa oman työmarkkinakelpoisuutensa, koska monimuoto-opettaminen tulee jatkossa lisääntymään ja laajenemaan eri koulutusaloille.

Polku monimuoto-opintojen parissa opetussuunnitelman laatimisesta tähän päivään saakka on ollut opettava, välillä kovaa työtä vaativa, mutta ehdottomasti mielenkiintoinen. Opiskelijapalautteen mukaan kokonaisuus toimii ja on hyvin hallinnassa, mutta yksityiskohdissa on vielä hiomista. Onnistuneen kokonaisuuden on taannut liiketalouden koulutusohjelman avoin työyhteisö, jossa henkilökunta auttaa, neuvoo ja tukee pyyteettömästi toisiaan. Myös rohkeaa ja aktiivista otetta toiminnan kehittämiseen on matkan varrella tarvittu.

Lähteet

- Auvinen, P., Malinen, A. & Mikkonen, H. 2008. Aikuiskoulutuksen toteuttajasta työyhteisöjen osaamisen kehittäjäksi. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmien arviointi. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Raportteja C: 33.
- Hiironen, T., Karttunen, E. (toim.), Laitinen, P., Tolonen, S. & Piirainen, T. 2008. Meistäkö monimuotoisia? Taustaselvitys tradenomien tutkinnon monimuoto-opetussuunnitelman suunnitteluun. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Julkaisematon lähde.
- Koro, J. 1993. Aikuinen oman oppimisensa ohjaajana. Itseohjautuvuus, sen kehittyminen ja yhteys oppimistuloksiin kasvatustieteen avoimen korkeakouluopetuksen monimuotokeleillä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kurki, M. & Mäki-komsi, S. 1996. Oppiminen tietokoneavusteisessa oppimisympäristössä. <http://matwww.ee.tut.fi/kamu/julkaisut/raportit/oppimi.htm>. 7.9.2011
- Opetusministeriö. 2008. Korkeakoulujen aikuiskoulutuksen nykytila ja kehittämiskohteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008: 38. <http://www.miniedu.fi/OPM/julkaisut.pdf>. 7.9.2011
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2007. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun strategia 2007 - 2012. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2011. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kehittämissuunnitelmat 2011 - 2012. https://intranet.pkamk.fi/strateginen_johtaminen_ja_ohjaus/Kehittamissuunnitelmat/PKAMK_Kehittamissuunnitelmat_2011_2012.pdf. 7.9.2011.
- Rajalahti, E. & Rantala, I. 2006. Opettajan osaamisen uudistuminen – verkko-oppimisympäristö haasteena. Teoksessa Erkamo, M., Haapa, S., Kukkonen, M-L., Lepistö, L., Pulli, M. & Rinne, T. (toim.). 2006. Uudistuvaa opettajuutta etsimässä. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B: 11, 72 - 82. <http://markkinointi.laurea.fi/julkaisut/b/b11.pdf>. 7.9.2011
- Wrange, K. 2011. Yliopettaja. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Keskustelu 8.9.2011.

Sosionomikoulutuksen joustavan toteutustavan kehittäminen

**Outi Arffman, Kirsi Lindlöf,
Päivi Putkuri ja Anne Siremaa**

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa, sosiaalialan koulutusohjelmassa, on kehitetty aikuisten tutkintoon johtavan koulutuksen toteuttamistapaa useiden vuosien ajan. Sosiaalialan koulutusohjelma on osa sosiaali- ja terveysalan keskusta, ja koulutukseen otetaan opiskelijoita kaksi kertaa vuodessa. Aikuisten tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijat aloittavat opintonsa kevätlukukaudella. Merkittävä muutos koulutuksen toteuttamisessa tehtiin syksyllä 2008, kun suunniteltiin tammikuussa 2009 aloittavien opiskelijoiden opetusta. Tässä artikkelissa kuvaamme sosiaalialan koulutusohjelman pedagogisia lähtökohtia, joita haluttiin kehittämistyössä vahvistaa ja joita haluttiin sisällyttää monimuotokoulutukseen. Kuvaamme artikkelissa myös tämänhetkistä koulutuksen toteutusmallia ja kehittämistyötä erityisesti ohjauksen ja monimuotokoulutuksen näkökulmasta.

Sosiaalialan koulutusohjelman opetussuunnitelma ja pedagogiset lähtökohdat

Sosionomikoulutuksen oppimisprosessien suunnittelun ja toteutuksen lähtökohtina ovat tutkiva, kokemuksellinen ja yhteistoiminnallinen oppiminen. Koulutuksen toteutuksen suunnittelussa keskeisiä ovat opiskelun prosessimaisuus ja reflektoinnin merkityksen korostuminen. Oppiminen nähdään tiedollisen ja käsitteellisen kehittymisen rinnalla asenteiden, tunteiden ja käsitysten aiempaa parempana tiedostamisena siten, että oppimisprosessi tukee opiskelijan kokonaisvaltaista kehitystä ja oppimista. Koulutuksen prosessimaisuus tarkoittaa käytännössä sitä, että koulutuksessa on

neljä nimettyä prosessia: ammatillinen kasvu, tutkiva ja kehittävä työote sekä tutkiva oppiminen, luova prosessi ja asiakastyön prosessi. Nämä tutkinnon läpi kulkevat punaiset langat integroituvat sisällöllisesti eri lukukausien opintokokonaisuuksiin. Tavoitteena on, että opiskelija kehittää jokaisena lukuvuotena eri opintojaksojen avulla näihin prosesseihin liittyvää osaamistaan. (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2010.)

Reflektiivisyyden taidon kehittyminen on yksi keskeinen sosionomin osaamisalue ja sitä tuetaan koulutuksen aikana monin tavoin opetuksessa ja harjoittelussa. Koulutuksessa tavoitteena on, että opiskelija sisäistää reflektiivisen ja tutkivan työotteen osaksi omaa toimintaansa. Reflektiivisyydellä tarkoitetaan mm. sitä, että opiskelija osaa arvioida oman toimintansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja työssään. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 47.) Reflektiivisyys on kehittämistä vaativa taito sinänsä, mutta sen avulla opiskelijalla on mahdollisuus tarkastella opiskeltavia asioita. Opiskelijat tekevät sosionomiksi kasvuaan näkyväksi kirjoittamalla koko koulutuksen ajan reflektiopäiväkirjaa ja he tekevät päiväkirjastaan vuosittain yhteenvedon tutoropettajalleen kehityskeskustelua varten. Koko opiskeluaikaansa kuvaavan oppimis- ja kasvutarinan opiskelijat kirjoittavat syventävissä opinnoissaan, viimeisenä opiskeluvuotena.

Ohjauksen keskeiset elementit

Uuden opetussuunnitelman pedagogisten lähtökohtien toteuttaminen kuin myös ohjauksen elementtien rakentaminen monimuotokoulutuksen tarpeisiin on ollut haastavaa. Kehittämisessä olemme viime vuosina keskittyneet tutoropettajan tehtävän vahvistamiseen, ammatillisen kasvun pienryhmien toiminnan ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaprosessin kehittämiseen.

Ohjauksen kehittäminen on tapahtunut vähitellen aikuisopiskelijoiden kanssa työskentelystä oppien. Perustelut opetuksen ja ohjauksen toimintatavoille juontavat juurensa sosiaalialan koulutuksen pedagogisesta kehittämisestä ammattikorkeakoulun kokeiluopetussuunnitelmista lähtien. Aikuisopiskelijoiden ohjauksen kehittämisessä on huomioitu aiemmin toimineet hyvät käytännöt, joita on lähdetty kehittämään monimuotokoulutuksen tarpeisiin aikaisempaa paremmin soveltuviksi. Kehittämiskohteina ovat olleet ammatillisen kasvun pienryhmien toiminta, tutoropettajan tehtävän vahvistaminen ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadinta.

Aikuiskoulutuksen toteutuksen kehittämisessä merkittäviä oivalluksia on tehty Jyväskylän yliopiston lehtori Anita Malisen koulutuksissa ja hänen kanssaan käydyissä keskusteluissa. Malinen (2000) painottaa, että aikuisen oppijan rutiineihin ja totuttuihin tapoihin ajatella, tietää, taitaa ja tuntee, pitäisi koulutuksen aikana syntyä särö. Tällainen kokemus voi

syntyä esimerkiksi aiemman työkokemuksen ja koulutuksen aikana tapahtuneen oppimiskokemuksen yhteentörmäyksessä. Tilanne johtaa parhaimmillaan tarpeeseen kehittyä, mikä kuitenkin harvoin aikuisella oppijalla tapahtuu ilman haasteita. Ohjauksen elementtien rakentumiseen perusteluja on löytynyt myös neurotieteen professori David Rockin (2008, 3–7) kehittämästä SCARF-mallista. Aikuiskoulutuksen toteuttamiseen voidaan soveltaa mallin kaikkia osa-alueita (oikeudenmukaisuus, liittyminen, itsemääräämisoikeus, ennustettavuus, asema), mutta erityisen puhuttelevia koulutukseen sitoutumisen ja motivaation ylläpitämisen näkökulmista ovat olleet opiskelun ennustettavuuden ja liittymisen näkökulmat.

Jotta opiskelijat voivat käsitellä omia kokemuksiaan luottamuksellisessa ja turvallisessa ympäristössä, on koulutuksessa oltava toimintatapoja, jotka tukevat tällaisia oppimisen tarpeita. Aikuisopiskelijoiden elämäntilanteissa koulutuksen aloittaminen tarkoittaa monen muun tehtävän ja velvoitteiden sopeuttamista uuteen tilanteeseen, opiskeluun. Tässä tilanteessa koulutuksen ennakoivat rakenteet ja toimintatavat helpottavat muiden asioiden yhteensovittamista opiskelun kanssa. Ennakoitavuus tarkoittaa käytännössä mm. sitä, että opiskelija tietää hyvissä ajoin lähijaksopäivät, harjoittelujaksojen ajankohdat sekä sen, mitä tapahtuu lähiopetuksessa ja etäjaksojen aikana.

Opiskelun turvallisia ja ennakoitavissa olevia rakenteita sosiaalialan aikuisten tutkintoon johtavassa koulutuksessa ovat mm. lähijakson aloittaminen ammatillisen kasvun pienryhmien tapaamisella ja lähiviikon päättäminen tutoropettajan tapaamiseen. Samanlaisina toistuvilla rakenteilla on tarkoitus helpottaa opiskelijan orientoitumista opiskeluviikkoon ja tutoropettajan tuntien tarkoituksena on orientoida opiskelijoita etätyöskentelyyn. Nämä ohjauksen rakenteet tarjoavat opiskelijoille Onnismaan (2007) kuvaamista ohjauksen elementeistä huomion ja tilan antamisen. Koulutuksen alussa yhteisesti rakennettavilla koko ryhmän yhteisillä toimintaperiaatteilla vahvistetaan myös toisia huomioivan ja kunnioittavan ilmapiirin syntymistä ryhmässä.

Tutoropettajien kokemusten mukaan opiskelijoiden yhteydenottojen määrä esimerkiksi etäopiskelujakson aikana on merkittävästi vähentynyt, kun opiskelijat tietävät milloin on mahdollisuus kysyä, saada vastauksia tai tietää, miten asioita selvitetään. Opiskelijat ovat myös kokeneet hyvänä sen, että lähiopiskeluviikkoon voi laskeutua kaikessa rauhassa oman pienryhmänsä tapaamisessa. Monet opiskelijat tulevat lähiopiskeluviikolle monenlaisista työelämän ja oman arkensa paineisista tilanteista, joten ajan antamista toisenlaisiin haasteisiin virittäytymiselle ei voi väheksyä.

Ammatillisen kasvun ryhmien toiminta

kasvun ryhmät mahdollistavat kuulumisten vaihtamisen ja koulutukseen liittyvien teemojen käsittelyn. Sosiaalialan koulutusohjelmassa aikuisten tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijat aloittavat opintonsa kevätlukaudella. Esimerkiksi ensimmäisen opiskeluvuoden kevään aikana keskustelun ja yhteisen työstämisen kohteina ovat mm. aikuisopiskelu, reflektiivisyys ja sosionomin työ yhteiskunnallisena työnä. Syksyllä ammatillisen kasvun ryhmässä työtetään yksilöasiakasharjoitteluun liittyviä kokemuksia mm. asiakkaan tarpeista, dialogisuudesta ja luottamuksen rakentamisesta. Opintojen edetessä opiskelijat ottavat itse enemmän vastuusta oman ryhmänsä ohjaamisesta, sovittujen teemojen valmistelusta ja palautteen antamisesta. Yhteinen työskentely huipentuu koko opintojen ajan kirjoitetun reflektiopäiväkirjan yhteenvedon tekemiseen, ammatillisen kasvun ryhmän yhteisen prosessin tarkasteluun ja kuvaamiseen sekä oman prosessin analysointiin ja toisille jakamiseen.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadinta

Johanna Annalan (2009) mukaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma pitää sisällään aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen eli AHOT -prosessin ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laadinta- ja ohjausprosessin. Prosesseissa tarkastellaan sekä mennyttä että tulevaa. (Annala 2009, 66.) Sosiaalialan koulutusohjelmassa opiskelijan ohjaus henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadinnassa alkaa osan hakijoiden kanssa jo opintoihin hakeutumisen vaiheessa. Jotkut hakijat varaavat aikaa keskustelulle, jossa alustavasti arvioidaan aiemman työ- ja koulutuskokemuksen hyväksilukemista tai aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen mahdollisuuksia. Tällaisia keskusteluja käydään hakijoiden kanssa myös sähköpostitse ja puhelimitse. Hakijalla on erilaisia mielikuvia sosionomin koulutuksesta, jotka hän on hankkinut esimerkiksi tutustumalla opetussuunnitelmaan, keskustelemalla koulutuksessa olevien opiskelijoiden tai työpaikalla toimivien sosionomien kanssa. Koulutusohjelman edustajan kanssa keskustelleessaan hakija saa lisäinformaatiota tulevan koulutuksen rakenteesta ja sisällöistä. Opiskelijoilla on myös valinta-koepäivänä mahdollisuus saada tietoa ja vastauksia sellaisiin kysymyksiin, jotka siinä vaiheessa ovat heille itselle tärkeitä. Kysymykset liittyvät usein hyväksilukemisiin, koulutuksen toteutukseen ja -sisältöihin, työllistymiseen ja korkeakouluopiskelun vaatimuksiin.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT) on kiinteä osa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaa. Kaikille aikuisopiskelijoille tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), joka toimii työvälineenä opintojen suunnittelussa niin ohjaajalle kuin opiskelijalle. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekeminen alkaa, kun hakija on valittu opiskelijaksi. Aloittava opiskelija on saanut valintakirjeen mukana tietoa siitä, kuinka hän voi valmistautua henkilökoht-

taisen opiskelusuunnitelman laadintaa koskevaan keskusteluun. Opiskelija tekee ennen keskustelua ennakkotehtävän, jossa häntä pyydetään tutustumaan opetussuunnitelman (OPS) sisältöön ja opintokokonaisuuksien arviointikriteereihin, ja kirjoittamaan kuvauksen omasta osaamisestaan. Opetussuunnitelmaan tutustuminen on myös tärkeä osa opintoihin orientoitumista. Opiskelun suunnittelu vaatii paljon aikaa varsinkin opintojen alkuvaiheessa. Tästä syystä on tärkeää, että henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadinta käynnistetään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. (Mäkeläinen 2009, 54). Vaikka opiskelun suunnittelu käynnistetään vahvasti jo ennen varsinaisten opintojen alkamista, palataan alustaviin suunnitelmiin vähintään vuosittain käytävissä kehityskeskusteluissa ja useamminkin, jos opiskelijan tilanne sitä vaatii.

Ennakkotehtävässä opiskelija vertaa omaa osaamiskuvaustaan opetussuunnitelmaan ja etsii niiden välisiä yhteyksiä. HOPS-keskustelussa opiskelija ja tutoropettaja keskustelevat tutkinnon sisällöstä ja toteutuksesta. Tuossa tilanteessa opiskelija tuo esiin aiemmin opittua osaamistaan ja yhdessä tarkastellaan opiskelijan mahdollisuuksia saada aiemmin opitun perusteella korvaavuuksia opintojaksosta ja/tai opintojen sisällyttämistä vapaasti valittaviin opintoihin. Tässä tapaamisessa määritellään opiskelijan HOPS:n laajuus, jonka perusteella hänelle määräytyy tutkinnon suorittamisaika. Opiskelija on saanut valintakirjeen mukana keskuksen AHOT-ohjeen, jossa prosessin käytännön etenemisestä selvennetään. Tapaamisen aikana opiskelijan kanssa tarkennetaan ohjeistusta ja menettelytapaa, ja arvioidaan opiskelijan mahdollisuuksia tehdä AHOT-suorituksia. Opinnot alkavat lähiopiskeluvuikolla, josta kahden ensimmäisen päivän ajan orientoitutaan opiskeluun. Tällöin on vielä yhdessä mahdollisuus saada selvennystä ja tarkennusta alkuvaiheen kysymyksiin.

Aikuisopiskelijalla on kokemuksia ja aiemmista opiskeluista hankittuja tietoja ja taitoja, joita hän pystyy hyödyntämään sosionomiopinnoissaan. Niskasen ja Lepänjuuren (2006) mukaan opiskelijan osaamista on opittava tunnistamaan laadukkaalla ja joustavalla tavalla. Oppilaitosten ulkopuolella tapahtuvan oppimisen tunnistaminen on kuitenkin hyvin vaativaa ja erityisiä haasteita tunnistamiseen on tuonut se, ettei opetussuunnitelmassa ole ollut lainkaan tai on ollut puutteelliset arviointikriteerit osaamisen arvioinnista. Tunnustaminen tapahtuu arvioinnin kautta ja tunnustamisen työvälineitä ovat esimerkiksi todistukset, itsearviointit, portfoliot, oppimispäiväkirjat, työsuoritukset ja osaamisen näytöt.

Opiskelija aloittaa AHOT-prosessin oman harkintansa mukaan keskusteltuaan opintojaksosta vastaavan opettajan kanssa. Tämän jälkeen prosessi etenee sosiaali- ja terveystieteiden keskuksen AHOT-ohjeen mukaisesti. AHOT-prosessi jatkuu koko opiskeluajan. Pääsääntöisesti AHOT-prosesseja käynnistetään puolivuositain, niin että edellisen lukukauden loppupuolella suoritetaan seuraavan lukukauden opintoja koskevat näytöt.

Monimuoto-opetuksen toteuttaminen

Aikuiskoulutuksen kehittämisen lähtökohtana vuonna 2008 oli lähi- ja etäopiskelujaksojen järjestely siten, että opiskelijat ovat lähijaksolla viikon kuukaudessa. Uusi lähi- ja etätyöskentelyn rytmitys oli hyvin erilainen kuin koulutuksen aiempi toteutusmalli, jossa opiskelijat olivat usean kuukauden ajan lähiopetuksessa kolmena päivänä viikossa. Uuden toteutuksen tavoitteena oli tuottaa malli, jossa oppimisprosessit tehdään läpinäkyviksi ja päättäisiin eroon perinteisen opetuksen sirpaleisuudesta (Koli & Silander 2002, 30–31). Opetussuunnitelma mahdollisti sisältöjen suunnittelun pohjautuen teemoihin, jolloin kokonaisuuksien hahmottaminen ja omaksuminen on opiskelijalle helpompaa kuin aiemassa hyvin sirpaleisessa mallissa. Myös oppimisprosessin aikana tapahtuvan ohjauksen ja palautteen kehittämistä pidettiin tärkeänä siten, että opettajat ja ohjaajat kulkivat mukana opiskelijoiden työskentelyssä myös etäopiskelun aikana.

Uudessa toimintamallissa paneuduttiin erityisesti ammatillisen kasvun ryhmien toiminnan, tutoropettajan tehtävän ja henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien (HOPS) laadinnan kehittämiseen monimuotokoulutuksen tarpeita vastaaviksi. Samanaikaisesti vahvistettiin koulutuksen koordinaointia perustamalla monimuoto-opetuksen kehittämisen koordinoinnista vastaava ohjausryhmä (MOPO). Ohjausryhmän tehtävänä on toimia kokonaiskehittämisen tukena siten, että se koordinoi sosiaalialan tutkintoon johtavaan koulutukseen liittyviä kysymyksiä, arvioi uuden toimintamallin toimivuutta ja kehittämisen tarpeita sekä on tukena tutoropettajille käytännön pulmien ratkaisuisissa ja kehittämistyössä.

Uudenlainen lähi- ja etäopiskelun ajanjaksojen rytmitys vaati verkko-opetuksen lisäämistä. Moodle-oppimisympäristössä työskentelystä tuli tärkeä oppimista ja ohjausta ylläpitävä oppimisympäristö. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella opintojaksolla on oma työtilansa Moodlessa, ja opettajat käyttävät erilaisia Moodlen työkaluja opiskelijoiden välisen vuorovaikutuksen ja kokemusten vaihdon tukemisessa. Opetusta ja ohjausta toteutetaan myös etäopiskelujaksoilla kahden-kolmen päivän ajan Adobe Connect -verkkokokousjärjestelmän avulla, jolloin opiskelijat ja opettajat ovat reaaliaikaisesti vuorovaikutuksessa opetus- ja/tai ohjaustilanteessa tai opiskelijat voivat myöhemmin itselleen sopivana ajankohtana opiskella esillä olleita teemoja ja tehdä tehtäviä. Tämä mahdollistuu silloin, kun AC-tilanteet nauhoitetaan.

Toiminnan sisällöllisen suunnittelun tavoitteena oli rakentaa malli, jossa oppimisprosessi ja oppiminen hahmottuvat kokonaisvaltaisina ja teemat sekä opetustilanteet integroituvat toisiinsa erilaisilla tehtävillä, ohjauksella ja arvioinnilla. Tavoitteena oli tehdä opetus ja oppimisprosessi mahdollisimman näkyviksi (Koli & Silander 2002, 31–35). Oppimisprosessin jatkuvuus ja läpinäkyvyys pyrittiin takaamaan lähijaksojen teemakokonaisuuksilla, jotka jatkuvat etäjaksojen tehtävillä itsenäisesti, pareittain tai

pienryhmissä työskennellen, erilaisia tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksia hyödyntäen.

Opettajien ja opiskelijoiden kokemuksia on kerätty puolivuositain palautekeskusteluihin ja haastatteluihin. Keskeisimpänä epäkohtana molempien kokemuksissa on edelleen ollut opiskeltavien kokonaisuuksien sirpaleisuus. Lähi- ja etäjaksojen työmäärä on ollut epätasapainossa ja tämä on tehnyt opiskelijoiden lukukausista raskaita. Etäjaksojen tehtävät kasaantuvat tiettyihin ajankohtiin ja niitä on liikaa. Tähän saattaa olla syynä se, että opettajien tekemä lukukausien yhteissuunnittelu ei ole mahdollistunut ja opettajat eivät ole pystyneet keskustelemaan yhdessä riittävästi oppimisprosessien kokonaisuus huomioiden. Myönteistä kehitystä on tapahtunut sekä opiskelijoiden että opettajien verkko-opiskelutaitojen merkittävässä kohentumisessa. Opettajien saamaa koulutusta kuin myös henkilökohtaista tukea on lisätty merkittävästi viime vuosina. Uusia oppimisympäristöjäkin (sosiaalinen media) käytetään aktiivisemmin ja ennakoluulottomammin kuin aiemmin.

Kohti uusia ratkaisuja hyvät käytännöt säilyttäen

Sosiaalialan monimuotokoulutuksen kehittämisen ja toteutuksen aikana on jatkuvan palautteen ja arvioinnin kautta löydetty monia hyviä ja säilyttämisen arvoisia käytänteitä, jotka ovat muotoutuneet vastauksina käytännön pulmien ratkaisuun.

Hyväksi havaituista käytännöistä tulee myös muistaa pitää kiinni erilaisissa muutosvaiheissa, joissa voi unohtua toimintatapojen alkuperäiset lähtökohdat. Tärkeitä säilytettäviä hyviä käytäntöjä ovat: ohjausprosessin ulottaminen jo opintojen hakuvaiheeseen, HOPS-prosessin käynnistäminen ennen opintojen alkua, ohjatut ammatillisen kasvun ryhmät koko koulutuksen ajan, tutoropettajuus ryhmän ohjauksessa sekä monimuotokoulutuksen ohjausryhmä eli MOPO-ryhmä koulutuksen arvioinnin, koordinoinnin, käytännön pulmien ratkaisujen ja kehittämisen tukena.

Kehittämistarpeita ovat koulutuksen toteutuksen sirpaleisuus opiskelulisältöjen osalta ja opiskelijoiden työmäärän kasautuminen tiettyihin ajanjaksoihin sekä oppimistehtävien suuri määrä etätyöskentelyjaksoilla. Toteutuksessa on noudatettu perinteistä opintojaksojakoa ja käytettävissä olevat tuntimäärät on jaettu niiden kesken. Opettajat ovat toteuttaneet opintojakonsa saamiensa resurssien mukaan niin, että oppimistavoitteet saavutetaan. Niukat kontaktituntimäärät ovat tarkoittaneet opiskelijoiden itsenäisen työskentelyn suuria tuntimääriä. Teema-ajattelu opinnoissa on hukkunut lähiviikon kiireisyyteen ja lukujärjestysteknisiin tekijöihin.

Ratkaisuna edellisiin pulmiin on lähdetty ideoimaan teema-ajattelun pitemmälle viemistä opetuksen toteutuksessa. Se tarkoittaisi selkeää opintojaksoajattelusta irti pääsyä, tavoitteena laajempien aihealueiden rakentaminen sekä opettajien yhteissuunnittelun mahdollistaminen. Se tarkoittaisi myös

nykyisen opetussuunnitelman uudelleen rakentamista tästä lähtökohdasta käsin. Opiskelijat eivät enää opiskelisi opintojaksoilla, vaan laajempia teematai aihealueita, jotka rakennettaisiin aikaisempaa selkeämmin opettajien yhteissuunnittelun avulla. Tämä kokonaisajattelu vaikuttaisi myös opiskelijan kokemaan työmäärään, kun hän voisi keskittyä suurempien kokonaisuuksien opiskeluun, eikä valtavasta oppimistehtävien määrästä selviämiseen. Etäjakso – lähijakso -ajattelusta eroon pääseminen auttaisi opiskelijoiden ja opettajien työmäärän hahmottamisessa, kun myös muualla kuin oppilaitoksessa tapahtuva oppiminen tuotaisiin näkyväksi. Etäjaksojen työ jää osin näkymättömäksi ja lähiviikot ovat täynnä opetusta ja opiskelija lastataan täyteen tehtäviä ja evästyistä etäjaksolle. Uudessa mallissa siis olisi otettava koko opiskeluaika esiin ja mietittävä sen tarkoituksenmukainen käyttö. Nykyisessä mallissa opintopisteet kertyvät lukukauden lopussa, koska kaikki opintojaksot päättyvät silloin. Kehitettävässä mallissa on tavoitteena opiskella muutamaa aihealuetta intensiivisesti, jolloin ne saadaan päätökseen kerralla ja opintopisteitä kertyy tasaisemmin pitkin lukukautta.

Jotta oppimisympäristö palvelisi opiskelijaa, on tärkeää saada koulutus ja sen kulku prosesseineen ja sisältöineen kuvattua opiskelijalle mahdollisimman selkeästi ja niin, että se auttaa häntä opintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tätä varten ollaankin rakentamassa portaalia monimuoto-toteutusta varten. Siitä on tarkoitus löytyä kaikki opiskelussa tarpeellinen tieto: opetussuunnitelmat, henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, arvioinnit ja meneillään olevat opinnot. Myös AHOT-prosessin käynnistäminen ja sen läpivieminen portaalin kautta on yhtenä tavoitteena.

Esitetyn mallin toimintaan saattaminen vaatii panostamista suunnittelun resursoimiseen, jotta kaikki toteutuksessa mukana olevat opettajat ovat sisällä ajattelussa ja käytännön toteutus palvelisi jatkokehittämislle asetettuja tavoitteita. Käytännössä tämän mallin luominen tarkoittaisi koulutuksen käynnistämistä aidosti osaamisen tarpeista ja oppimisen lähtökohdista – ei hallinnollisena toimenpiteenä.

Sosiaalialan monimuoto-opintojen suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä on nähtävissä käytännössä kehittävän työntutkimuksen viitekehiksestä nouseva oppivan organisaation malli ja ekspansiivisen oppimisen sykli, joissa työn kehittäminen lähtee arjen ja käytännön mukanaan tuomista tarpeista ja jossa keskeisenä elementtinä on yhteissuunnittelu (vrt. Engeström 2004). Tätä yhteissuunnittelumallia voitaisiin lähteä tietoisesti rakentamaan opiskeltavien sisältöjen ja erityisesti osaamisen kehittymisen näkökulmista. Jatkokehittäminen vaatii tietyt hallinnolliset edellytykset (mm. opettajien työn organisointi ja resursointi), sillä laadukas koulutus on perustekijä, joka pitää meidät mukana tulevaisuuden koulutusmarkkinoilla.

Lähteet

- Annala, J. 2009. Henkilökohtainen opintojen suunnittelu ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Lähti, M. & Putkuri, P. (toim.) Löytöretki aikuisohjauksen maailmaan – kokemuksia ja käytänteitä ammattikorkeakouluista. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:18, 66 - 72.
- Engeström, Y. 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Tampere: Vastapaino.
- Koli, H. & Silander, P. 2002. Oppimisprosessin suunnittelu ja ohjaus. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Malinen, A. 2000. Towards the essence of adult experiential learning: a reading of the theories of Knowles, Kolb, Mezirow, Revans and Schön. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Mäkinen, P., Raatikainen E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.
- Mäkäläinen, H. 2009. Opinto-ohjauksen näkökulma osaamisen tunnustamiseen. Teoksessa Haltia, P. & Jaakkola, R. (toim.) Osaaminen esiin: näkökulmia tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Haaga-Helina julkaisusarja. Puheenvuoroja 5. Helsinki: Haaga-Helina ammattikorkeakoulu, 37 - 58.
- Niskanen, A. & Lepänjuuri, A. 2006. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen koulutuksen ja työelämän haasteena. Teoksessa Niskanen, A., Lepänjuuri, A. & Rautio, T. (toim.) Tunnistatko taiturin? Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkeasteella. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu julkaisuja 67, 9 - 21.
- Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki: Gaudeamus.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2010. Sosiaalialan koulutusohjelman opetussuunnitelma 2010. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Rock, D. 2008. SCARF: A brain-based model for collaborating with and influencing others. *NeuroLeadership Journal* 1 (1), 1 - 9.

Dialogisuus Lieksan sairaanhoitajien monimuoto-opiskelun toteuttamisessa ja heidän oppimisessaan

Pirjo Vesa

Johdanto

”Tulin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakouluun suunnittelemaan monimuotokoulutusta sairaanhoitajille, joka oli maakuntakorkeakoulun ja PKAMK:n Sosiaali- ja terveysalan keskuksen yhteistyönä järjestämää uudenlaista koulutusta Lieksassa. Koulutus toteutettiin Lieksan ammattioppilaitoksen tiloissa. Päätös sairaanhoitajakoulutuksen alkamisesta pohjautui Ylä-Karjalan terveydenhuollon tarpeeseen – sairaanhoitajia oli alueellisesti liian vähän. Koulutukseen haettiin aikaisemman terveysalan koulutuksen saaneita opiskelijoita, joilla oli vähintään kahden vuoden työkokemus. Aloituspaiikkoja syksyllä 2010 alkaneessa koulutuksessa oli 24. Lieksassa toteutettava monimuotokoulutus jatkoi ja jatkaa edelleen matkaa virtuaalisen oppimisympäristön ja laajemmin ajateltuna opetus-oppimiskulttuurin prosessina ja mielenkiintoisena, jännittävänä sekä hieman pelottavana muutoksena työntekijän arjessa.”

Tässä artikkelissa on pääasiassa mukana ”etnografisia” havaintojani, opiskelijoiden kanssa yhdessä muotoutuneita käytäntöjä ja henkilökohtaisia kokemuksia liittyen Lieksan sairaanhoitajaryhmän monimuoto-oppimisympäristön rakentamiseen, ylläpitoon ja kehittämiseen kevättalvesta 2010 alkaen. Suhteutan edellä mainittua lyhykäisesti dialogisuutta ja pedagogiikkaa käsittelevään kirjallisuuteen ja huumorista muodostamaani teoriaan (Vesa 2009).

Henkilökohtainen teoreettinen lähtökohtani lähentyy Mihail Bahtinin dialogisuuden ajatuksia, mutta dialoginen katsontakantani on nivottavissa tässä artikkelissa Vuorikosken ja Kiilakosken (2005) ajatteluun. Myös sairaanhoitajien opetussuunnitelman kulmakivenä on dialogisuus. Dialogiseen opetukseen liittyy opiskelijakeskeisyys, vastavuoroisuus ja aito arvostava kohtaaminen. Se nähdään autoritäärisen ja yksisuuntaisen opetustavan vastakohtana, jossa toiselle ja toiseudelle annetaan tilaa ja keskitytään siihen, mitä toinen haluaa viestittää. Dialogisessa opetuksessa pääsevät esiin useat erilaiset todellisuuden hahmottamistavat, jotka eivät perinteisessä opettajajohtoisessa opetuksessa ilmene. Kuitenkin dialogisuus pääsee toteutumaan vasta sitten, kun opetustilanteeseen vaikuttavat valtasuhteet tiedostetaan. Toisin sanoen erilaisuus pyritään näkemään rikkautena, jolloin painotetaan erilaisuuksien kunnioittamista. (Vuorikoski & Kiilakoski 2005; vrt. Kiilakoski 2008.)

Edellä mainituista lähtökohdista tarjoan lukijalle esityksen muuttamista seikoista, jotka koen tärkeiksi monimuoto-oppimisen opettajan roolissa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa tällä hetkellä ja vastaisuudessa. Tämän julkaisun muut kirjoittavat ilmentävät toisenlaisia konkreettisia esimerkkejä monimuotokoulutuksesta PKAMK:ssa, joten painotan tässä artikkelissa monimuoto-opetuksen järjestämisessä keskinäisen vuorovaikutuksen ulottuvuutta.

Millainen oppimisympäristö rakennetaan yhdessä toiseen organisaatioon?

Nykypäivänä opettajuus nähdään yhä enemmän tulevaisuuden rakentamisena yhdessä kollegojen, opiskelijoiden, työelämän ja eri yhteistyökumppaneiden kanssa (Korkeakoski 2004). Lieksan ammattioppilaitoksen henkilökunnasta muodostui vuorovaikutuksellisesti lämminhenkiseen keskinäiseen yhteistyöhön sitoutunut kumppani keväällä 2010 käytyjen neuvotteluiden pohjalta. Tärkeää oli se, että oppilaitoksen fyysinen oppimisympäristö teknisine verkko-opetusmahdollisuuksineen vastasi alkuvaiheen opetuksen toiveitamme. Osa oppilaitoksen opettajista toimi opetuksessa mukana ja tämä helpotti opettajatarpeen mitoittamista. Perinteisestä opettamisesta virtuaaliseen työskentelyyn siirtyminen oli mielenkiintoista, muttei ongelmatonta. Se edellytti oppilaitos- ja ainerajojen uudelleen arviointia, teknisten resurssien mitoittamista ja ongelmien ratkaisemista, painopisteen siirtämistä ryhmän ohjauksen järjestämiseen, opiskelijoiden totuttamista ja tottumista informaatorikkaisiin ympäristöihin ja niiden kognitiivisten kuormittavuuden hallintaan sekä verkkotyöskentelytapoihin uusissa ajallisissa raameissa (Korhonen 2003).

Tänä päivänä ammatillinen opettajuus onkin jatkuvassa muutosprosessissa ja se on uudistumassa verkko-opetuksen kehittämisen yhteydessä pedagogisen ajattelun muutoksen kautta. Eri aloilla on erilainen tieto- ja op-

pimiskäsitys ja sillä on olennainen vaikutus verkko-opetukseen. Leinosen (2008) väitöskirjatutkimuksessa, joka käsittelee ammatillista opettajuutta kansallisessa verkko-opetuksen kehittämishankkeessa, ilmenee se, että sosiaali- ja terveystieteiden opettajien tietokäsitys on dynaaminen ja vuorovaikutteisuus ja työelämälähtöisyys ovat keskeisiä elementtejä työskentelyssä. (Leinonen 2008.)

Keskeisin kysymys verkko-opetuksen järjestämisessä mielestäni oli se, miten mahdollistaa opiskelijoille sosiaalinen konstruktio, jossa dialogisuus on mahdollista kulttuurisena kontekstina PKAMK:n opetussuunnitelman mukaisesti. Mitä dialogisuus tarkoittaa ja mitä se pitää sisällään henkilökohtaisena ymmärryksenä sairaanhoitajien verkko-opetuksen osalta? Toisin sanoen, millaisen oppimis- ja vuorovaikutuksellisen ilmapiirin pyrin tutor-opettajan eli ryhmästä vastaavan opettajan roolissa mahdollistamaan sairaanhoitajaopiskelijoille yhdessä eri toimijoiden kanssa Lieksan toimitiloissa.

Toisen kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen – organisaatiot ja opettajat

Hyvä yhteistyösuhte rakentuu keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jossa jaettujen kokemusten kautta kuunnellaan ja ymmärretään keskinäisesti toinen toisensa organisaatio- ja toimintakulttuuria. Henkilökohtaisesti minulla on ollut mahdollisuus perehtyä askel askeleelta toisen oppilaitoksen toimintakulttuuriin, kuten siihen miten erilaiset opiskelija-asiat siellä hoidetaan. Esimerkiksi syksyllä 2010 Lieksassa opettavien opettajien luokkavarauksien tekemisestä muodostui työtavaltaan kahden erilaisen kulttuurin yhteensovittamista. Lieksassa toimiva opettaja vastasi oppilaitoksensa kolmen opetusperiodin varauksista, joten PKAMK:n luokkavaraukset muuttuvine tarpeineen tulivat hänelle erilaisella sykllillä. Edellä mainittu ristiriita kuormitti työmäärällisesti paljon molempia osapuolia ja kului pieni tovi ennen kuin ratkaisimme ristiriidan. Päädyimme neuvottelussa Lieksan ammattioppilaitoksen johdon kanssa siihen, että palkkaamme Lieksan toimipisteen sihteerin tekemään PKAMK:n luokkavaraukset ja kukin Lieksassa opettava opettaja saa varata itse luokat sihteeriltä, koska tietää parhaiten tilatarpeensa. Tämän jälkeen luokkavaraukset ovat toimineet hyvin.

Suurin osa Lieksan sairaanhoitajaryhmän monimuoto-oppijoista käy opiskelun ohessa työssä. Lähipäiviä Lieksan ammattioppilaitoksen tiloissa heillä on 4 - 8 päivää kuukaudessa riippuen opetuskokonaisuuksista. Opetussuunnitelmassa olevat läsnäolomerkinnät siitä, kuinka paljon kuhunkin kurssiin olisi osallistuttava, eivät ohjaa heidän toimintaansa. Opiskelijat ovat opiskeluunsa sisäisesti motivoituneita ja osallistuvat aktiivisesti omalla persoonallaan eri kursseihin. Opettajien he kokevat olevan asiasisällöllisesti ammattitaitoisia. He antavat myös suoraan palautetta siitä, jos jokin opetuksessa ei toimi ja tällöin juuri verkkopedagogiset ratkaisut ovat rakentavan kritiikin kohteena.

Kokemukseni mukaan kaikki mahdolliset asiat toisessa toimipisteessä on helpointa hoitaa ilman turhia välikäsiä. Jotta opiskelijat ja opettajat tulevat keskinäisesti kuulluiksi ja ymmärretyiksi, voi yhteydenpidon opiskelijoiden kanssa pitää avoimena siten, että kutakin opintokokonaisuutta opettava opettaja vastaa Lieksan opetukseen liittyvistä asioista. Tutoropettaja tulee mahdollisimman vähän mukaan aineopettajan ja opiskelijoiden väliseen kommunikaatioon, ellei se ole välttämätöntä. Mitä vähemmän välikäsiä, sitä paremmin asiat hoituvat – yksi välikäsi vuorovaikutusketjussa varsinkin virtuaalisesti lisää riskiä tulkita asia toisin kuin on alun perin tarkoitettu. Verkko-oppimisympäristössä voi saada helposti aikaiseksi opiskelijoiden hämmennyksen, turhautumisen ja jopa sekasortoisen kaaoksen tahtomattaan.

Keskinäinen kunnioitus ja sitoutuminen yhteistyöskentelyyn kasvavat yhteisen neuvottelun ansiosta. Opettaja voi sopia opiskelijoiden kanssa yhdessä kaikesta oppimiseen liittyvistä seikoista, kuten verkkovälitteisen opetuksen ja tenttien ajankohdista sekä monista muista opetukseen ja oppimiseen liittyvistä asioista. Aikuiset ihmiset järjestävät oppijan ja opettajan rooleistaan huolimatta yhdessä opetukseen liittyvät asiat. Opiskelijat ovat kokeneet hyvänä asiana sen, että he tapaavat kurssia opettavan opettajan ainakin kerran lähipäivinä ja mieluiten kurssin alussa, jolloin he voivat neuvotella ja sopia yhdessä yhteisistä asioista opettajan kanssa. Opettaja toimii siis pedagogisena johtajana eli opettaja on kehittäjä ja pyrkii toiminnassaan epäautoritäärisyyteen – valtaa on kyettävä jakamaan. Opiskelijan vastuu omasta oppimisesta on vahva. Molemmissa rooleissa, opettajan ja opiskelijan, on keskeistä saada ilmentää omaa persoonaa henkilökohtaisesti luontaisella tavalla.

Toisen kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen – tutoropettaja

Tutoropettajan rooli monimuoto-opiskelijoiden ohjaamisessa ja tukemisessa on olennainen osa opettajuutta. Varsinkin alkuvaiheen pelonsekaiset ja ahdistavat tunteet vievät oppijoilta oppimiseen tarkoitettua energiaa. Uuden oppiminen uusien tietoteknisten sovellutuksien ääressä herättää opiskelijoissa suuren ahdistuksen henkilökohtaisesta selviytymisestä tulevassa oppimisessa. Myös aikaisemmat negatiiviset oppimistilanteet kokemuksiin saattavat kummitella mielessä oppimista estävinä vuorina. Tähän alkukuukausien hämmennyksen, pelon, turhautumisen, mutta myös asteittaisen onnistumisen ilon aikakauteen olisi tutor- ja verkkotutoropettajan hyvä varata itselleen kalenterissa aikaa, olla tarvittaessa läsnä kulloisellekin opiskelijalle eri vuorokauden aikoina (lukuun ottamatta yöllä) joustavasti. Henkilökohtaisesti tein sen virheen, että olin sopinut paljon opetusta muille opiskelijaryhmille ja tutorointini ajoittui iltoihin ja viikonloppuihin. Siten alkuvaiheesta muodostui työntäyteinen opiskelijoiden lisäksi tu-

toropettajalle puhumattakaan verkkotutorista, joka vastasi opiskelijoiden verkkoviestintään liittyviin kysymyksiin. Keskinäistä tukea ja ymmärrystä olisi ollut tärkeää jakaa myös kollegoiden kanssa tietoisemmin.

Yhteisten pelisääntöjen tekemisen olen kokenut pidemmissä opettaja-opiskelija -vuorovaikutussuhteissa mielekkääksi toimintatavaksi. Tavoitteellisena päämääränä pelisääntöjen luomisessa ja noudattamisessa on ollut keskinäiseen dialogisuuteen - avoimuuteen pyrkiminen, jossa keskinäisesti aidosti kuullaan toinen toistaan ja tullaan kuulluksi tilanne- ja kontekstidonnaisesti. Sovimme yhteisiksi pelisäännöiksi seuraavanlaisia seikkoja dialogisuudessa, jotka pitävät sisällään tarkempia keskinäisiä pohdintoja: yksilöllisen persoonan hyväksyminen, keskinäinen kuunteleminen, kollegiaalisuus ja tasa-arvo, joustavuus oppimisessa (toinen tuo hitaammin pohdiskellen asioita esille kuin toinen), keskinäisen työrauhan ylläpitäminen, toinen toisensa tukeminen, konfliktien ratkominen, muodostettujen ryhmien roolijaon ja -tehtävien eriaikaisuuksien jäsentäminen sekä positiivisen huumorin tietoinen käyttäminen. Henkilökohtaisesti tarkastelen ja havainnoin huumoritutkijana keskinäistä vuorovaikutusta siinä käytetyn huumorin laadun, määrän, sisällön ja ilmapiirin osalta, sillä huumori on avoimessa vuorovaikutuksessa parhaimmillaan keskinäistä dialogisuutta (Vesa 2009).

Oppimisessa on tärkeää luoda avoin ja luottavainen ilmapiiri, jossa energia voi kohdentua oppimiseen ilman jännitteitä. Positiivinen ja tilanteeseen luontuva huumorin käyttö poistaa opetustilanteiden jännitystä. Varsinkin keskustelimme huumoriin liittyen toisen selän takana puhumisesta, jota herkästi sävytetään huumorilla. Millaista on keskinäinen vertaava, tunteita esiintuova ja mustamaalaava selän takana puhuminen? Vertaavassa selän takan puhumisessa henkilöiden kesken verrataan kolmatta osapuolta ja erityisesti niitä ajatuksia, joita on itselleen muodostanut. Positiiviset ja suuttumuksen tunteet ovat keskiössä tunteita esiintuovassa selän takana puhumisessa ja mustamaalaava selän takana puhuminen nimensä mukaisesti on toisen negatiivista mustamaalaamista. Merkityksellistä edellä mainituissa selän takana puhumisissa on niiden totuudellinen arvo. Uskotaanko todeksi varsinkin negatiiviset tunnelataukset ja kertomukset toisesta ihmisestä ottamatta selvää itse, mikä on kolmannen henkilö kokemus ja tieto kuhunkin asiaan liittyneenä? Siten uskotaan helposti todeksi toisen käden lähteen tuntemuksia ja tietoa, jolle ei välttämättä löydy perusteita ja kolmannesta ihmisestä saattaa muodostua julma tuomio. Ydinkysymykseksi näin ollen muodostuu se, millaista tietoa hyväksyy todeksi. (Vesa 2009.)

Vastaavasti olennaista keskinäisessä vuorovaikutuksessa on se, että kokee tulleen persoonana kuulluksi – omaa ryhmässä ainakin yhden henkilön, jonka kanssa voi avoimesti keskustella itselle tärkeistä asioista ja tuntemuksista, huumorilla tai ilman. Varsinkin huumorilla keskustellaan itselle merkityksellistä asioista ja luodaan huumorikaverisuhteita. Huumorikaveriksi muodostuu sellainen henkilö, jonka kanssa on helppoa jakaa itseä, elämään ja opiskeluun/työhön liittyvistä asioista. Keskinäinen kanssakäyminen on vaivatonta ja mielenkiintoista, jaksetaan kuunnella toisen

sanomaa keskittyneesti ja ilmein, elein ja kommentein ilmaistaan toiselle hänen tulleen kuulluksi. Ollaan empaattisesti vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa huumorikaverin kanssa. Edellä mainittu on keskinäistä dialogia, joka positiivisena vuorovaikutuksena heijastuu myös ihmisten ympärille oppimismyönteisenä ilmapiirinä, jossa opiskelijan ei tarvitse jännittää olemistaan vaan hän voi keskittyä oppimiseen. (Vesa 2009.)

Keskinäisen huumorin käytössä vallankäyttö ilmenee hyvin monenkirjavasti. Paljon valtaa ryhmässä omaa huumoria sopivasti kussakin tilanteessa käyttävä henkilö, jonka sanaa kuunnellaan. Näin ollen merkitykselliseksi muodostuu se, että kaikilla on samanlaiset oikeudet myös aggressiivisten tunteidensa ilmaisemiseen muiden muassa huumorilla ivan piikeillä, ja kuinka paljon ivaa ylipäätään voidaan ryhmässä käyttää. Lisäksi vallankäytössä on keskeistä huomioida se, kuinka eri ryhmiin kuuluvat henkilöt huomioivat ryhmän ulkopuolella olevat kollegat työn päämäärissä ja kuinka valtaa pyritään jakamaan tasapuolisesti muiden muassa muuttamalla tietoisesti ryhmässä olijoiden rooleja. Huumori onkin yksittäisen henkilön ja erilaisten ryhmien vuorovaikutuksen moraalinen mittari, jota voisi lämpimästi suositella käyttämään paljon siten, ettei se luokkaa ketään. Yhdessä on hyvä keskustella myös siitä, missä ryhmän turvalliset huumorin käytön rajat kulkevat - millainen huumori, myös musta ja ronski huumorin käyttö, on ryhmässä suotavaa ja sopivaa. (Vrt. Vesa 2009.)

Verkko-opettajuuteen kasvamassa

Korkeakoski (2004) painottaa, että edellä yhteisessä tulevaisuuden opetuksen rakentamisprosessissa korostuu monipuolinen keskinäinen vuorovaikutus ja yhteisöllisyys, jolloin opetuksen toimintaympäristön muutokset toimivat laajasti opettajan itsearviointin kohteena. Itsearviointi on prosessi, jonka tarkoituksena on kehittää opettajaa itseään, opetuksen laatua sekä henkilökohtaista ja koko organisaation keskinäisen vuorovaikutuksen laatua (Korkeakoski 2004). Jokainen verkko-opetukseen osallistuva opettaja ja opiskelija itsearvioi tehtyä työtään, mutta työn alla on vielä muiden muassa sosiaali- ja terveysalan keskuksen opettajien yhteiset tutkivat käytännöt ja tutkivan oppimisen malliin siirtyminen (Vrt. Hakkarainen, Bollström-Huttunen, Pyysalo & Lonka 2005.)

Tutkiva oppiminen tarkoittaa pedagogista mallia, jonka tarkoituksena on tukea asiantuntijalle tyypillistä tiedonhankintaa tietokoneavusteisen ja perinteisen oppimisen avulla. Opettajan roolissa korostuu se, ettei tietoa ei välitetä suoraan, vaan opiskelija itse asettaa ongelmia ja luo omia teorioitaan etsien uutta tietoa. Opettaja ohjaa asiantuntijana oppijan tutkimusprosessia tutkittavan ilmiön keskeisiin asioihin ja ongelmiin ja kriittiseen ilmiön käsittelyyn sekä selvittää vaikeiksi koettuja oppimisen sisältöjä sekä ohjaa. (Hakkarainen ym. 2005.)

Tutkivan opettajuuden osalta on keskuksessamme keväällä 2011 muodostettu MOPO-tiimi eli monimuoto-opetustiimi ja samanaikaisesti järjestetty verkko-oppimiseen liittyvä koulutus ovat olleet ajatuksien, kokemusten ja tieto-taidon kartuttamisen ja jakamisen aikaa. MOPO-tiimissä pyritään yhä tietoisemmin ennalta suunnittelemaan ja käyttämään uusia opittuja menetelmiä monimuoto-opetuksen kehittämiseen ja ratkomaan tutorina eteen tulevia haasteita. Verkko-opetuksen oppimiseen ja tiedonjakoon on keskuksemme ammattitaitoisen henkilökunnan voimin kiitettävästi panostanut. Se mikä vielä olisi tärkeää, olisi keskinäisen epävirallisen tukiverkoston ylläpitäminen, jossa uusi verkko-opettajuuteen kasvava opettaja saisi vertaistukea vaivattomasti – joillakin sellainen on luonnostaan, muttei kaikilla.

Avoim oppimisympäristö ei rajoitu ainoastaan perinteiseen tapaan oppilaitokseen, vaan oppiminen siirtyy todellisen elämän tilanteisiin. Opiskelija voi joustavasti opiskella omaan tahtiin edeten ja sovitellen opiskelun ja oppimisen elämäntilanteeseensa parhaiten sopivalla tavalla (Nevgi, Kurhila & Lindblom-Ylänne 2003). Opettajat ovat oppimassa verkko-opettajuuteen (vrt. Leinonen 2008). Kollegaopettajat kokevat ryhmän olevan voimaannuttava opettaa, sillä opiskelijat ovat ymmärtäneet vastuunsa aikuisina ihmisinä ja oppijoina. Opiskelijat ovat tähän mennessä ilmaisseet tyytyväisyyttään verkko-oppimisesta ja sen joustavasta mahdollisuudesta opiskella itselle sopivana ajankohtana ja tarvittaessa kuunnella verkkoluentoja.

Opiskelijoiden lähipäivällä aistin ilmapiiriä ja mietin sitä, kuinka paljon itselleen nauramista esiintyy. Se nimittäin kertoo tutkijalle siitä, että opiskelijoiden keskuudessa vallitsee keskinäinen avoimuus, kollegiaalisuus, jossa jokainen saa persoonallisesti tuoda itseään esille inhimillisine puoliineen – myös virheineen. Henkilökohtaisesti ja keskinäisesti pyritään suhteuttamaan ja ymmärtämään omaan maailmaan ja erityisesti oppimiseen liittyen. (Vesa 2009.)

Opiskelijoiden ja kollegojen myönteisestä palautteesta voinee päätellä sen, että dialogisuus elää ainakin jossakin määrin Lieksan sairaanhoitajaryhmän keskinäisessä vuorovaikutuksessa tilanne- ja kontekstisidonnaisesti opettaja mukaan lukien tasavertaisuutena, luottamuksellisuutena, oikeudenmukaisuutena ja vastavuoroisuutena. Kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa omaan oppimiseensa aktiivisuudellaan, motivaatiollaan ja persoonallisuudellaan.

”Olemme verkko-oppimisen matkalla kasvamassa verkko-opettajuuteen - yhdessä. Kaikenlainen dialogiseen oppimiseen tähtäävä avoimuus ja positiivinen kriittisyys on merkityksellistä uusien opetusmetodien ja paradigmallisen oppimiskäsityksen muutoksen valjastamisessa ja soveltamisessa. Ja kuten tiedämme, tieto on valtaa – sillä on merkitystä, kuinka valtaamme opetustilanteissa keskinäisesti käytämme.”

Lähteet

- Hakkarainen, K., Bollström-Huttunen, M., Pyysalo, R. & Lonka, K. 2005. Tutkiva oppiminen käytännössä – Matkaopas opettajille. Helsinki: WSOY.
- Kiilakoski, T. 2008. Koulun käytäviltä yhteistyöhön – kriittinen pedagogikka koulun ulkopuolella. Teoksessa Lairio M., Heikkinen H. & Penttilä M. (toim.) Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen seura, 59 - 67.
- Korhonen, V. 2003. Oppijana verkossa – Aikuisopiskelijan oppimisen suuntautuminen ja oppimiskokemukset verkkopohjaisessa oppimisympäristössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Korkeakoski, E. 2004. Opettaja oman työnsä arvioijana. Teoksessa Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.) Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. Jyväskylä: PS-kustannus, 159 - 175.
- Leinonen, A-M. 2008. Ammatillinen opettajuus kansallisessa verkko-opetuksen kehittämishankkeessa. Acta Universitatis Tamperensis 1325.
- Nevgi, A., Kurhila, J. & Lindblom-Ylänne, S. 2003. Kohti virtuaalisia oppimisympäristöjä. Teoksessa Lindblom-Ylänne, S. & Nevgi, A. (toim.) Yliopisto- ja korkeakoulu -opettajan käsikirja. Porvoo: WSOY, 376 - 402.
- Vesa, P. 2009. Aineistolähtöinen teoria hyvää oloa ja työhyvinvointia edistävästä huumorista hoitajien keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Acta Universitatis Tamperensis 1471. Tampere: Tampere University Press.
- Vuorikoski, M. & Kiilakoski, T. 2005. Dialogisuuden lupaus ja rajat. Teoksessa Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Vuorikoski, M. (toim.) Kenen kasvatusta – Kriittinen pedagogikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 309 - 335.

Oppiminen ja joustavat toteutustavat kokonaisen verkkotutkinnon kehittämisen näkökulmasta

Jarmo Talvivaara

Johdanto

Tässä artikkelissa käsitellään joustavia oppimiskäytäntöjä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Luovien alojen keskuksessa toimivan tietojenkäsittelyn koulutusohjelman näkökulmasta. Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma toteuttaa kokonaisuudessaan verkko-opintoina tarjottavaa tietojenkäsittelyn AMK -tutkintoa (tradenomi). Koulutusohjelmalla on noin 10 vuoden kokemus verkko-opetuksesta ja kokonaisen verkkotutkinnon pilotointi aloitettiin lukuvuonna 2009–2010. Pilotin tarkoitus on nimittäin mitata ja todentaa kokonaan verkossa tarjottavan, tutkinnon laajuisen verkko-opetuskonseptin toimivuutta. Pilotin arvioinnin ja saatujen rohkaisevien kokemusten pohjalta toimintatapa vakiinnutettiin lukuvuoden 2010 alusta alkaen. Ensimmäisten, kokonaan verkossa tutkintonsa opiskelevien opiskelijoiden arvioidaan valmistuvan lukuvuoden 2011–2012 aikana. Koulutusohjelman verkkotutkinnon kehittämistyössä on ollut erityisen merkittävää keskittyä niihin mahdollisuuksiin, joilla on ratkaiseva merkitys aitoa ammatillista kasvua tukevassa ja joustavia oppimiskäytäntöjä tarjoavassa verkko-opetuksessa. Nämä tavoitteet saavutetaan tarjoamalla jatkuvasti kehittyvä, ajantasaisia sisältöjä ja korkealaatuista pedagogiikkaa, yhteisöllistä ja käytännönläheistä työskentelyä ja oppimisen kannalta olennaisia resursseja sekä oikea-aikaista ohjausta tarjoava ja tukeva oppimisympäristö (vrt. Bransford 2004; Kalliala 2002; Kotila 2003; Koli 2008; Meisalo, Sutinen & Tarhio 2003).

Kokonaisia tutkintoja – verkossako?

Kokonaan verkossa tarjottavat AMK-tutkinnot ovat yleistyneet viime vuosina monissa suomalaisissa ammattikorkeakouluissa (mm. Hämeen ammattikorkeakoulu, Kemi-Tornion AMK, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu). Tyypillisiä, kokonaan verkossa toteutettavia tai muulla tavoin voimakkaasti opetuksen monimuotoistamista hyödyntäviä aloja tällä hetkellä ovat etenkin liiketalous ja tietojenkäsittely. Yksi tyypillisimpiä tapoja on tarjota koulutusohjelman tutkinto aikuisopiskelijoille joko kokonaan tai vahvasti monimuotoistettuna eli “virtualisoituna” perinteisen, pääsääntöisesti koululla päätoimisena päiväopiskeluna toteutettavan opetuksen vaihtoehdoksi. AMK-kentältä saatujen kokemusten mukaan tämä näyttäisi tukevan etenkin työssäkäyviä aikuisopiskelijoita – pitkälti monimuotoistamisen mahdollistavien joustavien opetus- ja oppimiskäytäntöjen sekä henkilökohtaistamisen ansiosta. Aikuisopiskelijoiden lisäksi myös perinteinen nuori opiskelija kohtaa tarpeita koulutuksen joustavuuteen sekä personointiin (mm. työssäkäynti opintojen ohessa, kansainvälinen liikkuvuus, erilaiset oppijat). Etenkin aikuisopiskelijoilla yksi merkittävä opetuksen joustavuutta, personointia ja muuta koulutuksen luonnetta haastava tekijä on oma henkilökohtainen työelämä – sen sisältö, muutos ja kehittämistarpeet. Verkko-opetuksen avulla voidaankin mahdollistaa opiskelijoiden tarpeita vastaavien joustavien koulutusratkaisujen tarjoaminen. (Bonk & Graham 2006; Kotila 2003; Kullaslahti 2011; Miller, Shapiro & Hilding-Hamann 2008; Lätti & Putkuri 2008.)

Kehittyminen haastaa aina

Kokonaisen verkkotutkinnon rakentaminen vaatii toiminnan muuttamista perinteisestä luokkaopetuksesta, yksittäisten verkkokurssien toteuttamisesta tai osittaisesta sulautetusta opetuksesta kohti kokonaisvaltaista verkkooppimista. On luonnollista, että koulutuksen organisointi kohtaa tällöin uudenlaisia haasteita. Merkittävää on tuntea keskeisimmät koulutusohjelman toimintaympäristöön kohdistuvat muutokset. Muutokset asettavat haasteita uusille toimintatavoille, entiselle toimintakulttuurille sekä sisällölliselle, pedagogiselle ja tekniselle osaamiselle. Kehittämisen haasteita kohdataan sekä yksilön että koko organisaation tasoilla. (Bonk & Graham 2006; Bransford 2004; Kalliala 2002.)

Yksilön tasolla haastetaan edelleen sisällöllinen ammattialan asiantuntijaosaaminen, mutta etenkin pedagoginen ja tekninen osaaminen. Tukevatko sisällöt ennakoivasti kunkin ammattialan kehittymistä ja soveltuvatko ne autenttisen oppimisen kehittämiseen? Tämä on haaste joka korkeakoulussa kohdataan, opetettiin sitten verkossa tai perinteisemmin luokkahuoneessa. Pedagogisia ja teknisiä ratkaisuja taitavasti yhdistelevä osaaminen on tärkeää: palvelevatko pedagogiset valinnat autenttisen, joustavan, personoidun ja kehittävän oppimisen tavoitteita? Onhan tekninen osaaminen riittävää

niin että opetuksessa pelkän ”teknisen selviytymisen” sijaan voidaan keskittyä teknisten ympäristöjen hyödyntämiseen nimenomaan pedagogisista ja sisällöllisistä näkökulmista? Pelkkä luokkaopetuksen siirto verkkoon sellaisenaan ei usein riitä tai pelkästään siihen jääminen ei kannata: kehittynyt pedagoginen ja tekninen osaaminen mahdollistaa paljon enemmän. Tukevatko oppimisympäristöt ja muut tekniset valinnat riittävästi oppimista ja oppijan mutta myös opettajan potentiaalin vapauttamista? (esim. Bransford 2004; Kotila 2003; Meisalo ym. 2003; Nurmi 2010.)

Organisaation kannalta yhteinen näkemys, kehittämistä tukevat strategiset valinnat, rohkeiden arkipäiväisten toimenpiteiden tekeminen sekä tietenkin pitkäjänteiseen, haastavaankin kehittämistyöhön sitoutuminen ovat verkkopedagogisenkin kehittämisen avainsanoja. Näiden merkitystä korostaa myös se, että joko poissaolollaan tai riittämättömyydellään ne voivat olla myös kehittämisen yksi keskeisin haaste. Ratkaisevassa asemassa onkin organisaation läpileikkaava kyky tuntea ja tukea verkkopedagogiikan lukuisia mahdollisuuksia. Kokonaan verkossa toimiessa luodaan haasteita perinteiselle, toimintokeskeiselle palveluinfrastruktuurille. Tukipalveluiden kehittäminen, investoinnit, kehittämistoimenpiteiden resursointi ja muut mahdollistavat johtamisen toimenpiteet ovat merkittäviä. Jos aiempiin toimintatapoihin sovellettu osaaminen ei riitä tai sovellu tavoitteena olevaan toimintatapaan – miten rakennetaan lähtölineet riittävän rohkeisiin uusiin avauksiin ja varmistetaan tarvittavan uuden osaamisen kehittyminen? Ovatko aidon ja joustavan verkko-oppimisen tavoitteet sekä sen tarvitsema tuki samanlaista perinteiseen ja satunnaista monimuotoistamista hyödyntävään luokkatyöskentelyyn verrattuna – vai tarvitaanko jotain radikaalin rakentavan uutta? (APLU 2009a, 2009b; Bonk & Graham 2006; Bransford 2004; Kalliala 2002; Koli 2008; Meisalo ym 2003.)

Kehittäminen vaatii sekä valintoja että sitoutumista. Kaikkia tuloksia ei voida nähdä heti, eikä kaikista panostuksista voida luvata 100% onnistumista. Onnistumisia ei saada aikaan ilman kehittämisen aloittamista, pientenkin konseptien testaamista ja arjen tekemistä. On lisäksi tarkasteltava mm. sitä, voiko epäonnistumisten pelko estää kehittämistä ja rajoittaa tehtyjä kehittämistoimia? Ja toisaalta: voiko ilman epäonnistumisia tapahtuvan kehityksen nähdä olevan liiankin varovaista? Venytetäänkö rajoja aidosti, riittävän rohkeasti ja asioita käytännössä muuttaen? Toki kokonaisuudessa verkkotutkinnossa tai muussa vahvassa monimuotoistuksessa täytyy olla paljon toimivia osia: kaikki ei edes aloittaessa voi olla keskeneräistä tai toimimatonta, se voi olla jopa riski toiminnan jatkuvuudelle. Toisaalta: pelkkä ”status quon” hakeminen, epäonnistumisen pelko ja mennessä pysyttelemine voi olla vielä suurempi riski jatkuvuuden kannalta. (APLU 2009a, 2009b; Bonk & Graham 2006.)

Käsittelen seuraavaksi edellä esitettyjä haasteita ja mahdollisuuksia niiden toimenpiteiden näkökulmasta joilla rakennettiin ja edelleen kehitettiin verkkotutkintoa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa vuosina 2006–2011.

Kokonaisen verkkotutkinnon rakentaminen

PKAMK:n tietojenkäsittelyn koulutusohjelmassa alettiin vuosien 2006–2007 aikana kehittää toimintaa niin että tulevina lukuvuosina (2009 ja 2010) koulutusohjelman tarjoama tradenomin tutkinto mahdollistettiin kokonaan verkko-opintoina opiskeltavaksi. Vaikka osalla koulutusohjelmien opettajista oli pitkä kokemus verkko-opintojaksojen järjestämisestä, oli kokonaiseen verkkotutkintoon siirtyminen koulutusohjelman toimintatapaan perustavanlaatuisesti muuttava kehittämishanke. Merkittäviä asioita olivat mm. 1) henkilöstön sitoutuminen kehittämiseen ja verkko-opetuksen muuttuminen arjen toiminnaksi jokaisen koulutusohjelmassa opettavan opettajan työssä, 2) teknisistä ja pedagogisista ratkaisuista varmistuminen, 3) uuden koulutusmuodon markkinointi ja uudelleen toimintatapaan opiskelijarekrytoinnin onnistuminen sekä 4) jatkuvan kehittämisen mahdollistaminen. (vrt. esim. Bonk & Graham 2006; Kalliala 2002.)

Luokasta verkkoon – miksi?

Ennen tarkempaa kuvausta siitä, miten edellä kuvattuihin haasteisiin liittyvät kehittämistoimenpiteet toteutettiin, voidaan pohtia vastauksia kysymykseen ”Miksi verkkoon mentiin?”. Kokonaiseen verkkotutkintoon siirtymisen valintojen taustalla eivät olleet pelkästään teknologisen kehittymisen mahdollistamat uudet toimintatavat vaan laajempi, kansainvälisessä laajuudessa tapahtuva työn ja oppimisen murros (vrt. esim. Bonk & Graham 2006; Johnson, Levine & Smith 2009; Johnson, Levine, Smith, & Stone 2010; Johnson, Smith, Willis, Levine & Haywood 2011; Pajarinen, Rouvinen & Ylä-Anttila 2010). Kokonaan verkossa tarjottavan tutkinnon on nimenomaan tarkoitus vastata sekä sisällöllisesti että menetelmällisesti alati uudistuviin työn sekä jatkuvan oppimisen tarpeisiin. Teknologista kehitystä hyödynnetään erityisesti verkkopedagogiikkaan soveltuvien työkalujen tarjoamisessa, tavoitteena joustavat koulutusratkaisut sekä ohjauksorientoitunut ja oppijoiden potentiaalinen vapauttava oppimisympäristö. Toki ICT¹-alan koulutuksessa moderni teknologia muodostaa paljon myös oman ammattialan sisällöstä.

Kysymykseen ”Miksi tutkinto verkkoon?” voi vastata myös kysymyksellä ”Miksipä ei?”. Ensinnäkin, verkkotutkinnon toteuttamisen oletettiin olevan mahdollista teknisen kehityksen, koulutusohjelman verkko-opetuksesta omaavan kokemuksen ja asetetun tahtotilan myötä. Verkko-opetukselle oletetut haasteet ja ongelmakohtat (mm. käytännönläheisyyden puute, fyysisen vuorovaikutuksen puute ja yksiulotteinen kommunikointi, oppijoiden passivoituminen, pinnallinen oppiminen) nähtiin mahdollisek-

¹ ICT = Information and Communication Technology, tieto- ja viestintäteknologia

si ratkaista. Toiseksi, muualla aiemmin tai samaan aikaan tehdyt vastaavat avaukset (mm. Hämeen ammattikorkeakoulu, Kemi-Tornion AMK) tukivat osaltaan haasteeseen tarttumista – siitä huolimatta, että kenelläkään toimijalla ei ollut kehittämistoiminnan aloittamisen aikaan vahvennettuja tuloksia kokonaisen tutkinnon toimivuudesta. Verkkotutkinnon nähtiin tarjoavan muiltakin osin hyvän kehyksen koulutusohjelman oman toiminnan kehittämiseen, pedagogiseen uudistamiseen, profiloitumiseen eri painotuksiin (sähköinen liiketoiminta, peliohjelmointi, verkkosovelluskehitys) sekä tehostamaan opiskelijarekrytointia laajentuvan toimintasäteen myötä. Oli nähtävissä, että vastaavaa toimintaa on käynnistymässä sekä kansainvälisesti että kansallisesti ja tässä kehityksessä on hyvä olla mukana. Lisäksi verkko-opetuksessa ei ole ratkaisevaa merkitystä sillä toimiiko koulutusohjelma metropolialueella tai periferiassa. Periferiassa on tosin usein välttämätöntä soveltaa välittömästi etätööhön ja -oppimiseen sovellettavia ratkaisuja, jolloin ne integroituvat todennäköisesti nopeammin myös koulutusorganisaation toimintakulttuuriin. (ks. esim. Bonk & Graham 2006; Kansallisen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma 2010; Kalliala 2002; Meisalo ym. 2003.)

Työ ja oppiminen muuttuu – muuttuisimmeko mekin?

Muutoksen nähtiin tapahtuvan ennemmin tai myöhemmin ja etenkin nykyistä laajemmin. Tämän arvioimme koskevan useita koulutusaloja, mutta erityisesti ICT-alan koulutusta (mm. tietojenkäsittelyä, tietotekniikkaa, sähköistä liiketoimintaa, digitaalista tuotantoa). ICT-alalla valtaosa työkaluista, tuotoksista, toimintaympäristöistä sekä markkinoista ovat sähköisiä, verkostoituneita ja muuten vahvasti digitalisoituneita. On mahdoton kouluttaa asiantuntijoita ellei jo oppimiseen liittyvä työskentely tapahdu työelämää vastaavassa tai ennakoivassa kontekstissa. Kyse on sekä kilpailukyvyistä, mutta myös oman palveluntason kehittämisestä eli siitä että tarjoamme opiskelijoillemme työelämän nykyisiä ja tulevia tarpeita vastaavat työskentely-ympäristöt.

Tietojenkäsittelyn koulutusohjelman kohdalla oli kyse PKAMK:n ensimmäisestä kokonaan verkossa tarjottavan nuorten ja aikuisten tutkinnon kehittämisestä. Tältä osin pioneerityö oletettiin kaikkea muuta kuin helppoksi: uskoimme kohdattavan monia haasteita ensimmäistä kertaa - valmiita malleja tai esimerkkejä ei ollut tarjolla. Energiaa ja resursseja sitovan kehittämistyön lisäksi uskottiin tarvittavan myös perusteluja miksi poikkeamme merkittävästi perinteisestä luokkaopetus- ja opettajaorientoituneesta toimintatavasta. Tämä korostui erityisesti tarvittavien teknologisten ratkaisujen käyttöönoton, kehittämisen ja tukemisen sekä opettajien uudenlaisen pedagogisen tuen näkökulmista. Haasteiden tiedostamisesta huolimatta koulutusohjelman halu proaktiiviseen kehittämiseen vei voiton. Koulutusohjelman ydintoimintaa lähellä olevat asiat (mm. työn ja oppimisen muutos, ICT-alan tarve jatkuvaan muutokseen ja elinikäiseen

oppimiseen sekä AMK:n rooli vastata alan ja ympäristön tarpeisiin ja mahdollisuuksiin) nähtiin olevan elimellinen osa perustehtäväämme (vrt. esim. Kotila 2003; Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2007).

Korkeakoulukenttää arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti: AMK-verkoston rakenteellinen kehittäminen, nuorten ikäluokkien pieneneminen, aikuisopiskelijoiden jatkuva koulutustarve sekä opintojen suorittaminen työn ohessa ja toisella paikkakunnalla ovat niitä haasteita, johon koulutuksemme on kyettävä vastaamaan. Etenkin aikuisopiskelijoilla korostuu joustavien koulutusratkaisuiden tarve. Verkkotutkinto tarjoaa osalle opiskelijoista jopa ainutlaatuisen mahdollisuuden sovittaa opiskelua sekä työelämään että muihin elämän osa-alueisiin. Verkkotutkinnon onkin tarkoitus mahdollistaa oppimisen ja työn integroituminen entistä vahvemmin: oppilaitos ja oppiminen tuodaan niihin ympäristöihin, joissa osaamista tarvitaan ja kehitetään arjessa muutenkin.

Verkkotutkinto koulutusohjelman strategisena valintana?

Arjen haasteista huolimatta, arvioimme verkkotutkinnon kehittämisen tukevan ja toteuttavan PKAMK:n vuosille 2007–2012 laadittua strategiaa. Strategian kuvaamat arvot sisältävät mm. edelläkävijyyden ja arvioimme vuosina 2008–2009 tapahtuvan kokonaiseen verkkotutkintoon siirtymisen olevan hyvin linjassa tämän arvon kanssa. Strategiassa linjataan myös koulutusratkaisujen kehittämisen osalta ”virtuaalikoulutuksen kehittäminen oppimisen ja työelämän haasteiden pohjalta” (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2007), jonka arvioimme tarjoavan suoran linkin oppilaitoksen strategian sekä koulutusohjelman kehittämistoiminnan välillä. Arvioimme kehittämistoimenpiteidemme olevan linjassa myös strategiassa kuvattujen työelämälähtöisyyden, käytännönläheisen korkeakoulun sekä asiakaslähtöisten koulutusratkaisuiden tavoitteiden kanssa (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2007.) Strategian linjaaminen tai siihen nojaaminen ei pelkästään riitä. Kuten aiemmin kuvasin, tarvitaan vahva, organisaation läpileikkaava sitoutuminen strategian tavoitteiden toteuttamiseen käytännössä. Strategia ei ole optio eivätkä siihen kirjatut tavoitteet toteudu jatkamalla tai jopa vahvistamalla aiempia, strategian toteuttamiseen sopimattomia tai muuten riittämättömiä toimintatapoja. Arvioimme tämän olevan tyypillinen haaste verkkotutkintoon siirtyneissä tai siirtyvissä koulutusorganisaatioissa. Kehittämistä vaikeuttaneiden prosessien hitaus tai kehittämishaluttomuus miellettiin enemmänkin perinteisenä muutosvastarintana tai tietämättömyytenä, kuin sinällään verkkotutkinnon toimintaiden kelvottomuutena.

Kehittämistoiminnassa otettiin hyvin aikaisessa vaiheessa mukaan myös kansainvälinen toiminta omille opiskelijoille sekä ulkomaisille partnereille yhteisesti tarjottavan verkko-opetuksen muodossa. Jatkuvasti opetukseen integroituvaa kansainvälistä toimintaa ei voida toteuttaa arjessa ilman opettajien ja oppijoiden maantieteellisen sijainnin rajoitusten poistamista.

Fyysisellä liikkuvuudella on omat rajoituksensa kuten ajankäyttö suhteessa muuhun opetukseen, matkustaminen ja kustannukset. Verkossa tapahtuvan yhteistoiminnan nähtiin tarjoavan tähän runsaasti mahdollisuuksia ja poistavan paljon fyysisen opiskelija- ja opettajaliikkuvuuden rajoitteita ja siten mahdollistavan kansainvälisen toiminnan volyymin laajentamisen. Myös tämän arvioitiin olevan hyvin linjassa PKAMK:n strategian ”arjen kansainvälisyyden” tavoitteen kanssa (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2007). Merkittävämpänä ajurina kansainvälisessä koulutusyhteistyössä nähtiin tavoite integroida opiskelijat kansainväliseen, monikulttuuriseen ja maantieteellisesti hajautuneeseen toimintaympäristöön jo opintojen aikana (vrt. Bonk & Graham 2006). Tämä on edessä työelämään siirtyessä ja etenkin aikuisopiskelijoilla mahdollisesti jo opintojen aikana.

Edellä esitetyt verkkotutkintoon siirtymisen perustelut pohjaavat monelta osin sekä globaaleihin että kansallisiin muutostekijöihin. Perusteluista voi huomata puuttuvan sekä PKAMK:n johdon että opetus- ja kulttuuriministeriön määräykset tai linjaukset toiminnan muuttamiseksi esitellyllä tavalla. Puute on perusteltu: kehittämistoimenpiteet tehtiin ilman koulutuksen monimuotoistamisen suoraa ulkoista velvoitetta. Kehittämistyötä ei voi kuitenkaan mieltää perusteettomaksi tai turhaksi. Koulutustoiminnan kehittämisen nähtiin olevan osa korkeakoulun perustehtävää sekä olevan monelta osin linjassa voimassa olevan strategiakauden tavoitteisiin. Lisäksi proaktiivisella toiminnalla haluttiin varmistaa muutoksen tapahtuvan mahdollisimman paljon koulutusohjelman arvoja, tavoitteita ja vahvuuksia tukien. Käsittelen seuraavassa tarkemmin sitä, miten kokonaisen verkkotutkinnon oppimis- ja työskentely-ympäristö varsinaisesti rakennettiin.

Luokasta verkkoon – miten?

Tietojenkäsittelyn koulutusohjelmalla on noin 10 vuoden kokemus verkko-opetuksen järjestämisessä sekä valmiita verkostoja joissa verkko-opetusta kehitetään (mm. TieTie²- ja VirtuaaliAMK-yhteistyö, kansainvälinen verkko-opetusyhteistyö). Tätä kokemus- ja verkostopääomaa hyödynnettiin laajennettaessa verkko-opetusta osaksi koulutusohjelman jokaisen opettajan ja opiskelijoiden arkea. Teknologisia ja pedagogisia valintoja tehtiin aiempien sekä onnistuneiden että toisaalta epäonnistuneidenkin kokemusten perusteella. Valinnoista keskeisimpiä olivat mm. käytettävät oppimisympäristöt sekä pedagogiset linjaukset, joita koulutusohjelmassa sovelletaan.

Aiemmat kokemukset tarjosivat myös autenttista tietoa siitä, millaista opettajien ja opiskelijoiden arki verkossa työskentelyssä parhaimmillaan ja pahimmillaan on. Voisikin sanoa, että ilman tätä (ajoittain pienimuo-

---

²Tietojenkäsittelyä tietotekniikan avulla -yhteistyöryhmä, <http://myy.haaga-helia.fi/-kalei/tietie/>

toistakin) verkko-opetuksen kokeilua olisimme olleet huomattavasti huterammalla pohjalla siinä, mihin asioihin kokonaisessa tutkinnossa on syytä erityisesti keskittyä. Näitä asioita ovat mm. opetusjärjestelyt, sisällöt, työskentelytavat ja -ympäristöt sekä opettajien ja opiskelijoiden roolit verkossa vs. perinteisessä luokkatyöskentelyssä. Teknisten ympäristöjen valinnassa tavoitteena oli saada käyttöön luotettavat, oppimisresursseihin helpon pääsyn tarjoavat ja ammattikorkeakoulututkintoon liittyvän osaamisen kehittämistä tukevat ympäristöt (mm. käytännönläheisyys, oppijalähtöisyys, yhteistoiminnallisuus, itseohjautuvuus).

Opetuksen ja opettajuuden vieminen verkkoon (2006–2009)

Koska koulutusohjelmien eri opettajilla oli hyvin erilainen kokemuspohja verkko-opettamisen toteuttamisessa, oli syytä suunnitella pienet askeleet mahdollistava, mutta silti sitoutumisen vaativa ja systemaattiseen kehittämiseen tähtäävä kehittämisohjelma. Riittävän sitoutumisen syntymistä ei voida odottaa ilman kunkin opettajan henkilökohtaisten tarpeiden huomiointia ja perehdyttämistä: on kuitenkin kyse merkittävästä opettajuuden uudistamisesta (mm. Kalliala 2002; Kotila 2003; Kullaslahti 2011). Sopivan pienet askeleet mahdollistavat oman opetuksen ja opettajuuden viemisen verkkoon vaiheittain. Aluksi pystyy kokeilemaan opetuksen järjestämistä verkossa perustuen samoihin toimintamalleihin, kuin aiemmin, nyt vain toimintaympäristönä on fyysisen luokan sijaan erilaiset verkkoympäristöt. Tämän jälkeen jokainen voi kehittää omaa opetustoimintaansa enenevässä määrin verkon mahdollisuuksia laajemmin hyödyntäen. Opettajien keskinäinen vertaistuki tarjosi vähemmän kokeneille sujuvamman ”rampin” verkkoon siirtymisessä. Vertaistuki kuitenkin sitoo resursseja etenkin silloin, jos koko koulutusohjelma tekee laajamittaisemmin kehitystyötä – kaikilla on valtavasti kehittämistä omassa opettajuudessa. Laajamittaisessa kehittämisessä tarkentui varsin aikaisessa vaiheessa oletettu tarve kattaville tukipalveluille (tekniikka, pedagogiikka), jotka joissakin ammattikorkeakouluissa oli organisoitu erillisten, verkko-opetuksen kehittämiseen keskitettyjen yksiköiden toimesta.

Verkkotutkinnon pilotointi ja toimintatavan vakiinnuttaminen

Koko opetuksen vaiheittaista verkkoon siirtämistä tehtiin lukuvuoden 2008–2009 loppuun saakka. Kyseisen lukuvuoden jälkeen, opiskelijahaun yhteydessä sekä syksyllä 2009 aloittaville tutkinto-opiskelijoille (nuoret ja aikuiset) ilmoitettiin koko tutkinnon verkko-opiskelu olevan pilottimaisesti mahdollista. Opiskelijoille tiedotettiin avoimesti kyseessä olevan ensimmäinen, kokonaisuudessaan verkkovälitteinen lukuvuosi. Opettaja ja opiskelijoita kannustettiin sekä rohkeaan verkon mahdollisuuksien hyödyntämiseen mutta myös antamaan aktiivisesti palautetta erilaisista kehittämiskohteista. Kehittämiskohteet ja -ehdotukset kirjattiin ylös ja

käsiteltiin tarvittaessa yhteisesti henkilökunnan ja opiskelijaryhmän kanssa. Kehittämistoimenpiteet priorisoitiin, vastuutettiin ja aikataulutettiin. Valtaosa kehittämistoimenpiteistä pyrittiin toteuttamaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Lukuvuodesta 2009–2010 alkaen koko opetustoiminta sekä merkittävä osa koulutusohjelman muutakin toimintaa tapahtuu verkossa. Tutkinto koostuu edelleen opetussuunnitelman mukaisesta kokonaisuudesta: erillisistä ja integroituvista opintojaksoista (mm. projektkurssit), työharjoittelusta, opinnäytetyöstä sekä muista, opiskeluun joko pakollisina tai valinnaisina liittyvistä tapahtumista. Tuntityöskentely koostui mm. luennoista ja muusta tuntityöskentelystä, ohjatuista harjoituksista sekä itsenäisestä - ja ryhmätyöskentelystä. Ohjauksessa (pienryhmäohjaus, yksilöohjaus) hyödynnettiin sekä koululla tarjottavaa ohjausta, mutta etenkin verkkoa hyödyntäviä ohjaukseenkäytäntöjä. Ensimmäisestä vuodesta alkaen tutkintoon kuuluivat myös projektityökurssit, joissa opiskelijoille mahdollistettiin myös opettajista riippumattomat verkkotyöskentelytilat. Projektimaisen työskentelyn tavoitteena on mm. aiemmissä luvuissa esitellyn virtuaaliorganisaatioissa tuloksellisen verkossa toimimisen valmiuksien jatkuva kehittyminen. Työharjoittelun ohjausta kehitettiin verkkoa paremmin hyödyntäväksi (mm. kehityskeskustelut ja muut ohjaustapaamiset). Opinnäytetyöprosessi uudistettiin mm. organisoimalla ohjaustapahtumia ja opinnäytetyöseminaareja verkkovälitteiseksi.

Ensimmäisen pilottilukuvuoden (2009–2010) jälkeen verkossa toimimisen malli vakinaistettiin syksystä 2010 alkaen: tästä eteenpäin jokainen opiskelija voi valita halutessaan joko koko tutkinnon tai oppimisensa kanalta sopivimmat osat verkon kautta opiskeltavaksi.

Verkkotutkinnon oppimisympäristöistä

Verkko-opetuksen toteuttamisessa pedagogisten valintojen lisäksi keskeisessä roolissa ovat käytettävät tekniset ympäristöt. Verkko-opetuksessa voikin puhua pedagogis-teknisestä osaamisesta: käytettävien välineiden osaaminen liittyy elimellisesti erilaisten verkkopedagogisten menetelmien hyödyntämiseen. Toisaalta erilaiset pedagogiset menetelmät parhaimmillaan rohkaisevat käyttämään opetusteknologiaa laajemmin, jopa yllättävillä tavoilla ja ympäristöjen yhdistelemisellä. Olennaisessa roolissa ovat mm. oppimiseen liittyviin materiaaleihin, työkaluihin, ohjaamiseen ja yhteistoimintaan liittyvät välineet. (Bransford 2004; Kalliala 2002; Kotila 2003; Meisalo ym. 2003.)

Pääsy oppimiseen liittyviin resursseihin mahdollistettiin perinteiseen tapaan LMS³-ympäristöllä. Käytettäväksi LMS-ratkaisuksi valittiin Moodle. Moodle-palvelun kautta tarjotaan omat työtilat koko koulutusohjelman

³LMS = Learning Management System, verkkopohjainen opiskeluympäristö

yhteisille asioille, vuosikurssikohtaisille työskentelylle ja kullekin opintojaksolle sekä niiden keskinäiselle integroimiselle (mm. projektit, teemat). Näistä työtiloista löytyvät tyypillisesti kuhunkin opintojaksoon tai -kokonaisuuteen liittyvät, oppimista tukevat keskeiset resurssit: johdanto opintojaksolla työskentelyyn, aikataulut, opettajien yhteystiedot, tiedotteet ja keskustelut, opiskelumateriaalit, harjoitukset ja muut oppimistehtävät, oppimistehtävien palautus ja arviointipalautteet. Lisäksi Moodlea käytetään mm. työharjoittelun ohjaamisessa sekä opinnäytetyöhön liittyvässä työskentelyssä. Toimiva LMS-ympäristö auttaa opiskelijoita sekä ohjaamaan oppimista että mahdollistamaan korkean tason itseohjautuvaa toimintaa ja asynkronisuutta/riippumattomuutta oppilaitoksen muista toimijoista (esim. opettajien aikataulut) (vrt. mm. Meisalo ym. 2003).

Opettajien ja opiskelijoiden keskinäisessä tuntityöskentelyssä, ohjaustapaamisissa ja muussa vuorovaikutuksessa käytettäväksi työkaluksi valittiin Adobe Connect (AC) -verkkokokousympäristö. Se mahdollistaa opettajien, opiskelijoiden sekä muiden toimijoiden osallistumisen verkon kautta oppimis- ja ohjaustapahtumiin, projektityöskentelyyn sekä useisiin muihin oppilaitoksen tapahtumiin. Ympäristön kautta voidaan toteuttaa opetusta kokonaisuudelle vuosikurssille (n. 40–60 opiskelijaa), pienemmille opiskelijaryhmille (esim. ohjatut harjoitukset, 20–30 opiskelijaa) sekä tarjota henkilökohtaista ja pienryhmäohjausta. Ympäristö tukee erilaisten resurssien jakamista (mm. käsiteltävät materiaalit, opettajien tai opiskelijoiden esimerkkiratkaisut, esitelmät) sekä ohjausta (mm. opettajan ja opiskelijan oman näytön jakamista sekä tarvittaessa sen ohjaamista). AC-ympäristön kautta oppimistapahtumien työskentely (luennot, ohjatut harjoitukset, seminaarit, yritystapaamiset) voidaan myös tallentaa myöhempää tutustumista, kertaamista ja muuta jälleenkäyttöä varten. Opiskelijoilta vuosien 2009–2011 aikana kerätyn palautteen perusteella sekä verkon kautta tunneille osallistuminen että tallenteiden käyttö nähdään merkittävänä oppimiseen joustavuutta ja tukea tuovina tapoina.

Moodle ja Adobe Connect eivät monikäyttöisyydestään huolimatta mahdollista pääsyä tietojenkäsittelyn ammattialan työkaluihin. Tietojenkäsittelyn alalla esimerkkejä näistä ympäristöistä ovat erilaiset työkalut, sovellusohjelmat, yksittäiset tietojärjestelmät ja niiden muodostamat kokonaisuudet (esim. organisaatioiden sovellusarkkitehtuuri), simulointiratkaisut sekä tietovarastointi- ja integrointiympäristöt. Autenttisen ja työelämälähtöisen oppimisen mahdollistamiseksi oppijat on saatettava aitojen, työelämässä käytettävien tai tulevaisuudessa käyttöön otettavien pariin. Tämä mahdollistettiin käyttöönottamalla ns. etäkäytettävä atk-luokka, jossa virtualisointi- ja etäkäyttötekniikoita hyödyntäen mahdollistettiin pääsy koulutuksessa käytettäviin erikoissovelluksiin mistä tahansa, parhaimmillaan mobiilisti. Alan erikoisohjelmistoja on toki voitu aiemminkin asentaa perinteisten atk-luokkien työasemiin, mutta niihin pääsy tuntien ulkopuolella voi olla joko haastavaa tai usein mahdotonta (mm. tilavaraukset, työs-

kentely iltaisin, viikonloppuisin, lomien aikana, fyysinen etäisyys oppilaitokseen).

Etenkin työn ohessa opiskelevalle aikuisopiskelijalle etäkäytön avulla järjestelmien parempi saavutettavuus luo merkittävän, omaa personallista oppimista tukevan palveluntason kehittymisen. Oman oppimisen ja siinä hyödynnettävien ympäristöjen käytön joustavuuden vuoksi oppimista on entistä helpompi viedä esim. omalla työpaikalla tapahtuvaksi (oppimien autenttisessa ympäristössä). Opiskelija voi joustavuuden myötä sovittaa aika-aulullisesti omaa oppimista myös työelämän ja muiden elämäntilanteiden kanssa sekä soveltaa omaa oppimista parhaiten tukevia oppimistyylejä ja -strategioita (oppimisen personointi). Kun oppilaitos tarjoaa pääsyn aitojen työkalujen ääreen, on oppijoita mahdollista ohjata ja kannustaa tarttumaan oppimisen haasteisiin mahdollisimman lähellä työelämän ilmiöitä ja osaamistarpeita. Tämä tuo työskentelyyn myös ammatillisen korkeakoulutuksen tehtävän mukaista käytännönläheisyyttä, mutta samalla se ei poissulje teoreettisen osaamiseen liittyvää työskentelyä. Voidaan ajatella, että käy jopa päinvastoin: tällöin teoreettisellakin tasolla käsitellyjä asioita voidaan viedä käytännön työskentelyn, innovoinnin ja kehittämisen tasolle perinteistä luokkaopetusta huomattavasti monimuotoisemmin. Virtualisoinnin ja etäkäytön avulla voidaan mahdollistaa myös entistä joustavampi palvelinratkaisujen hyödyntäminen esimerkiksi peliohjelmoinnin, tietokanta- ja verkkosovelluskehityksen ja järjestelmäintegraation etäopiskelussa.

Moodle-, AC- sekä etäkäyttöratkaisujen lisäksi opetustoiminnassa hyödynnetään myös muita palveluita. Esimerkkejä näistä ovat mm. erilaiset sosiaalisen median palvelut, sähköiset portfoliot sekä mobiilioppiminen ja -ohjaaminen.

Luokasta verkkoon – miltä vaikuttaa?

Jälkikäteen arvioiden kokonaisen verkkotutkinnon kehittämisessä avainasioita ovat olleet rohkeus, innostus ja luottamus, perustellut valinnat sekä niihin sitoutuminen, käytännönläheisen korkeakouluopetuksen kehittäminen ja kehittämistoiminnan tukeminen resursoinnin myötä. Näiden havaintojen paikkaansa pitävyyttä voi testata käänteisesti: jos jokin yllä mainituista avainsanoista puuttuu tai ei ole tarpeeksi vahvasti huomioitu toiminnassa, asettaa se tyypillisesti kehittämiselle merkittävän pullonkaulan. Perusteltuihin, mutta tarpeeksi rohkeisiin ja ennakkoluulottomiin valintoihin sekä pitkäjänteiseen työhön sitoutuminen on ensisijaisen merkittävää. Innostusta uuden oppimiseen ja tekemiseen vaaditaan, jos koulutusohjelman toimintaa ja jokaisen meidän opettajuutta lähdetään kehittämään totutuista tavoista kohti uutta – useimmille meistä aiemmin tuntematonta - toimintatapaa. Tämä on tietenkin vaatinut myös rohkeutta tehdä asiat toisin. Kollegiaalinen kunnioitus, luottamus ja pientenkin

asioiden hyvin tekemisen ilmapiiri on ollut ratkaisevassa asemassa: tämä voidaan mitata esim. vertaistuen toimivuudella.

Tietojenkäsittelyn koulutusohjelman aiempi kokemus, rohkea toimintatavan muutos sekä pilotista saadut kannustavat kokemukset ja kehittämisideat vahvistivat kokonaan verkossa toteutettavan tutkinnon konseptin sekä teknisesti - mutta mikä tärkeintä, myös pedagogisesti toimivaksi. Lopulliset ja tarkemmin mitattavat tulokset ovat toki nähtävissä vasta ensimmäisten opiskelijoiden valmistuessa. Mielestämme vain tällä tavoin voidaan varmistua konseptin ”läpäisykyvystä”. Ensimmäiset kokonaan verkossa tutkintonsa opiskelevien opiskelijoiden arvioidaan valmistuvan lukuvuoden 2011–2012 aikana ja ainakin heidän osaltaan opintojen suorittaminen verkkotutkinnon muotoisesti ns. normiajassa tai jopa nopeammin näyttää mahdollistuvan. Tähänastiset tulokset osoittavat verkkotutkinnon joustavien opiskelumahdollisuuksien hyötyjä erityisesti aikuisopiskelijoiden osalta. Kuitenkaan mitään selkeää indikaatiota verkkotutkinnon sopimattomuudesta nuoriso-opiskelijoille ei myöskään ole osoitettavissa.

Nykyisessä toimintatavassa selkeimmät kehittämiskohteet ovat 1) oppimisympäristöjen teknisen palvelutason merkittävä parannuksen tarve, 2) tarpeeksi korkeatasoisen ja syvällisen verkkopedagogisen tuen mahdollistaminen ja osittain näiden kautta 3) mahdollistettava henkilökunnan aiempaa parempi keskittyminen sisällölliseen ja verkkopedagogiseen jatkokehittämiseen (mm. uudet ja erilaiset opetusmenetelmät, ohjaus, ryhmäytymisen tukeminen). Ilman toimivia tietoteknisiä ratkaisuja sekä niiden jatkuvaa kehittämistä verkko-opetuksen arjessa ei saavuteta toiminnalle asetettuja tavoitteita. Nykyisten teknologiavalintojen toimintakuntoon saattamisen lisäksi tarvitaan uusien, innovatiivisten ratkaisujen jatkuvaa etsimistä. Verkkopedagogisen tuen ja kehittymisen tarve ei lopu, vaan itse asiassa tarpeet vain syvenevät opettajuuden verkkoon siirtymisen myötä. Perusteiden tutuksi tuleminen jälkeen on edelleen varmistuttava seuraaville kehityksen tasoille nousemisesta. Jokainen porras on edellistä haastavampi – siihen tarvitaan sekä sisäistä motivaatiota, mutta myös tarpeita kohtaavaa tuki-toimintaa.

Vision uudistaminen – uudet tavoitteet, ympäristöt ja toimenpiteet

Kannustavista kokemuksista ja odotettavista tuloksista huolimatta verkkotutkinnon kehittämistyön on oltava jatkuvaa. Aiempiin hyviin kokemuksiin ja pelkästään nykytilan haasteisiin keskittyminen tarkoittaa pysähtymistä ja kehityksestä jälkeen jäämistä eikä siihen luonnollisestikaan ei ole varaa. Nykyinen toimintatapa ei ole sattumaa, vaan toteutuma vuosina 2005–2009 visioiduista tavoitteista, tehdyistä linjauksista ja toimenpiteistä. Pelkkä visiointi ja suunnittelu eivät kuitenkaan tuota haluttua lopputulosta: ratkaisevassa roolissa ovat rohkeat, ennakkoluulottomat mutta pitkä-

jänteiseen työhön tähtäävät toimenpiteet. Tämä tarkoittaa alan kehityksen jatkuvaa seurantaakin sekä pientenkin konseptien rohkeaa testaamista, vaikka onnistumisesta ei voi koskaan olla varma eikä taloudellisesti ulosmitattavaa tulosta voida välittömästi tarjota. Onnistumiset ja taloudellisesti tehokas toiminta kuitenkin integroituvat alkuponnisteluiden jälkeen hyvin helposti opetustoimintaan, ne ikään kuin seuraavat kaiken muun lisäarvon mukana. Merkittävää onkin uskoa ja sitoutua kehittämiseen etenkin pitkällä aikavälillä. Jatkossa täytyy olla edelleen tilaa entistä rohkeammille ehdotuksille tulevaisuuden kehityskuluista ja oppimisen uusista mahdollisuuksista. Verkko-oppiminen, siihen liittyvän teknologian kehitys, jatkuvasti eteenpäin menevä tutkimus ja moni muu kehitystrendi mahdollistaa uudenlaisten toimintamuotojen kehittämisen. Tätä kaipaa myös alati kehittyvä työelämä jatkuvan oppimisen haasteen näkökulmasta.

Vuoden 2012 aikana tehtävä verkkotutkimuksen pilotoinnin arviointi, tulevat opetussuunnitelmauudistukset sekä uusien oppimisympäristöjen ennakkoluuloton käyttöönotto ovat esimerkkejä toimenpiteistä, joilla aiempia visioita, linjauksia ja tavoitteita sekä toimintatapoja kehitetään. Opetussuunnitelman sisältöjä on uudistettava jatkuvasti ja rohkeasti. Oman alan kehityksen seuraaminen, yhteistyö (mm. tutkimus-, kehitys- ja innovaatio-toiminta, elinkeinoelämä) sekä ennakointien ja perusteltujen menetelmien (esim. Delfoi) hyödyntäminen opetussuunnitelmatyössä ovat edelleen keskeisessä roolissa. Hyväksi havaittujen pedagogisten käytäntöjen jakamista lisätään sekä käsitystä ja tietoa oppimisesta on laajennettava ja syvennettävä entisestään (mm. Nurmi 2010; Siemens & Tittenberger 2009). Nykyisen opetustoiminnan mahdollistavan opetusteknologian lisäksi on otettava käyttöön oppimisesta paremmin tietoa tarjoavia työkaluja: on päästävä paremmin oppimiseen ja oppimisprosesseihin sisälle (ns. learning analytics). Yksittäiset materiaalin jakamiseen, vuorovaikutukseen tai opiskelijahallintoon liittyvät työkalut eivät pelkästään riitä, vaan tarvitaan uusia, aiempia ratkaisuja paremmin toisiinsa yhdistäviä työkaluja. Lisäksi sähköisten oppimateriaalien saatavuutta, hyödyntämistä ja kehittämistä on vahvistettava.

Ihmisen kohtaaminen verkossa on yksi verkko-opetuksen merkittävimmistä puheen- ja useasti myös huolenaiheista. Nykyiset verkkotapaamisympäristöt eivät tarjoakaan tarpeeksi rikasta ja vahvaa vuorovaikutusta, jota tarvitaan riittävän yhteistoiminnan, henkilökohtaisen kokemuksen, luottamuksen sekä innovatiivisen ilmapiirin aikaansaamiseen. Tähän osaltaan ratkaisuja tuovat uudet teknologiat kuten kehittyvien verkkotapaamisympäristöjen (esim. kolmiulotteiset käyttöliittymät, hologramminäytöt), virtuaali- ja simulointiympäristöjen sekä ns. vahvennetun todellisuuden ratkaisut (ks. esim. Johnson ym. 2011). Ne tarjoavat tulevaisuudessa entistä monipuolisempia työkaluja sekä vuorovaikutukseen että oppimisen kohteena olevien ilmiöiden tarkasteluun. Kun tämä viedään entistä vahvemmin avoimeen kansainväliseen toimintaympäristöön, alamme olla lähellä sitä tavoiteltua oppimisen arkea joka vielä muutamia vuosia sitten koettiin mahdottomaksi.

Lähteet

- APLU. 2009a. Online Learning as a Strategic Asset. Volume I: A Resource for Campus Leaders (Association of public and land-grant Universities). http://sloanconsortium.org/sites/default/files/APLU_online_strategic_asset_vol1-1_1.pdf. 13.9.2011.
- APLU. 2009b. Online Learning as a Strategic Asset. Volume II: The Paradox of Faculty Voices: Views and Experiences with Online Learning (Association of public and land-grant Universities). http://sloanconsortium.org/sites/default/files/APLU_online_strategic_asset_vol2-1.pdf. 13.9.2011.
- Bonk, C. J. & Graham, C. R. 2006. The Handbook of Blended Learning. Pfeiffer.
- Bransford, J. (toim.). 2004. Miten opimme: aivot, mieli, kokemus ja koulu. Helsinki: WSOY.
- Johnson, L., Levine, A., & Smith, R. 2009 The 2009 Horizon Report. Austin, Texas: The New Media Consortium. <http://wp.nmc.org/horizon2009/>. 10.9.2011.
- Johnson, L., Levine, A., Smith, R., & Stone, S. 2010. The 2010 Horizon Report Austin, Texas: The New Media Consortium. <http://wp.nmc.org/horizon2010/>. 14.9.2011.
- Johnson, L., Smith, R., Willis, H., Levine, A. & Haywood, K. 2011. The 2011 Horizon Report. Austin, Texas: The New Media Consortium. <http://wp.nmc.org/horizon2011/>. 18.9.2011.
- Kalliala, E. 2002. Verkko-opettamisen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.
- Koli, H. 2008. Verkko-ohjauksen käsikirja. Helsinki: Finn Lectura.
- Kotila, H. (toim.) 2003. Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita.
- Kullaslahti, J. 2011. Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssi ja kehittyminen. Tampereen yliopisto. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8452-0.pdf>. 19.9.2011.
- Kansallinen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma. 2010. [http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/313/TVT_opetuskayton_suunnitelma_011210_\(2\).pdf](http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/313/TVT_opetuskayton_suunnitelma_011210_(2).pdf). 20.9.2011.
- Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) 2008. Ohjaus on kuin tekisi palapeliä. Näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: 32. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Miller, R., Shapiro, H. & Hilding-Hamann, K. E. 2008. Details for School's Over Learning Spaces in Europe in 2020. <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC47412.pdf>. 13.9.2011.
- Means, B., Toyama, Y., Myrphy, R., Bakia, M. & Jones, K. 2010. Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-Analysis and Review of Online Learning Studies. Center for Technology in Learning. <http://www.ed.gov/rschstat/eval/tech/evidence-based-practices/finalreport.pdf>. 19.9.2011.
- Meisalo, V., Sutinen, E. & Tarhio, J. 2003. Modernit oppimisympäristöt. Helsinki: Tietosanoma.
- Nurmi, H. 2010. Onko virtuaalimaailmassa helpompi muuttua kuin tavallisessa? Teoksessa Ihanainen, P., Kalli, P. & Kiviniemi, K. (toim.) Sosiaalinen media ja verkostoituminen. Helsinki: Okka.
- Pajarinen, M., Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. 2010. Missä arvo syntyy? Suomi globaalissa kilpailussa. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2007. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun strategia 2007-2012. http://www.pkamk.fi/images/files/pkamk_strategia_2007_2012_pai-vitetty022010.pdf. 10.10.2011
- Siemens, G. & Tittenberger, P. 2009. Handbook of Emerging Technologies for Learning. University of Manitoba.

Monimuotoisen koulutuksen kehittäminen tekniikan koulutusohjelmissa

Ilpo Räsänen

Taustaa

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun (PKAMK) Liiketalouden ja tekniikan keskuksen (LITE) tekniikan opetus jatkaa 50 vuotta sitten alkanutta tekniikan opetuksen perinnettä Joensuussa. Wärtsilän teknillinen oppilaitos aloitti toimintansa 1.9.1961 kolmivuotisena opistona ja kaksivuotisena kouluna. Myöhemmin koulutus laajeni nelivuotiseksi insinöörikoulutukseksi ja kolmivuotiseksi teknikkokoulutukseksi. (Tiira 1999, 23–29.) Mielestäni teknillisen oppilaitoksen tarjoamaa insinöörikoulutusta voi hyvällä syyllä sanoa korkeakoulutasoiseksi - insinöörikoulutus oli jo ennen ammattikorkeakouluksi muuttamista laajuudeltaan nykyisen ammattikorkeakoulututkinnon laajuutta vastaava tutkinto ja vakinaisen opettajiston taso vaihteli oman oppilaitoksen kouluttamista insinööreistä aina tohtoreihin asti. Opiston opetus oli vahvasti sidoksissa alueen yrityselämään, yrityksistä tuli opettajia tuomaan tuoretta yritysten näkökulmaa ammattiaineiden opetukseen. Oppilaitoksen ulkopuolelta tulevat tuntiopettajat vastasivat jopa 45%:sta vuotuisesta opetuksesta. Osittain nämä opettajat värvättiin oppilaitoksesta valmistuneista, yrityselämässä toimivista ammattilaisista, osittain muista oppilaitoksista ja kaupungin laitoksista. Opetus oli siihen aikaan vahvasti luokka- ja laboratorio-opetusta, jossa lähiopetuksen määrä viikkotasolla oli jopa 36 pakollista oppituntia, lisäksi mahdolliset vapaaehtoiset oppiaineet. (Tiira 1999, 29–32.) Ammattikorkeakoulun toiminnan alkuvaiheessa yritysyritysten määrässä tapahtui vähenemistä. Tullessani silloisen informaatiotekniikan koulutusohjelman opetustehtäviin vuonna 1998 ainoa näkyvä yritysyritysten muoto omissa tehtävissäni oli työharjoittelu ja opinnäytteet. Minulle tuli jopa käsitys, että suora toiminta yritysten kanssa ei ollut suotavaa. Tilannetta ryhdyttiin kuitenkin korjaamaan

2000-luvun alkupuolella, jolloin haettiin esimerkkejä toimivista yritysyritysten yhteistyön muodoista. Myöhemmin yhteistyön muotoina ovat olleet mm. opettajien työelämäjaksot ja opintojaksoilla toteutettavat, yrityksiltä saadut toimeksiannot.

Nykyisin rakennustekniikkaan yhdistetty puutalouden koulutus on ainoa tekniikan koulutuksen alue, jossa on järjestetty verkkopohjaista koulutusta. Puutaloudessa toteutettiin vuosina 2004 ja 2006 alkaen verkko-opetusryhmät, joissa oli opiskelijoita laajalti eri puolilta Suomea. Puutalouden opetus tapahtui videosillan välityksellä ja opetuksen tukena käytettiin informaatiotekniikan opiskelijoiden toteuttamaa verkkoympäristöä, jonka avulla voitiin mm. jakaa opiskelijoille sähköisiä materiaaleja. (Väätäinen 2011.) Tällä hetkellä tekniikan koulutusta annetaan viidessä koulutusohjelmassa: kone- ja tuotantotekniikan koulutusohjelma, rakennustekniikan koulutusohjelma, sähkötekniikan koulutusohjelma, tietotekniikan koulutusohjelma ja ympäristötekniikan koulutusohjelma. Ympäristötekniikan koulutus toteutetaan Biotalouden keskuksessa, joten sitä ei tarkastella tässä yhteydessä. Myös muovitekniikassa annetaan vielä koulutusta lukuvuoden 2011–2012 aikana, sen jälkeen muovitekniikan koulutus toimii yhdistettynä kone- ja tuotantotekniikkaan.

Opetuksen toteutus tekniikan koulutusohjelmissa

Opetuksen toteutus on tekniikan koulutusohjelmissa perustunut vahvasti lähiopetukseen, päiväryhmillä opintopistettä kohti on 15 lähituntia ja iltaryhmillä 10 lähituntia. Lähiopetuksen tukena käytetään tällä hetkellä hyvin kattavasti Moodle-verkkoympäristöä. Aikaisemman, omakohtaisen tuntuman ja suullisen kyselyn perusteella tekniikan opettajista kaksi ei käytä lainkaan hyväkseen verkko-ympäristöä. Osa ulkopuolisista tuntiopettajista toimittaa aineistot vastuupettajalle, joka laittaa tiedot Moodlen opintojaksolle, mutta monilla tuntiopettajilla on myös omat tunnukset, jolloin he voivat päivittää itse opintojaksojen sisältöjä. ISAT-yhteistyön käynnistymisen myötä on käytettävissä myös Savonian ylläpitämä Adobe Connect (AC) -videoneuvottelujärjestelmä, jonka käyttö tekniikan opintojaksoilla on ennen AIKE-projektin alkua ollut satunnaista.

Teemapohjainen opetussuunnitelma verkkoympäristön kehittämisen lähtökohtana

PKAMK:ssa toteutettu mittava opetussuunnitelmauudistus valmistui keväällä 2010, jolloin ammattikorkeakoulun hallitus hyväksyi uudet, teemapohjaiset opetussuunnitelmat¹ (OPS) käyttöön. Yksinkertaistetusti

¹ Voimassa olevat opetussuunnitelmat on luettavissa PKAMK:n verkkosivuilta SoleOPS-järjestelmästä (<http://soleops.pkamk.fi:8080/opsnet/>).

esitettyinä teemapohjaisessa opetussuunnitelmassa opetus on jaettu puolivuositteisiin 30 opintopisteen kokonaisuuksiin (teemoihin), jotka muodostuvat laajuudeltaan N x 5 opintopisteen opintojaksoista, opintojakson laajuus on siis pääsääntöisesti 5, 10, 15 jne. opintopistettä. Tekniikan koulutusohjelmissa teemapohjaiset opetussuunnitelmat otettiin käyttöön syksyllä 2010 alkavissa tutkintoon johtavissa koulutuksissa. Teemapohjaisen opetussuunnitelman yhtenä keskeisenä ajatuksena on muodostaa laajoja kokonaisuuksia, joissa eri oppiaineet integroituvat mahdollisimman tehokkaasti muodostaen opiskelijan oppimisen kannalta mielekkäitä kokonaisuuksia. Jotta opintokokonaisuudet saataisiin toimimaan mielekkäästi yli oppiainerajojen, tulee aikaisempi, oppiaineperustainen opetuskulttuuri muuttaa opettajien yhteistyössä toteuttamiin laajempiin sisältökokonaisuuksiin. Toimintamallin muutoksen tukemiseksi koulutustiimissä aloitettiin lukuvuoden 2010–2011 aikana ideoimaan Moodle-verkkoympäristöön rakennetta, joka vastaisi opetussuunnitelman mukaista rakennetta ja joka samalla ohjaisi opettajien toimintaa yhteistoiminnallisempaan suuntaan.

Aiheen kuvaus

Teema 1, minusta insinööri

Teeman kuvaus:

Tavoitteet:

- Opiskelija ymmärtää millaisiin työtehtäviin hän voi opintojen loputtua sijoittua.
- Opiskelija ymmärtää, mitä insinööriksi opiskelu vaatii.
- Opiskelija osaa suunnitella opintonsa kuin insinööri
- Opiskelija osaa ottaa vastaan ohjeita, suunnitella ja vaiheistaa sekä soveltaa suunnitelmaansa käytännössä.
- Opiskelija osaa hyödyntää tietotekniikkaa.
- Opiskelija osaa hyödyntää luonnontieteitä.

Vastuuhenkilöt:

NN.

Teemavastaavalle TODO-lista:

1. Muokkaa teeman asetuksista oikea kategoria ja kuvaus kohdalleen.
2. Nimeä teema vastaamaan todellisuutta.
3. Nimeä teeman opintojaksojen "lokerot" vastaamaan opintojaksoja.
4. Tuo kaikki teeman opintojaksojen opettajat teemaan opettajarooliin.
5. Muokkaa tämä kuvaus vastaamaan teemasii tavoitteita ja sisältöjä.
6. Mallipohjassa on opettajina koulutustiimin jäsenet. Poista, jos haluat.
7. Muokkaa Apua - keskusteluryhmät vastaamaan opintojaksoa. Lisää vastuuopettajat tilaajiksi asianomaisiin keskusteluryhmiin.

Tämän kentän tietoja voi muokata aktivoimalla muokkaustilan, jolloin näkyviin tulee muokkausnappi .

Muokkausikkuna sisältää perustyökalut, joiden avulla tekstiä voi muotoilla, ja kenttään voi lisätä halutessaan linkkejä ja kuvia.

Muokkaaminen on helpompaa, jos avaat sivun isoon ikkunaan napilla .

Sulje lopuksi muokkausikkuna napilla . Muista myös tallentaa lopuksi muutokset!

KUVA 1.
Teemapohjan
aihekuvauksen
ensimmäinen
ideamalli.

Ideoinnin tuloksena syntyi kaksitasoinen, opetussuunnitelman rakennetta noudattava perusrakenne, jossa teemapohja kokoaa yhden puolivuotisteeman opintojaksot samaan Moodlessa olevaan opintokokonaisuuteen. Toteutuksen suunnittelun lähtökohtana oli ajatus, että luodaan malliksi peruspohja, jossa on valmiina kaikki tarpeelliset peruselementit ja jossa on riittävät ohjeet vastuuhenkilöille rakenteen täydentämiseksi. Kuvassa 1 on alkuvaiheen ideoinnin tuloksena syntynyt periaatemalli teeman kuvausosasta. Kuvausosa sisältää mallin tarvittavista tiedoista ja teemavastaavan tehtäväluettelon, jonka mukaisesti teemavastaava täydentää teeman tiedot.

Moodle-teema sisältää erillisen lohkon jokaiselle opintojaksolle. Kuvassa 2 on ideointiversio opintojaksolohkosta. Lohkossa on opintojakson perustiedot, kuten opintojakson nimi, laajuus, toteutusajataulu, lähtötasovaatimukset, suoritustavat, arviointiperusteet ja opintojakson vastuopettajat. Myöhemmin päätettiin ottaa teematasolle käyttöön myös arviointikirja: kaikki opintojaksojen aikataulutetut osatehtävät tuodaan teeman opintojaksolohkoon joko palautuskansioina tai offline -tehtävinä. Arviointikirjan tuonnille teematasolle oli useita perusteluita: opiskelijan kannalta kaikki meneillään olevat oppimistehtävät saadaan teematason tehtävillä tuotua Moodlen kalenteriin, josta tulevat tapahtumat -moduulilla saadaan automaattinen muistutus lähestymässä olevista aikarajoista. Koska kaikki osasuoritukset tuodaan samaan arviointikirjaan, opiskelijan on helppo tarkistaa yhdestä paikasta omien suoritustensa toteutus- ja arviointitilanne. Opettajien toiminnan koordinoitua helpottaa se, että jokainen näkee kalenterista suoraan opiskelijan sen hetkisen tehtäväkuormituksen, jolloin tehtävänantoja voidaan tasata kuormitushuippujen välttämiseksi. Yhteisessä tilassa olevat osasuoritusten arvioinnit pienentävät myös riskiä siitä, että jonkin opintokokonaisuuden arviointi jäisi tekemättä yksittäisen opettajan sairastuessa tai ollessa muuten estynyt yhdistämään osasuorituksia lopulliseen arviointiin. Moodlen arviointikirjaan on mahdollista automatisoida arvosanan laskeminen osasuorituksista ennalta sovittujen painotusten mukaisesti. Joissain tapauksissa tehtäväpalautuksia ja palautteita ei voida tuoda yhteiseen osioon, jos käsiteltävät aiheet ovat luottamuksellisia. Silloin tehtäväpalautukset ja palautteet tulee antaa suljetussa opintojakso-osiossa ja vain suoritusten ajoitukset ja lopulliset pisteytykset tuodaan teematasolle. Tämä aiheuttaa jonkin verran päällekkäistä työtä, mutta saavutettavat hyödyt puoltavat käsityksemme mukaan tämän lisätyön tekemistä. Saavutettavia hyötyjä ja lisätyön määrää on tarkasteltava sen jälkeen, kun toimintamallia on kokeiltu käytännössä. Teematasolta on edelleen linkit kunkin opintojakson erillisiin Moodle-opintojaksoihin, tai Moodle-terminologiassa kursseihin.

PPP1001 Minä AMK-opiskelijana 5 op

Minä AMK-opiskelijana -kuvaus.
Lorem ipsum..

Toteutusajankohta: xx.xx.20xx - xx.xx.20xx

Edeltävät opinnot:

Lorem ipsum..

Suoritustavat:

Lorem ipsum..

Arviointiperusteet:

Lorem ipsum..

Vastuuopettajat:

NN.

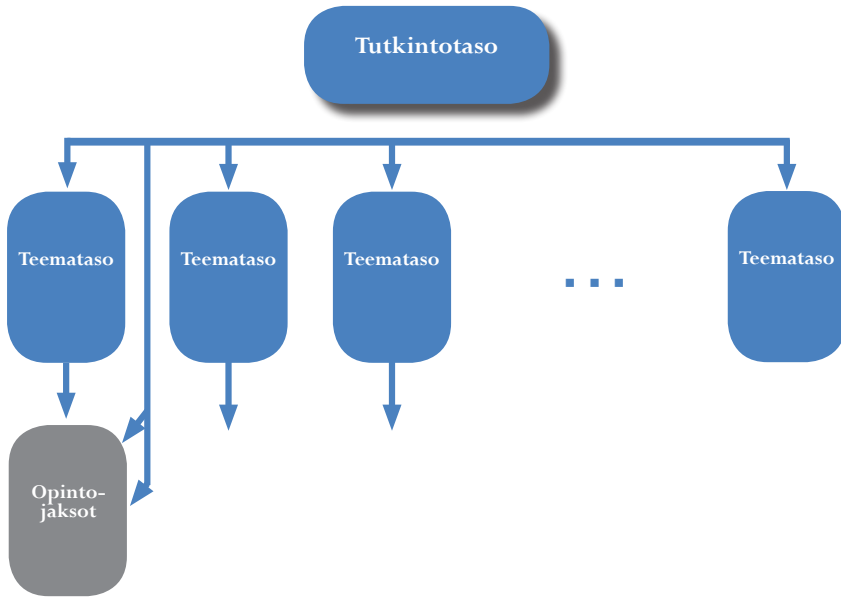
Tässä on linkki esimerkkinä olevaan [Metapohjaan](#).
Tähän linkki mahdolliseen toiseen opintojakson osaan...

 [Apua - Minä AMK-opiskelijana](#)

KUVA 2. Teemapohjan opintojaksolohkon ideointiversio.

Keväällä 2011 AIKE -projektiin liittyvässä koulutuksessa ”Joustavat toteutustavat aikuiskoulutuksessa”, jossa oli osallistujia kaikista keskuksista, ideoitiin tutkinnon esittämiseksi rakennetta, jossa opiskelija voisi nähdä koko tutkinnon yhdestä näkymästä. Ideoinnin lähtökohtana oli ajatus, jonka mukaan opiskelijalle tulee tarjota mahdollisimman selkeä kokonaiskuva sekä koko tutkinnosta että jokaisesta opintojaksosta. Tästä ideoinnista syntyi ajatus ”yhden luukun” periaatteen toteuttamisesta – tietotekniikassa hahmotellun teemarakenteen täydentämisestä kolmannella tasolla, joka on tutkintotaso.

Kuviossa 3 on kaavio kolmiportaisen portaalirakenteen periaateideasta. Tutkintotasolta saadaan yhdestä lähtöpisteestä mielikuva koko tutkinnosta. Näkymässä on kokonaiskuva kaikista teemoista ja myös kunkin teeman pakolliset opintojaksot. Teematasolta saadaan vastaavasti kokonaiskuva meneillään olevasta puolivuotisjaksosta (teemasta). Teematasolle on tuotu kaikki ajoitetut, arvioitavat tehtävät, mikä mahdollistaa opettajille opiskelijan kokonaiskuormituksen hahmottamisen yhteistyössä kollegoiden kanssa ja samalla se mahdollistaa opiskelijalle yhdestä pisteestä tulevien tapahtumien seurannan. Lisäksi menettely mahdollistaa yhteistoiminnallisesti toteutettujen opintojaksojen automaattisen arvosanojen laskemisen ja opiskelijan arviointikirjanäkymän, jonka avulla opiskelija voi seurata osasuoritusten arviointia sitä mukaa, kun opettaja tekee osasuoritusten arviointit.

KUVIO 3. Kolmitasoisien portaalin toteutusidea.

Tutkintotason malliksi PKAMK:n SoleOPS -järjestelmässä oli jo valmiina opetussuunnitelman pdf-muotoiset rakennekuvat², joita päätettiin käyttää tutkintotason mallipohjana. Kuvassa 4 on neljäs vuosi tietotekniikan insinööri (AMK) rakennekuvasta, josta ilmenevät vuosittaiset opiskelijan ”kehitystasot” perehtyjä/noviisi, osaaja, suunnittelija ja soveltaja/kehittäjä. Kuvasta ilmenevät myös puolivuotisteemat opintojaksoineen ja eri suuntautumisten mukaiset etenemisreitit. Ongelmakohtia kuvan mukaisessa OPS-rakenteessa ovat varsinkin valinnaiset opinnot, AHOT-menettely ja harjoittelu, jotka eivät käytännössä kovin hyvin noudata ideaalista teemamallia. AHOT-menettelyllä tarkoitetaan aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnistamista. Mitä laajempia opintokokonaisuudet ovat, sitä harvemmin aikaisemmat opinnot tai osaaminen korvaavat kokonaista opintojaksoa. Silloin joudutaan entistä useammin räätälöimään osaamista täydentäviä osakokonaisuuksia, joilla aikaisempi osaaminen saadaan täydennettyä vastaamaan kokonaista opintojaksoa.

Tietotekniikan rakennekuvan mukaisesta mallista (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011) toteutettiin kesäkuun aikana malliratkaisun prototyyppi, jonka pohjalta päätettiin toteuttaa kokeilu tietotekniikan syksyllä aloittavalle nuorisoryhmälle. Kokeiluryhmäksi tietotekniikassa valittiin nuorisototeutus siksi, että syksyllä 2011 ei alkanut uutta aikuisryhmää

² Rakennekuvat on luettavissa PKAMK:n verkkosivuilta SoleOPS -järjestelmästä (<http://soleops.pkamk.fi:8080/opsnet/>).

KUVA 4. Neljäs vuosi tietotekniikan opetussuunnitelman rakennekuvasta.

ja meneillään olevat ryhmät eivät noudata teemapohjaista opetussuunnitelmaa. Samaa periaatemallia on käytetty pohjana myös liiketalouden aikuistoteutusten tutkintoportaaleissa. Liiketaloudessa mallia on sovellettu edelleen kehittämisen, että yhdestä teematasosta opiskelija löytää eri vuosiryhmien mukaiset opintojaksojen toteutukset. Tämä helpottaa opiskelijaa oman opintopolkunsa suunnittelussa, kun opintojakson eri toteutukset löytyvät helposti samasta teemapohjasta.

Opintojaksotason toteutukset sisältävät kunkin opintojakson tai sen osan yksityiskohtaisemmat ohjeet ja sisällöt. Suosituksena on, että mahdollisimman moni opettaja avaa omat toteutuksensa kollegoiden nähtäväksi, tai teemojen sisällä tapahtuva oppisisältöjen tehokas integrointi edellyttäisi opintojaksototeutusten suunnittelua yhteistyössä. Opettajalla on kuitenkin tekijänoikeus omiin toteutuksiinsa, joten tämä voidaan toteuttaa vain vapaaehtoisuuden pohjalta.

Monimuotoiset toteutukset tekniikan koulutusohjelmissa

Vuoden 2011 tavoitteeksi tekniikan koulutusohjelmissa on sovittu monimuotoisten koulutusratkaisujen kehittäminen, jossa painopisteenä on aikuiskoulutus, mutta tavoitteena on hyödyntää kehitettyjä ratkaisuja mahdollisuuksien mukaan myös nuorisokoulutuksissa. Eri koulutusohjelmissa oli selkeästi erilaisia lähtökohtia – toisaalta meneillään on aikuiskoulutusryhmiä, joiden opetustarjontaan monimuotoisten toteutusten kehittäminen otettiin tavoitteeksi mahdollisuuksien mukaan. Toisaalta rakennustekniikassa ja kone- ja tuotantotekniikassa aloitettiin syksyllä 2011 uudet tutkintoon johtavat aikuistoteutukset, jotka päätettiin toteuttaa mahdollisimman vähäisellä lähiopetusmäärällä. Uusien ryhmien osalta jokaisen opetuksen osallistuva henkilön tulee ottaa monimuoto-opetuksen vaatimukset huomioon opintojaksojen suunnittelussa. Sähkötekniikan henkilöstöväjeen takia projektiin ei saatu nimettyä sähkötekniikan edustajaa, tietotekniikasta mukana on yksi ammattiainien opettaja. Kaksi tekniikan koulutusohjelmissa toimivaa matemaattis-luonnontieteellisten aineiden opettajaa oli kehittämässä ja testaamassa etäohjaukseen soveltuvia ratkaisuja.

Rakennustekniikan monimuoto-opetuksen kehittäminen

Rakennustekniikassa syksyllä 2011 aloitettu aikuistoteutus suoritetaan monimuoto-opintoina. Monimuoto-opetuksessa on lähdetty liikkeelle käytännössä nollatasosta. Työskentely-ympäristön kehittämisen perustana on edellisessä luvussa kuvattu kaksitasoinen, teemapohjainen Moodle-verkko-ympäristö, joka päivitetään lukuvuoden 2012–2013 aikana kolmitasoisien mallin mukaiseksi. (Väättäin 2011.)

Syksyn 2011 opintojaksojen (25 opintopistettä) opetuksesta lähiopeutuksen osuus on 128 tuntia ja AC-verkkokokousjärjestelmällä toteutettavan opetuksen osuus on 56 tuntia. Muu osa työskentelystä tapahtuu ensisijaisesti Moodle-ympäristössä toteutettavana verkkotyöskentelynä. Koska kokemusta monimuotoisesta opetuksesta ei merkittävästi ole, aluksi pyritään keräämään kokemuksia monimuotoisista toteutustavoista. Alkukokemusten perusteella varsinkin lyhyet luentotyypiset opetustilanteet ja harjoitustehtävien palautetilaisuudet on helppo toteuttaa AC-yhteyden välityksellä. Toisaalta laboratoriotyöskentely edellyttää lähiopetusjaksoja. Osaamistavoitteiden tasolla eri opetusmuotojen käytön soveltuvuutta ei vielä ole tarkasteltu. (Väättäin 2011.)

Haasteena monimuotoisen opetuksen toteuttamiselle rakennustekniikassa nähdään opetushenkilöstön osaamispuutteet verkkopedagogiikassa ja verkkopohjaisissa työvälineissä. AC-ympäristön käyttö koetaan aluksi pelottavana, koska se vaatii opettajalta alkuun paljon huomiota. Monimuotoistamiselle nähdään kuitenkin selvä tarve, vaikka tällä hetkellä opiskelijat ovat pääosin lähialueelta. Monimuotoistaminen lisää opiskelijan näkökanalta joustavuutta työskentelyyn ja aikuisopiskelijoilla on positiivinen asenne etätyöskentelyyn. (Väättäin 2011.)

Kone ja tuotantotekniikan monimuoto-opetuksen kehittäminen

Kone- ja tuotantotekniikassa syksyn 2011 aikana painopisteenä on ollut opintojaksojen toteutussisältöjen luonti ja verkko-ympäristöjen rakentaminen. Työskentelyssä on huomioitu monimuotoisten toteutusten mahdollistaminen. Verkko-ympäristön kehittämisen pohjana on käytetty edellä kuvattua portaalirakennetta. Opintojaksoista arviolta 15 opintopistettä vaatii raskaita suunnitteluohjelmistoja, joita ei voida jakaa verkon välityksellä ja joita opiskelijoiden ei ole mahdollista hankkia kalliin hinnan ja laitteistovaatimusten takia. Opetus sisältää 20–30 opintopistettä laboratoriotyöskentelyä, joka on toteutettava lähiopeutuksena, koska työskentelyssä tarvitaan erikoislaitteistoja. Mahdollisesti osa työskentelystä olisi mahdollista siirtää etäyhteyksillä toimiviksi tai vaihtoehtoisesti työt olisi mahdollista siirtää harjoittelupaikoissa tehtäviksi. Etätoteutusten järjestäminen edellyttäisi kuitenkin merkittäviä muutoksia nykyisiin laboratoriojärjestelmiin, lisäksi turvallisuuskysymykset tulee selvittää perusteellisesti ennen etäratkaisujen käyttöönottoa. Kielten opetuksesta vastaa kielipalvelut joten kieliopetuksen osalta koulutusohjelmilla ei ole suoria vaikutusmahdollisuuksia. Syksyn

2011 aikuisten opetussuunnitelmassa kieliopintoja on yhteensä 14 opintopistettä. Matemaattis-luonnontieteellisten aineiden opetuksesta ainakin osa voidaan toteuttaa monimuotoisilla ratkaisulla. Tutkintoon sisältyy 30–60 opintopistettä harjoittelua. Harjoitteluun on mahdollista kehittää etäratkaisut, joten harjoittelu ei vaadi lähiopetusjaksoja. Kokonaisuutena arvioiden tutkintoon sisältyy n. 35–45 opintopistettä lähiopetusta vaativia opintojaksoja. Kieliopintojen osalta ratkaisu on kielipalvelujen vastuulla, loput 180–190 opintopistettä olisi ainakin periaatteessa mahdollista toteuttaa monimuotoisilla opetusjärjestelyillä. (Huovinen & Tulonen 2011.)

Opetuksen monimuotoisuuden lisäämisen suurimpana haasteena koetaan se, että opettajakunnan tekniset ja pedagogiset valmiudet eivät ole tällä hetkellä riittäviä toimivien monimuotoisten opintokokonaisuuksien kehittämiseen ja toteuttamiseen. Tällä hetkellä opetushenkilöstön käsitys on se, että akuuttia tarvetta monimuotoisten toteutusten lisäämiselle ei ole opiskelijoidenkaan suunnalta. Opiskelijoiden viesti on se, että lähiopetusta pidetään verkko-opiskelua parempana vaihtoehtona – vertailukohtaa opiskelijoilla ei kuitenkaan kone- ja muovitekniikan tarjonnassa merkittävästi ole. Kone- ja tuotantotekniikan opiskelijat asuvat n. 40 km säteellä oppilaitoksesta, eikä kyselyjä laajemmalla alueella juuri ole tullut. Opiskelijoiden eroamia paikkakunnan vaihdon takia ei ole tullut, joten ainoaksi perusteeksi monimuoto-opetuksen kehittämiseksi nähdään tällä hetkellä mahdollinen hakijoiden lisäys, koska koulutuksen vetovoima on huolestuttavan alhainen. (Huovinen & Tulonen 2011.)

Kone- ja tuotantotekniikan ensimmäiset monimuotoisesti toteutettavat opintojaksot aloitetaan kevään 2012 aikana. Ensimmäisiksi toteutuksiksi valitaan helposti toteutettavia kohteita ja kokemusten karttuessa siirrytään haastavampiin toteutuskohteisiin. Joidenkin opettajien kanssa on jo sovittu henkilökohtaisesta teknisestä ja pedagogisesta tuesta ensimmäisten monimuotoistoteutusten osalta. (Huovinen & Tulonen 2011.)

Teknisiä kokeiluja

Köyhän miehen dokumenttikamera

Erääksi etäohjauksen haasteeksi on osoittautunut yhteistyö, ohjaus ja palautteen antaminen sellaisten harjoitustehtävien tekemisessä, joissa opiskelijan olisi luontevinta tehdä tuotoksensa käsin kirjoittaen tai piirtäen paperille. Esimerkiksi matematiikan ja fysiikan laskuharjoituksia tehdään käsin, joten tarvitaan ratkaisuja joiden avulla paperiversiota voidaan tarkastella yksinkertaisesti, mieluiten reaaliaikaisesti, verkon välityksellä. Matemaattis-luonnontieteellisten aineiden osalta asetettiin tavoitteeksi kokeilla menetelmiä ja välineitä, joiden avulla voitaisiin toteuttaa etätehtävien reaaliaikaista tekemistä ja ohjaamista opiskelijapareina tai pienissä ryhmissä ja toisaalta menetelmiä, jotka mahdollistaisivat helpon käsin tehtyjen tehtävien palauttamisen verkon välityksellä.

Tietenkin on mahdollista käyttää suoraan ohjelmistoa, jolla tehtävät saatetaan sähköiseen muotoon tai käsin kirjoitettu paperi voidaan skannata sähköiseen muotoon. Tämä edellyttää kuitenkin joko ohjelmiston hankkimista ja sen käytön opettelua tai esimerkiksi skannerin hankkimista. Myös tabletin avulla on mahdollista saattaa käsin kirjoitettu teksti suoraan sähköiseen muotoon. Tavoitteena oli kuitenkin etsiä mahdollisimman edullisia ratkaisuja, jotta jokainen opiskelija pystyisi hankkimaan tarvittavat laitteet tai oppilaitos voisi tarvittaessa lainata välineet opiskelijalle. Eräs toimivalta vaikuttava kokeilu tehtiin edullisen web-kameran avulla siten, että tukemalla kamera pöytää kohden opiskelija ja opettaja voivat tarkastella AC-yhteydellä suoraan paperia, jolle tehtävää kirjoitetaan. Idean käyttökelpoisuutta testattiin atk-luokassa, jossa se vaikutti toimivalta ratkaisulta. Käytännön kokeiluun pyydetään fysiikan ja matematiikan opintojaksojen opiskelijoita, jotta ratkaisua voidaan testata käytännön harjoitus- ja ohjaustilanteissa. Tätä kirjoitettaessa kokeilua ei vielä ehditty toteuttaa, joten ratkaisun toimivuudesta käytännössä ei vielä ole varmuutta.

Tietotekniikan laboratoriotöiden etätoteutuksen testaaminen

Kesän 2011 aikana yksi tietotekniikan opiskelija testasi mm. OpenVPN-pohjaista etäkirjautumista GNU Linux -järjestelmään. Tavoitteena testauksessa oli tutkia mahdollisuutta, jossa laboratorion virtuaalikoneympäristöä ja osaa verkon aktiivilaitteista voitaisiin hallita kirjautumalla ensin laboratorioverkon koneelle, josta edelleen olisi mahdollisuus joko ottaa hallintayhteys eri komponentteihin tai avata esimerkiksi etätyöpöytäyhteys virtuaalipalvelimille. Harjoittelija on testannut toimintaa toistaiseksi vain lähiverkossa, aikaisemmin oli jo testattu vastaavaa toiminnallisuutta kirjautumalla ssh-yhteydellä laboratoriossa sijaitsevalle koneelle ja luomalla ns. ssh -putki laboratorion koneen ja etäkoneen välille. Näissä testeissä pystyttiin todentamaan, että ainakin pääosa laboratoriossa tehdyistä harjoituksista on periaatteessa mahdollista toteuttaa ssh-yhteyden kautta. Syksyn aikana päädyttiin testaamaan etäyhteyden toteuttamista hyödyntäen avoimen lähdekoodin tuotteita. Graafinen työpöytäyhteys muodostettiin ensin GNU Linux -palvelimelle, joka toimii sekä virtuaalipalvelinten alustana että reitittimenä muiden sisäverkon komponenttien välillä. Etäyhteyden muodostamiseen käytettiin FreeNX -kirjastoa, joka osoittautui erittäin toimivaksi ratkaisuksi. Koska suurin osa laboratorioharjoituksista tehdään Microsoft Windows -palvelinjärjestelmillä, tarvittiin ratkaisu, jossa näitä palvelimia voidaan hallita Linux-järjestelmästä käsin. Windows-pohjaisia hallintavälineitä varten asennettiin virtuaalinen Windows XP -käyttöjärjestelmä, johon voitiin asentaa tarvittavat Windows-sovellukset. Windows -palvelinten hallinta on mahdollista myös Linux-etätyöpöydältä käyttäen avoimen lähdekoodin RDP-asiakassovellusta. Näin rakennettu testijärjestelmä mahdollistaa käytännössä kaikkien laboratoriossa käytettävien komponenttien etähallinnan.

Koko testijärjestelmä on jouduttu rakentamaan yhden ssh-yhteyden kautta, koska käytettävissä on ollut vain yksi julkinen ip-osoite. Tästä seurauksena on tarpeettoman monimutkainen järjestelmärakenne, joka on sekava ja altis häiriöille. Myös tietoturvariskejä tässä järjestelyssä on tarpeettomasti. Haasteena voi olla myös se, että virhe esimerkiksi kytkimen konfiguroinnissa aiheuttaa sen että laite saadaan hallinnan piiriin uudelleen vain menemällä fyysisen laitteen luokse. Tutkittavana on mahdollisuus järjestää erillinen konsolipalvelin, jonka avulla voitaisiin luoda verkkolaitteille konsoliyhteys etäyhteyden välityksellä. Haastavampi kehittämiskohde on fyysiset kaapelointimuutokset, joita ei ole mahdollista tehdä etäyhteydellä. Kaapelointijärjestelyitä olisi kuitenkin mahdollista simuloida muuttamalla kytkinten porttiasetuksia, mutta toimivan ratkaisun tekeminen edellyttäisi hallintaohjelmistojen kehittämistä, eikä tässä vaiheessa ole käsitystä tarvittavasta työmäärästä tai tarvittavasta lisäkomponenttien määrästä.

Valitettavasti testijärjestelmä ei valmistunut vielä opintojaksojen alkuun, joten pääosa toteutuksista jouduttiin tekemään lähityöskentelynä. Etäyhteyden välityksellä päästiin kuitenkin kokeilemaan ryhmätöiden tekemistä. Kaikille ryhmän opiskelijoille luotiin tunnukset järjestelmän palvelimelle. Käyttäjille jaettiin myös kirjautumisavaimet, koska työpöytäyhteyden voi muodostaa vain käyttäen salattua yhteyttä, jossa etäkirjautuja tunnustetaan salausavaimen perusteella. Kirjautumisen takana on tehokkaita palvelimia ja nopeat internetyhteydet, joten mahdollinen murtautuja voisi aiheuttaa paljon häiriöitä hyödyntäen laboratorion laitekantaa. Etäyhteydellä testattavat harjoitukset käsittävät virtuaalipalvelimien asentamista ja konfigurointia. Etähallintaa on kokeiltu myös ulkopuolisen tuntiopettajan kanssa. Tähän mennessä kokemukset ovat olleet lupaavia, mutta etäkäyttö on riippuvainen hyvin toimivasta Internet-yhteydestä. Yksi kokeiluun osallistunut opiskelija asuu haja-asutusalueella, ja hänellä on ollut ongelmia yhteyden katkeamisen takia myös muiden verkkosovellusten kanssa (erityisesti AC-istuntojen toimivuus). Laboratoriotyöskentelyn toteuttaminen etäyhteydellä mahdollistaa joustavammat työskentelyajat opiskelijoille eikä työskentely edellytä matkustamista, joten asuinpaikka ei rajoita opiskelijan osallistumista työskentelyyn. Käytännön järjestelyjen lisäksi etätyöskentely on lähempänä useiden IT-ammattilaisten käytännön työelämää, joten etäratkaisujen opettelu jo opiskeluvaiheessa helpottaa siirtymistä työelämään. Toimintaympäristön kehittäminen tulee todennäköisesti tarjoamaan jatkossa hyviä harjoittelutilaisuuksia opiskelijoille, joten järjestelmän käyttö ja kehittäminen tuovat opiskelutilanteita tältäkin osin lähemmäksi käytännön työelämätilanteita.

AC-etäopetuksen käynnistäminen

Aikaisemmin kaikki aikuisille suunnattu opetus on tapahtunut lähiopetuksena, eli opiskelijat tulevat paikalle yhtenä arki-iltana ja lauantaisin. Kevään 2011 aikana tieto- ja sähkötekniikan aikuisryhmille luotiin omat AC-huoneet, joissa opiskelijat voivat toimia itsenäisesti. AC-huoneella tarkoitetaan

AC-järjestelmässä olevaa työskentelytilaa, jossa on mahdollista käyttää esimerkiksi video- ja ääniyhteyttä ja jakaa materiaaleja osallistujien kesken. Ryhmätöiden tekemisen lisäksi sekä sähkötekniikan että tietotekniikan ryhmille on tarjottu opetusta verkon välityksellä, mikä helpottaa erityisesti pitkän matkan päästä tulevia opiskelijoita. Sähkötekniikan aikuisopiskelijoille on syksyn 2011 aikana toteutettu puolet yhden opintojakson opetus-tunneista AC-yhteydellä. Suunnitteilla on myös tietotekniikan aikuisryhmälle opintojaksoja, joissa vastaava osuus voidaan toteuttaa AC-istuntojen välityksellä. Sähkötekniikan kielenopetuksesta pyydettiin ainakin osaa opetuksesta toteutettavaksi AC-istunnon välityksellä, mutta kielipalveluilla ei ollut valmiuksia tarjota sellaista vaihtoehtoa. Muut meneillään olevat sähkötekniikan opintojaksot edellyttävät laboratoriotyöskentelyä, joten niitä ei ole mahdollista toteuttaa etäopetuksena. Tietotekniikan aikuisryhmälle syksyllä käynnistyneen laboratoriokurssin johdanto toteutettiin ulkopuolisen tuntiopettajan kanssa AC-verkkoistuntona. Tietotekniikan aikuisryhmälle on järjestetty AC-yhteyden välityksellä osa opetustunneista, tämän ryhmän kanssa on testattu myös osaa laboratorioiden toteuttamisesta edellisessä luvussa kuvatun etäyhteyden välityksellä. Kokemukset näyttävät lupaavilta, mutta etähallinnan käyttämistä reaaliaikaisesti rinnakkain AC-yhteyden kanssa ei ole vielä testattu.

Toiminnan kehittämisen jatkosuunnitelmia

Tekniikan koulutus on perinteisesti ollut lähiopetusta, joten opetuksen painopisteen siirtäminen monimuotoisiin toteutuksiin on suuri muutos niin opettajille kuin opiskelijoillekin. Erityisesti tämä koskee aikuisopiskelijoita ja niitä opettajia, jotka eivät ole aikaisemmissa opinnoissaan tai työtehtävissään tottuneet hyödyntämään monipuolisesti tietoteknisiä välineitä.

Keskustelujen pohjalta on syntynyt käsitys, että monilla opettajilla on epäilyksiä monimuotoisten toteutusten suhteen; pelätään oppimistulosten huononemista, ollaan huolissaan opiskelijoiden valmiuksista itsenäiseen työskentelyyn eikä oikein nähdä monimuotoisuuden tuomaa lisäarvoa opetukseen. Suurin yksittäinen haaste näyttäisi kuitenkin olevan opettajien verkkopedagogisten valmiuksien puuttuminen. Voisi jopa esittää tulkinnan, että opiskelijoiden asenne monimuoto-opetukseen heijastelee opettajien asenteita, ja ainakin osittain asenteet riippuvat siitä kuinka onnistuneita käytännön toteutukset ovat.

Tekniikan koulutuksessa on muutamia osa-alueita jotka vaativat kalliita laitteistoja tai ohjelmistoja. Tätä käytetään usein perusteluna pitäytymiselle perinteisessä lähiopetuksessa. Opetussuunnitelmien tarkastelu näyttää viittaavan siihen, että teknisesti hyvin haasteellisia tai mahdottomia sisältöjä etäopetuksessa toteutettavaksi on tekniikan tutkintoon johtavassa koulutuksessa n. 35–45 opintopistettä, mikä on vain 15–20% tutkinnon laajuus-

desta. Loput olisi ainakin periaatteessa mahdollista toteuttaa jopa täysin virtuaalisesti.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa koulutuksen vetovoiman aleneminen ja aloituspaikkojen supistaminen ovat vaarantamassa useiden koulutusohjelmien tulevaisuuden. On hyvin haasteellista säilyttää hyvää tulostasoa koulutuksessa, jos edes aloituspaikkojen täyttäminen ei onnistu. Monimuoto-opetus olisi ainakin mahdollisuus rekrytointialueen laajentamiselle. Hyvin toteutetut virtuaaliset opintokokonaisuudet voisivat olla eräs keino, jolla toiminnan laajuus olisi mahdollista säilyttää riittäväällä tasolla.

Monimuoto-opetuksen lisäämisen onnistumista auttaa mielestäni se, että kehittämistyössä kartoitetaan monimuotoisuuden tuomat edut ja haitat. Siten tehdyt ratkaisut ovat hyvin perusteltuja sekä opettajien että opiskelijoiden kannalta. Monimuoto-opetus vaatii uudenlaisia teknisiä ja pedagogisia valmiuksia opetushenkilökunnalta. Tarvitaan siis uusia toimintamalleja joiden avulla voidaan antaa opettajille tarvittava tuki siirryttäessä uudenlaiseen toimintatapaan. Näitä keinoja voisivat olla esimerkiksi osittain valmiiksi räätälöidyt toteutusohjelmat ja pari- tai ryhmätyöskentely, jossa ryhmästä löytyy tarvittavat valmiudet ja reaaliaikainen tekninen tuki toteutusten aikana. Toimivien monimuotoisten ratkaisujen kehittäminen myös tekniikan koulutuksessa on siis mahdollista, mutta se edellyttää henkilöstöltä kokonaan uusien valmiuksien omaksumista.

Lähteet

- Huovinen, A. & Tulonen, J. 2011. Lehtori. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Haastattelu 6.10.2011.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2011. Insinööri (AMK) tietotekniikka 240 op. <http://soleops.pkamk.fi/opslitteen/LITE/Tietotekniikka OPS.pdf>. 15.6.2011.
- Tiira, S. 1999. Wärtsilän Teknillinen Oppilaitos 1961-1996. Joensuu : Wärtsilän teknisen oppilaitoksen opettajayhdistys.
- Väättäinen, J. 2011. Lehtori. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Haastattelu 13.10.2011.

Biotalouden keskuksen monimuoto-opetuksen kehittäminen

Seppo Kainulainen

Lähtökohdat

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun Biotalouden keskuksessa toimii maaseutuelinkeinojen, metsätalouden ja ympäristötekniikan koulutusohjelmat. Biotalouden keskuksessa Sirkkalan kampuksella opiskelee noin 400 luonnonvara-alan sekä tekniikan opiskelijaa, joista noin viidennes on aikuisopiskelijoita.

Biotalouden keskuksen eri koulutusohjelmissä on toteutettu tutkintoon johtavaa aikuiskoulutusta usean vuoden ajan. Erityisesti metsätalouden koulutusohjelmassa monimuotokoulutuksella on pitkät perinteet. Metsätaloutsinööriin aikuiskoulutusta on järjestetty 1980-luvulta lähtien, ensin opistoasteisena ja myöhemmin amk-tasoisena. Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelmassa aikuiskoulutusta on järjestetty vuodesta 1996 alkaen ja ympäristötekniologiassa ensimmäinen tutkintoon johtava aikuiskoulutus aloitettiin vuonna 2007.

Biotalouden keskuksen monimuoto-opetus on tähän saakka perustunut selkeästi erillisiin lähi- ja etäjaksoihin. Työ- ja perhe-elämän vaatimusten myötä lähijaksojen pituus on lyhentynyt vuosien saatossa 3–5 päivään. Kontaktiopetuksen vähetessä etäjaksojen ohjauksen merkitys on korostunut. On kuitenkin riski, että opettajan panos kohdistuu opintojaksolla pääosin lähijaksojen aikaiseen toimintaan perinteisten opetusmallien mukaisesti, eikä etäjaksoilla tarjota riittävästi ohjausta.

Maaseutuelinkeinojen ja metsätalouden koulutusohjelmien tutkintoon johtavissa aikuiskoulutuksissa viimeisten vuosien aikana opintojen keskeyttäneiden osuus on ollut merkittävä (Lätti & Palosuo 2011, 9–11). Opiskeluaika on myös venynyt pitkäksi, jolloin valmistuminen on ollut hidasta. Keskeytyksiin on todennäköisesti useita syitä. Opiskelijoiden ennakkoodotukset opintojen suhteen eivät välttämättä täyty, eikä ohjausta saada aina riittävästi.

Tavoitteet

Monimuoto-opetuksen kehittämisen ensisijaisena tavoitteena Biotalouden keskuksessa on kiinnittää huomiota aikuisopiskelijoiden ohjauksen laatuun ja määrään. Kehitystyötä pilotoidaan syksyllä 2011 alkavan maaseutuelinkeinojen koulutusohjelman tutkintoon johtavassa aikuistoteutuksessa. Pilotissa kerätään kokemuksia ja niitä sovelletaan jatkossa muissa Biotalouden keskuksen koulutusohjelmissa.

Monimuoto-opetuksen kehittämisen kohteita ja tavoitteita ovat:

- kehittää lähi- ja etäopetuksen oppimistilanteista yhtenäinen oppimisprosessi
- lisätä etäjaksojen verkko-ohjausta
- yhtenäistää opintojaksojen Moodle-työtilojen rakennetta
- perustaa Moodle-portaalit jokaiselle aikuistutkintoryhmälle
- selkeyttää opintojaksojen välistä yhteyttä, jotta yksittäiset opintojaksot muodostavat yhtenäisen opintokokonaisuuden.

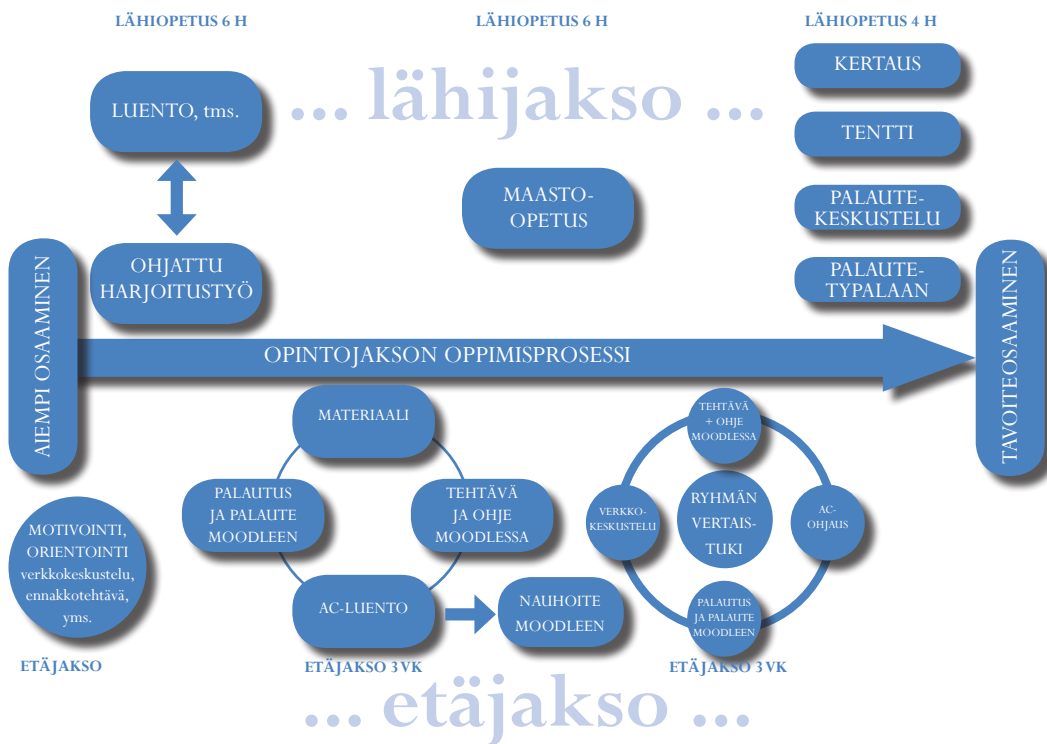
Pidemmän ajan tavoitteena on, että opiskelijälähtöisen monimuoto-opetuksen kehittymisen avulla vähennetään opintojen keskeytyksiä. Tavoitteena on myös, että Biotalouden keskuksen vetovoimaisuus paranee ja opiskelijarekrytointi mahdollistuu laajemmalla alueella. Verkko-opetuksen osaaminen kehittyy ja opitaan hyödyntämään erilaisia verkkomedian mahdollisuuksia opetuksessa. Kehitystyön kautta saavutettua osaamista voidaan jatkossa soveltaa myös oman keskuksen ulkopuolelle tarjottavissa opinnoissa, mm. PKAMK:n ja Savonia-ammattikorkeakoulun välisessä ISAT-yhteistyössä.

Oppimisprosessi kehittämisen keskiössä

Biotalouden keskuksen kaikissa koulutusohjelmissa monimuoto-opetus jaetaan lähi- ja etäjaksoon. Lähijakson sisältö vaihtelee opintojaksoittain ja se voi sisältää teoriaopetusta, luokassa tai maastokohteilla tapahtuvia harjoituksia yms. Vastaavasti etäjakso on ollut yleisesti opiskelijan itsenäiselle opiskelulle varattua aikaa. Tähän saakka etäjaksojen opetus ei ole perustunut yhdessä sovittuihin toimintaohjeisiin, jolloin eri opintojaksojen välisessä ohjauksessa on ollut vaihtelua.

Kuviossa 1 on kuvattu opintojakson oppimisprosessin kulkua, jossa etä- ja lähijakson toteutus muodostaa yhtenäisen oppimisprosessin. Esimerkin oppimisprosessi alkaa etäjaksole sijoittuvalla orientoivalla ennakotehtävällä ja jatkuu siitä lähijakson ja etäjakson vuorottelulla. Etäjakson toteutuksessa erilaiset ohjauskäytänteet ovat keskeisessä roolissa. Ohjausta voidaan sisällyttää mm. tehtäviin, palautteisiin ja erilaisiin materiaaleihin. Materiaalissa voidaan hyödyntää ääntä ja videokuvaa sekä kuvankaappaustekniikkaa.

Materiaali voi olla myös nauhoitettu luento tai perinteinen tekstimateriaali. Opettajat voivat antaa ryhmä- ja yksilöohjausta Moodlessa sekä videoneuvottelujärjestelmiä hyödyntäen. PKAMK:ssa on käytössä Adobe Connect -verkkokokousjärjestelmä (AC) reaaliaikaiseen vuorovaikutukseen ja ohjaukseen. Opiskelijaryhmän vertaistuen toimivuus on myös tärkeä. Vertaistukeen aikuisopiskelijoille on tarjottava erilaisia teknisiä ja pedagogisia toimintamalleja, joilla mahdollistetaan opiskelijoiden keskinäinen etäohjaus. Erilaisen ohjauksen lisääminen etäjaksolla on keskeisin huomion kohde Biotalouden keskuksen monimuotokoulutuksen kehittämisessä.

KUVIO 1. Esimerkki monimuoto-opintojakson oppimisprosessista.

Monimuoto-opetuksen suunnittelussa tulee huomioida millaisia oppimistilanteita sisällytetään lähi- ja etäjaksoille. Maasto-opetuksen ym. autenttista ympäristöä vaativien opetusten sijoittaminen lähijaksolle on ensisijaista. Opiskelijoiden ryhmäytyminen ja toisiinsa tutustuminen lähijaksolla madalta kynnystä etäjaksojen aikaiselle yhteistyölle. Lähi- ja etäjaksojen toteutusta suunniteltaessa tulee pohtia kriittisesti, mitkä opetusmuodot vaativat lähitunteja ja minkä osuuden voi toteuttaa etäopetuksena. Lähijaksojen kontaktitunteja on käytettävissä rajoitettu määrä. Monimuoto-opiskelija odottaa lähijaksoilta paljon, opiskelijan näkökulmasta jokainen opetustunti tulisi käyttää tehokkaasti. Suurimman osan luennoista, tehtävien ohjauksis-

ta, ryhmätöistä ja palautteesta voi usein toteuttaa Moodlen tai AC-yhteyden välityksellä. Opiskelijalla tulee olla selkeä kuva mitä häneltä odotetaan verkossa tapahtuvassa oppimistapahtumassa (Storti & Tulonen 2005, 107). Ennalta kerrotut toimintaohjeet, erityisesti etäjaksojen oppimistapahtumiin liittyen, edesauttavat mielekkäiden oppimistapahtumien syntymistä.

Monimuoto-opetuksen opintojaksokohtaisten oppimisprosessien kehittämisessä käytetään yhdessä sovittuja toimintaperiaatteita. Yhteisiä toimintatapoja maaseutuelinkeinojen pilotissa ovat esimerkiksi opintojakson oppimisprosessin suunnitelman laatiminen ja dokumentointi yhteisiä ohjeita käyttäen, yhtenäinen etäjaksojen AC-kontaktituntimäärä jokaisella opintojaksolla sekä yhtenäinen Moodle-työtilojen rakenne.

Oppimisprosessin suunnittelu ja dokumentointi

Maaseutuelinkeinojen monimuoto-opintojaksojen osaamistavoitteille, sisältökuvauksille sekä toteutussuunnitelmille on tehty valmiit suunnittelulomakkeet, joissa oppimisprosessin laadintaa ohjeistetaan Kolin ja Silanderin (2003, 9–44) malleja mukaillen. Suunnittelulomakkeiden tavoitteena on mm. selkeyttää erilaisten oppimistapahtumien ennakkoon kuvaamista ja oppimisprosessin jäsentämistä etä- ja lähijaksolle.

Tavoitteena on, että opettajat ensin laativat opintojakson suunnittelulomakkeen avulla opintojakson osaamista kuvaavat tavoitelauseet kysymyksiksi (mitä, miksi, miten, millainen, missä, jne.) ja sen jälkeen kysymyksistä syntyvät teemat, oppimisaiheet sekä toteutustavat oppimisaiheittain. Kyseinen suunnittelulomake ohjaa opintojakson toteutusta teemakohtaiseen sisältörakenteeseen, jossa jokaiselle teemalle kirjataan omat osaamistavoitteet. Opintojaksojen suunnittelulomake tallennetaan monimuotoryhmän opettajien ja opiskelijoiden käyttöön Moodle-portaaliin.

Monimuotoryhmien opettajat laativat myös opintojakson toteutussuunnitelman, jossa tulevat esille lähi- ja etäjaksoilla käsiteltävät teemat ja niiden toteutustapa, aikataulu, osaamistavoitteet, sisältö, tietolähteet/materiaalit, tehtävät, arviointikriteerit ja ohjaus. Kyseiset tiedot tallennetaan opintojaksokohtaisiin Moodle-työtiloihin. Tavoitteena on, että opiskelija tietää etukäteen koko opintojakson osalta karkean toteutussuunnitelman ja yksityiskohtaisen toteutussuunnitelman vähintään seuraavan kahden kontaktisuuden osalta (lähi- ja etäkontaktit). Opiskelijalla tulee olla koko opintojakson osalta opintojakson alkaessa käsitys opintojakson tavoitteista, sisällöstä ja arviointikriteereistä. Ilolan (2009, 65) mukaan merkityksellinen opetus- ja toteutussuunnitelma kertoo opiskelijalle opintopolun, miten ja mihin opinnoissa edetään. Syvällistä ymmärtämistä oppimisessa tukee opetus, jossa oppimistavoitteet, opetuksen sisällöt, opetusmenetelmät ja arviointi tukevat saman päämäärän toteutumista (Löfström, Kanerva, Tuuttila, Lehtinen & Nevgi 2010, 20).

Etäopetusjaksojen ohjaus

Maaseutuelinkeinojen monimuotoistamisen pilotin etäjaksojen ohjausta yhtenäistetään siten, että jokaisen opintojakson etäjaksoilla on Adobe Connect-verkkokokousjärjestelmän (AC) välityksellä tapahtuvaa ohjausta. Lähijakson kontaktituntien osuus on neljä tuntia ja etäjakson AC:ssa toteutettavien tuntien osuus yksi tunti opintopistettä kohden. Etäjakson AC:n välityksellä toteutettavat kontaktitunnit merkitään lukujärjestykseen. Kyseisen tuntijaon mukaisesti aikuisryhmän lähijaksojen pituus on keskimäärin kolme päivää kuukaudessa ja etäjaksoilla on noin kahdeksan oppituntia AC:n välityksellä.

AC-järjestelmän välityksellä toteutettavat kontaktitunnit sijoitetaan lukujärjestyksiin kahdelle tai kolmelle iltapäivälle etäjakson puoliväliin. Etäohjauksen määrän tarve ei ole samanlainen kaikilla opintojaksoilla. Tarkoituksena on, että kun syntyy enemmän kokemusta etäjaksojen AC-tuntien toteutuksista, niin opintojaksojen välillä voidaan tehdä vaihtoa lähi- ja etätuntien määrästä tarvelähtöisesti. Kuitenkin siten, että opintojaksokohtaisen kokonaiskontaktiopetuksen määrä pysyy samana.

Lähiopetusjakso osana oppimisprosessia

Biotalouskeskuksen kaikissa koulutusohjelmissä erilaisen toiminnallisen opetuksen, kuten maasto-opetuksen erityispiirteet asettavat erityisvaatimuksia monimuotoryhmien opetusjärjestelyihin. Erilaiset ohjatut harjoitukset maastossa ja laboratoriotiloissa on toteutettava lähijaksoilla. Näiden toimintojen synkronointi muuhun oppimiseen tulee huomioida aihekohtaisten oppimisprosessien suunnittelussa. Autenttinen ympäristö on oppimisen kannalta usein paras vaihtoehto. Monimuoto-opetuksen kehittämisen yhteydessä usein käytetty termi *blended learning* kuvaa opetuksen ympäristöjen integroitumista ja ”sulautumista” uudeksi kokonaisuudeksi (Levonen, Joutsenvirta & Parikka 2005). Biotalouskeskuksen monimuoto-opetuksen yhtenä haasteena on sulauttaa käytännönläheinen opetus osaksi verkko-opetusta. Ohjattua kenttä- yms. käytännönläheistä opetusta voidaan tarjota vain rajallinen määrä, joten erilaisten simulaatioiden ja muiden autenttista ympäristöä jäljittelevien oppiaineistojen tekemistä olisi hyvä lisätä. Tällöin opiskelijat voisivat hyödyntää niitä itsenäisesti. Verkkoinaistoilla ei voida korvata täysin aitoa vuorovaikutustilannetta autenttisessa ympäristössä, mutta erilaisia ongelmatilanteita voidaan jäljitellä videoiden, case-esimerkkien ym. virikemateriaalin avulla (Löfström ym. 2010, 27) .

Oppimisprosessi näkyväksi Moodlessa

Oppimisprosessin selkeyttämistä tuetaan myös Moodle-työtilojen yhtenäisellä rakenteella. Opintojaksokohtaisille Moodle-toteutukselle laaditaan tietyt minimivaatimukset, joiden avulla varmistetaan yhtenäiset laatuvaatimukset monimuoto-opintojaksolle. Opintojaksosisällön rakenne pyritään laatimaan kaikille opintojaksoille Moodlessa yhtenäistä mallia soveltaen. Yhtenäinen Moodle-rakenne kaikilla opintojaksoilla nopeuttaa opiskelijan tiedon omaksumista ja vahvistaa opiskelijan muistijälkeä Moodlen käytössä. Selkeä, visuaalisesti miellyttävä ja oppimisprosessia tukeva Moodle-toteutus parantaa myös opiskelumotivaatiota.

Maaseutuelinkeinossa käytettävä yhtenäinen Moodle-pohja sisältää opintojakson yleiset ohjaustiedot (mm. aikataulun, arviointikriteerit ja sisältökuvakset) sekä teemakohtaiset ohjaustiedot ja toteutussisällöt (materiaalit, tehtävät, AC-tuntien nauhoitteet ym.). Yhteisessä Moodle-pohjassa on myös tila opiskelijoiden kysymyksille, kommenteille ja palautteelle sekä opettajien tiedotteille. Pilottiryhmän opettajat voivat ottaa oman opintojaksonsa pohjaksi monimuotoryhmälle laaditun Moodle-mallipohjan, joka sisältää valmiin rakenteen ja ohjeita sisällön laatimiseen Moodleen.

Ohjauksen työvälineet maaseutuelinkeinojen pilottitoteutuksessa

Verkko-opetusmenetelmien valinnassa on huomioitava, miten valitut menetelmät tukevat opiskelijälähtöistä opiskelua. Erityisen tärkeää on järjestää riittävästi tukea opiskelijoille mm. ohjauksena, ja tutorointina sekä kannustaa opiskelijoita keskinäiseen tiedon jakamiseen, palautteen antoon ja toisten tukemiseen. Parhaillaan opiskelijaryhmä voi toimia opettajan voimavara ja oppimisen edistäjänä. (Löfström ym. 2010, 22.) Ohjauksen tarve ei ole vähentynyt ammattikorkeakouluissa eikä yliopistoissa, vaan tilanne on päinvastainen (Vuorinen, Karjalainen, Mylly, Talvi, Uusi-Rauva & Holm 2005, 59).

Ohjauksessa on huomioitava opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja aikaisemmat oppimiskokemukset (Vuorinen ym. 2005, 13). Mitä monimuotoisempaa koulutus on, sitä suurempi painoarvo henkilökohtaisella ohjauksella on (Ilola 2009, 65). Monimuoto-opetuksen vaatimukset ohjauksen osalta ovat haasteelliset, erityisesti kun opetusresurssitrendi on laskeva. Ohjauksen tarve on erilainen opintojen eri vaiheissa. Opintojen alkuvaiheen suuremman ohjauksen tarve ei kuitenkaan tarkoita, että loppuvaiheessa opiskelija olisi täysin itseohjautuva. Ohjausprosessi tulisi pohjata erikseen jokaiselle opintojaksolle ja oppimistapahtumalle. Opettajalta vaaditaan tietoa miten ihminen oppii, häneltä vaaditaan ohjauksellista näkökulmaa oppimisprosessin kaikissa vaiheissa sekä kykyä asettua opiske-

lijän asemaan (Koli 2008, 18). Etäjaksojen ryhmä- tai henkilökohtainen online-ohjaus voidaan toteuttaa Adobe Connect -järjestelmän kautta ja asynkroninen ohjaus esim. Moodlessa.

Adobe Connect ja Moodle

Työelämässä toimitaan yhä enemmän erilaisissa maantieteellisesti hajallaan olevissa verkostoissa ja tiimeissä, joissa aika- ja kustannussäästöjen ohjaamina neuvottelut ym. tapaamiset järjestetään erilaisten verkkovälitteisten yhteyksien avulla. On siis varsin perusteltua hyödyntää työelämästä tuttuja toimintamalleja myös opetuksessa. Verkko-opiskelusta tulee myös yksi oppimisen väline ja työelämässä toimimisen taito muiden oppimisen välineiden joukkoon (Storti & Tulonen 2005, 117).

Maaseutuelinkeinojen pilotissa etäjaksojen toteutuksessa keskeinen työväline on Adobe Connect (AC), erityisesti etäjaksoilla tapahtuvassa ohjauksessa. Adobe Connectia tullaan käyttämään erilaisiin ohjaus- ja palautetilaisuuksiin, perusopetukseen ym. vuorovaikutustilanteisiin. Opettajille on varattu AC-opetuksen käyttöön Biotalouskeskuksen Connect-huone, jossa on tarvittava tekniikka etätuntien järjestämiseen. Opiskelijat osallistuvat AC-tunneille tietokoneen välityksellä kotona tai työpaikalla. Tavoitteena on myös Moodlen käyttöasteen lisääminen etäjaksojen ohjauksessa. Tehtävänanto ja -palautus, aineistojen jakaminen, tekstipalautte, arviointi ym. eriaikainen vuorovaikutus tapahtuu pääosin Moodlessa. Myös opintojaksokohtainen tiedottaminen ja opiskelijoiden kysymykset kohdennetaan Moodleen.

Monimuoto-opiskelijaryhmälle perustetaan Moodle-portaali, joka toimii tiedottamisessa ja porttina opintojaksokohtaisiin Moodle-työtiloihin. Tutkintokohtainen Moodle-portaali sisältää opintojen toteutusaikajanan, opintojaksokohtaiset infot, linkit opintojaksokohtaisiin Moodle-työtiloihin ja opiskeluun liittyviin tärkeisiin tietolähteisiin. Tiedottamiseen tullaan mahdollisesti myöhemmin käyttämään Facebook-liitännäistä, joka upotetaan osaksi Moodle-portaalia. Opintojaksokohtaiset kuormitukset, kuten tentit, etätehtävät ym. tallennetaan Moodle-kalenteriin. Tavoitteena on, että kaikkien opintojaksojen tapahtumat ovat näkyvissä Moodle-kalenterissa, tämä helpottaa opiskelijaa huomioimaan opintojen aiheuttamat kuormitukset. Opiskelija voi valita Moodlen kalenterista kerralla näkyviin kaikkien opintojaksojen tapahtumat, jolloin hän näkee samassa näkymässä jokaisen Moodlessa olevan opintojakson kalenterimerkin. Tämä edellyttää, että opettaja merkitsee tehtävät, tentit, ym. kuormituspiikit opintojaksonsa osalta Moodle-kalenteriin. Tutkintoryhmäkohtaisen Moodle-portaalin ylläpitovastuu on tutoropettajalla.

Sosiaalinen media

Sosiaalisen median kehittyminen on muovannut ihmisten tietoteknistä käyttäytymistä, joten etäjaksojen ohjaus ja tuki on luontevaa järjestää verkon välityksellä sosiaalisen median välineitä hyödyntäen. Tämä tukee myös ammatillista kehittymistä tieto- ja viestintäyhteiskunnassa. Tieto- ja viestintätekniiikan käyttö opetuksessa tarjoaa välineitä myös opiskelijoiden, opettajien ja työelämässä toimivien henkilöiden verkostoitumiseen (Löfström, Kanerva, Tuuttila, Lehtinen & Nevgi 2010, 16).

Maaseutuelinkeinojen aikuistoteutuksessa sosiaalisen median käyttöasetta on tavoitteena nostaa erityisesti opiskelijoiden välisessä yhteistyössä. Opiskelijoita ohjataan käyttämään erilaisia sosiaalisen median työvälineitä yhteisessä tiedonrakentelussa ja yhteydenpidossa. Monimuoto-opiskelijoille tarjotaan myös mahdollisuus käyttää tutkintoryhmäkohtaista AC-huonetta keskinäiseen toimintaan.

Sosiaalinen media tarjoaa lukuisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia järjestää ohjausta ym. etäopetukseen liittyvä toiminta. Moni aikuisopiskelija on aktiivinen sosiaalisen median käyttäjä vapaa-ajalla, joten kyseisen toimintakulttuurin hyödyntäminen opinnoissa on luonteva ratkaisu. Tarjolla on esimerkiksi wikejä, blogeja sekä erilaisia tiedostonjako- ja tuottamispalveluja. On kuitenkin tärkeää, että opintojakson resurssia ei kuluteta erilaisten välineiden opiskeluun ja että käytetyt työvälineet eivät muodostu itseisarvoksi. Vaikka sosiaalisen median käyttö on kasvanut aikuisopiskelijoiden vapaa-ajan käytössä, niin korkeakouluopiskelijat ovat tottuneet varsin perinteisiin opetusmenetelmiin (Laitinen, Ranta & Rissanen 2007, 53). Tilanne on kuitenkin koko ajan muuttumassa. Kuten Laitinen ym. (2007, 52) mainitsee, niin on selvää, että sosiaalinen media tuo useita uusia sovelluksia opetuksen ja opiskelun tueksi ja se on opetukselle sekä haaste että mahdollisuus.

Sosiaalisen median välineet toimivat hyvinä pedagogisina lisävälineinä (Laitinen ym. 2007, 52). Kun oppiminen tapahtuu oppijakeskeisesti ja yhteisöllisesti, niin opettajan ei tarvitse olla välineiden ja eri tekniikoiden asiantuntija vaan hänen roolinsa on oppimisen asiantuntijuus. Vastaavasti jos opetus tapahtuu opettajajohtoisesti, niin silloin vastuu sosiaalisen median työvälineiden hallinnasta on suuremmalta osin opettajalla. (Laitinen, Rissanen, Suhonen & Lappalainen 2007, 75–76.) Kun sosiaalisesta mediasta kertyy enemmän kokemusta ja sen toimintamallista muodostuu riittävä käsitys, on todennäköistä että sosiaalisen median mahdollisuudet muokkaavat myös pedagogisia toimintamalleja monimuoto-opetuksessa ja -opiskelussa. Sosiaalisen median palvelut mahdollistavat erityisesti opiskelijoiden yhteisöllisen tiedon rakentamisen, joka on keskeinen tekijä nykyaikaisessa oppimiskäsityksessä. Opettajat tarvitsevat sosiaalisen median välineitä myös pystyäkseen toimimaan erilaisissa verkostoissa, kehittämissuoritteissa ja kansainvälisissä tehtävissä opetustyön ohessa (Laitinen ym. 2007, 71).

Osaamisen varmistaminen

Monimuoto-opetuksen painopisteen yhä enemmän siirtyessä etäjaksoille, opettajan luokkahuoneena on yhä useammin tietokone. Opettaja tarvitsee tukea uuteen toimintamuotoon harjaantuessaan. Opettajalle tulee olla riittävästi ohjeita, koulutusta ja tukea monimuoto-opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen, erityisesti verkkototeutuksien osalta. Muuttuva toimintaympäristö ja uusien käytänteiden kehittäminen aiheuttavat muutosvastarintaa. Tämä johtuu usein siitä, että uusien verkko-opetuksen toimintatapojen opetteluun ei ole riittävästi aikaa työaikasunnitelmien täyttyessä jo muilla tehtävillä. (Storti & Tulonen 2005, 115–118.)

Maaseutuelinkeinojen aikuisryhmäpilotin opettajille tarjotaan Moodlen ja AC:n käytön ohjausta syyslukukauden 2011 alussa omassa keskuksessa sekä mahdollisuus osallistua PKAMK:n yhteisiin koulutustilaisuuksiin. Keskuksessa on verkko-opetukseen erikoistunut verkkotutor, joka on opettajien käytettävissä AC- ja Moodle-toteutusten suunnittelussa ja toteutuksessa. Verkkotutorille varataan lukujärjestykseen ohjausvarausaika kaikkien opettajien etäjaksojen AC-tunneille. Tällä varmistetaan että jokainen opettaja voi aloittaa AC-tunnit ohjatusti. AC-opetusosaamisen karttuessa tukimuoto tulee mahdollisesti muuttumaan helpdesk-tyyppiseksi. Vastaavasti opiskelijoita ohjataan etäopiskelun toimintakulttuuriin ja erilaisten verkkotyöskentelyn työvälineisiin Minä amk-opiskelijana -opintojaksolla. Kaikkien opiskelijoiden kanssa varmistetaan mm. AC:n sujuva käyttö sekä erilaisten vuorovaikutustyövälineiden käyttö. Kuten Kallinen, Ruusunen, Vainio ja Varjonen (2009, 169) toteavat, niin opiskelijoiden perehdyttäminen opinnoissa käytettävään verkkoympäristöön ja työvälineisiin on ehdoton edellytys sujuvalle toiminnalle.

Maaseutuelinkeinojen aikuiskoulutuksen monimuotoistamiseen on laadittu toimintaohjeet, jotka on tallennettu erilliselle www-sivustolle. Googlen työvälineellä rakennetulla www-sivustolla on opettajille ohjeita mm. opintojakson oppimistavoitteiden suunnitteluun ja dokumentointiin, monimuoto-opintojakson toteutussuunnitelman laadintaan ja sen toteutukseen. Sivusto sisältää myös monimuotoistamisen koulutuskalenterin sekä ohjeita tutkintokohtaisen Moodle-portaalin ym. erilaisten verkkotyövälineiden käyttöön.

Monimuotoistamisen haasteet ja kehitystyö

Monimuotoistamisen kehittämisessä on useita haasteita. Uusien käytänteiden ja toimintakulttuurin käyttöönotto aiheuttaa lisätöitä niin opiskelijoille kuin opettajillekin. Resurssit ovat kuitenkin rajalliset, vaikka pilotointivaiheessa opettajat saavat uudistettuun monimuoto-opetukseen lisäresursseja. Tekninen ja pedagoginen tukiverkosto tulee olla käytettävissä suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Etäopetustuntien sijoituessa ilta-aikaan

tukitoimintojen saatavuus asettaa erityisvaatimuksia. Teknisten välineiden sujuva toiminta on edellytys onnistuneelle toteutukselle.

Monimuotoistamisen kehitystyö jatkuu Biotalouskeskuksessa. Opiskelijoiden opintojaksopalautteen kautta saatua tietoa hyödynnetään kehittämistyössä. Tavoitteena on myös järjestää opettajien yhteinen palautetilaisuus lukukauden päätyttyä ja huomioida saavutetut kokemukset tulevassa kehitystyössä.

Lähteet

- Ilola, H. 2009. Opetussuunnitelmat aikuiskoulutuksessa -teemaryhmätyöskentelyssä opittua. Teoksessa Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) Löytöretki aikuisohjauksen maailmaan - kokemuksia ja käytänteitä ammattikorkeakouluista. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:18, 64 - 65.
- Kallinen, R., Ruusunen, M., Vainio, L. & Varjonen, B. 2009. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ohjauskäytänteiden kehittäminen Hämeen ammattikorkeakoulun verkko-oppimisympäristössä. Teoksessa Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) Löytöretki aikuisohjauksen maailmaan - kokemuksia ja käytänteitä ammattikorkeakouluista. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:18, 166 - 172.
- Koli, H. 2008. Verkko-ohjauksen käsikirja. Helsinki: Finn Lectura.
- Koli, H. & Silander, P. 2003. Verkko-opetuksen työkalupakki - oppimisaihioista oppimisprosessiin. Helsinki: Finn Lectura.
- Laitinen, K., Ranta, P. & Rissanen, M. 2007. Sosiaalisen median opetuskäytön mahdollisuudet ja haasteet. Teoksessa Laitinen, K. & Rissanen, M. (toim.) Virtuaalisia yhteisöjä, ajatuksia ja avoimuutta - sosiaalinen media opetuksen ja oppimisen tukena. Kuopio: Kuopion yliopisto, 35 - 64.
- Laitinen, K., Rissanen, M., Suhonen, M. & Lappalainen, E. 2007. Tarvitaanko uutta osaaamista? Teoksessa Laitinen, K. & Rissanen, M. (toim.) Virtuaalisia yhteisöjä, ajatuksia ja avoimuutta - sosiaalinen media opetuksen ja oppimisen tukena. Kuopio: Kuopion yliopisto, 65 - 78.
- Levonen, J., Joutsenvirta, T. & Parikka, R. 2005. Blended Learning - Katsaus sulautuvaan yliopisto-opetukseen. <http://www.valt.helsinki.fi/piirtoheitin/sulautus1.htm>. 26.8.2011.
- Lätti, M. & Palosuo, S. 2011. Taustaselvitys - Aikuiskoulutuksena järjestettävä AMK-tutkintoon johtava koulutus Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa vuosina 2006 - 2010. Julkaisematon lähde.
- Löfström, E., Kanerva, K., Tuuttila, L., Lehtinen, A. & Nevgi, A. 2010. Laadukkaasti verkossa: verkko-opetuksen käsikirja yliopisto-opettajalle. Helsinki: Helsingin yliopisto, kehittämisosasto.
- Storti, A. & Tulonen, A. 2005. Onnistunut verkko-opetus - tietoa, taitoa vai tuuria. Turku: Turun ammattikorkeakoulun raportteja 31.
- Vuorinen, R., Karjalainen, M., Mylly, H., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Holm, K. 2005. Opintojen ohjaus korkeakouluissa -seuranta 2005. Korkeakoulujen arviointineuvoston verkkojulkaisuja 5:2005. http://www.kka.fi/files/197/KKA_0505V.pdf 27.8.2011.

Matkailun koulutusohjelman opinnäytetyön ohjauksen monimuotoistaminen ja mallintaminen

Marja-Leena Rautiainen

Johdanto

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun matkailun koulutusohjelmassa suoritetaan matkailu- ja ravitsemisalalan ammattikorkeakoulututkinto tutkintonimikkeellä restonomi (AMK). Tutkinnon laajuus on 210 opintopistettä ja opiskeluaika 3,5 vuotta. Aikuiskoulutuksena toteutettava tutkinto suuntautuu ravitsemispalveluihin ja nuorten tutkinto matkailun markkinointiin ja liiketalousosaamiseen tai matkailupalvelujen tuotteistamiseen. Aikuiskoulutus järjestetään monimuoto-opintoina verkko-oppimisympäristöjä hyödyntäen.

Ammattikorkeakouluopintoihin kuuluu opinnäytetyö, joka perustuu ammattikorkeakoululakiin (351/2003) ja ammattikorkeakouluasetukseen (352/2003). Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun (PKAMK) tutkintosäännön mukaan opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvissä käytännön asiantuntijatehtävissä. Opinnäytetyön tulee liittyä koulutusohjelman keskeisiin sisältöihin ja alan ammattikäytäntöihin. Opinnäytetyön tulee osoittaa perehtyneisyyttä työn aihepiiriin sekä valmiutta tutkimusmenetelmien hallintaan ja ammatilliseen viestintään. (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011.) Opinnäytetyön laajuus on 15 opintopistettä, ja se tehdään yleensä viimeisen opiskeluvuoden aikana. Restonomin (AMK) tutkintoa opiskeleville nuorille ja aikuisille on sama opinnäytetyön ohjeistus.

Tässä artikkelissa tuodaan esille matkailun koulutusohjelman opinnäytetyön ohjaukseen ja seminaarityöskentelyyn liittyviä hyviä käytäntöjä monimuoto-opintojen näkökulmasta.

Aikuiskoulutuksen monimuotoistamisen kehittyminen

Aikuiskoulutusta järjestettiin matkailun koulutusohjelmassa vuosina 1994 - 2004 nuorten ryhmissä päiväopiskeluna. Suurin osa aikuisista opiskeli kuitenkin työn ohessa. Vuonna 2006 aloitettiin aikuiskoulutuksen monimuotoistaminen ravitsemispalvelujen suuntautumisvaihtoehdossa tavoitteena antaa kouluttautumisasihtoehto erityisesti kunnallisissa ruokapalveluissa toimiville henkilöille. Lähiopetuspäivien määräksi vakiintui 4 - 6 päivää kuukaudessa, ja etäopiskelu tapahtui verkko-oppimisympäristössä ja työpaikoilla. Viimeisellä lukukaudella opiskelijat keskittyivät opinnäytetyöhönsä. He tekivät opinnäytetyönsä toimeksiantona omalla kotipaikkakunnallaan, jopa maakunnan ulkopuolella.

Opinnäytetyöt ohjattiin pääsääntöisesti samalla tavalla kuin nuorten koulutuksessa eli keskusteluna ohjaajan ja opiskelijan välillä. Lisäksi kehoitettiin ohjausta ryhmässä. Aikuisten elämäntilanteista ja opinnäytetyöprosessin eriaikaisuudesta johtuen kaikkien kohdalla ryhmäohjaus ei toiminut. Ryhmässä pysyneet opiskelijat valmistuivat lähiohjauksen ja vertaistuen ansiosta ajallaan. Opiskelijoiden muutettua pois opiskelupaikkakunnalta opinnäytetyön ohjaus ja seminaareihin osallistuminen toivat haasteita. Sen seurauksena opinnäytetöitä ohjattiin puhelimen ja sähköpostin avulla. Kun vuonna 2009 matkailun koulutusohjelmassa todettiin, että aikuisopiskelijat tulevat yhä laajemmalta alueelta, syntyi tarve kehittää opinnäytetyön ohjausta ja seminaarikäytäntöjä verkkototeutuksen suuntaan.

Koulutusohjelma sai vuonna 2010 käyttöönsä Adobe Connect (AC) -verkkokokousjärjestelmän ja aikuiskoulutusta toteuttavat matkailun koulutusohjelman opettajat aloittivat verkko-ohjauksen opiskelun ja vähitellen opinnäytetyön ohjauksen AC-yhteydellä kauempana asuvien opiskelijoiden kanssa. Verkko-oppimisympäristöjen kehittymisen ja opettajien kouluttautumisen myötä monimuotoistamista on tehostettu erityisesti vuodesta 2010 alkaen. Opiskelijat osallistuvat lähipäivään kerran viikossa, minkä lisäksi heitä ohjataan Moodle-oppimisympäristössä sekä AC-yhteydellä.

Ensimmäinen AC-välitteinen opinnäytetyöseminaari pidettiin matkailun koulutusohjelmassa syyskuussa 2010. Seminaaria vertaisarvioiva opiskelija oli fyysisesti Savonia-ammattikorkeakoulun luokassa ja seminaarin pitäjä, kuuntelijat ja ohjaajat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun luokassa. Huhtikuussa 2011 ulkomailla harjoittelua suorittanut matkailun koulutusohjelman aikuisopiskelija piti suunnitelmaseminaarinsa nettikahvilasta Balilta. Lisäksi hän kuunteli ja arvioi opinnäytetöitä Indonesiasta käsin. Häntä myös ohjattiin etäyhteydellä. Kevätlukukaudesta 2011 alkaen matkailun koulutusohjelman opinnäytetyöseminaareja on voinut seurata AC-yhteyden avulla. Opiskelijat ovat käyttäneet mahdollisuutta jonkin verran. Opinnäytetyön toimeksiantaja on ollut myös etäyhteydellä seminaarissa.

Opinnäytetyöprosessi ja ohjauksen monimuotoistaminen

Onnistuneen opinnäytetyön syntymiseen vaikuttaa ohjaus. Mustosen ja Smedlundin (2008, 99) mukaan opinnäytetyön onnistumisen pullonkaulaksi Lahden ammattikorkeakoulussa muodostui ohjauksen toimivuus. Henkilökohtainen ohjaus on välttämätön osa prosessia. Riittävän ohjauksen varmistamiseksi aikuiskoulutuksessa tarvitaan monimuotoisia ohjaustapoja ja -välineitä. Hämeen ammattikorkeakoulussa opintojen ohjauksessa on käytetty Skypeä sekä äänitiedostoja erityisesti opinnäytetöiden ohjauksessa (Kallinen, Ruusunen, Vainio & Varjonen 2009, 169). Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa Skype ei ole virallinen ohjauskanava, mutta sen käyttö on mahdollista. Böökin ja Jääskelän (2009, 179) mukaan Jyväskylän yliopistossa on hyödynnetty reaaliaikaista Adobe Connect -yhteyttä tutkimusmenetelmien opetuksessa ja seminaareissa. Myös matkailun koulutusohjelmassa Adobe Connect (AC) on otettu käyttöön sekä tutkimusmenetelmien opetuksessa että opinnäytetyöseminareissa.

Opinnäytetyön ohjausta on toteutettu kasvokkain, puhelimen, sähköpostin, Moodle-oppimisympäristön ja AC:n kautta. Jos opiskelija ei ole päässyt ohjaukseen kasvokkain, AC on tarjonnut luontevan vaihtoehdon. Opiskelija ja opettaja ovat sopineet heille parhaan ajankohdan intensiiviseen ohjaukseen. Mukaan on voitu kutsua myös toimeksiantaja tai toinen ohjaaja. Etäyhteys mahdollistaa tekeillä olevan opinnäytetyön tarkastelun näytöltä sekä ääniyhteyden. Ohjaus on siten tehokkaampaa kuin sähköpostin tai puhelimen välityksellä. Ohjauksen voi myös nauhoittaa, jolloin ohjaustilanteeseen voidaan palata myöhemmin.

Ohjaaja voi siis valita ohjausvälineekseen perinteisen kasvokkain tapahtuvan lähiohjauksen rinnalle muita ohjausvälineitä. Lisäksi yleiset ohjeet ovat Moodle-oppimisympäristössä. Taulukossa 1 esitetään opinnäytetyöprosessi ja ohjausvälinevaihtoehdot.

Opinnäytetyöprosessi käynnistyy yleensä opettajan ja opiskelijan välisissä keskusteluissa aiheen valitsemiseksi. Opinnäytetyön aihe hahmottuu usein harjoittelupaikassa tai aikuisopiskelijan omassa työpaikassa. Aiheen hyväksyttämisen yhteydessä työlle nimetään ohjaaja. Ohjaajan tulee olla perehtynyt työn aihealueeseen. Opiskelija ja työn toimeksiantaja tekevät toimeksiantosopimuksen, jossa opiskelija sitoutuu tekemään työn ja toimeksiantaja sitoutuu antamaan tarvittavia tietoja ja ohjausta. Aikuisopiskelijoiden työn toimeksiantaja on yleensä ravitsemispalveluyrityksen esimies. Opiskelija saa ohjausta toimeksiantajalta pääsääntöisesti kasvokkain. Seminaareihin toimeksiantaja voi osallistua myös AC-yhteydellä, mikäli työpaikalla on tarvittavat laitteet.

TAULUKKO 1. Monimuotoistettu opinnäytetyön ohjaus matkailun koulutusohjelmassa.

OPINNÄYTETYÖPROSESSI	OHJAAJA	OHJAUSVÄLINE
Aiheen valinta	Opettaja	Kasvokkain, sähköposti tai AC-yhteys
Aiheen hyväksyminen ja ohjaajan nimeäminen, toimeksiantosopimus	Koulutus- ja kehittämisspäällikkö, yliopettaja, toimeksiantaja	Kasvokkain, sähköposti
Harjoitusaine	Ohjaaja, suomen kielen opettaja	Kasvokkain, sähköposti tai AC-yhteys
Opinnäytetyösuunnitelman laatiminen	Ohjaaja	Kasvokkain, sähköposti tai AC-yhteys
Suunnitelmaseminaari	Ohjaaja, tarkastaja, vertaisarvioija, toimeksiantaja	Kasvokkain tai AC-yhteys
Opinnäytetyön tekeminen	Ohjaaja, toimeksiantaja	Kasvokkain, sähköposti tai AC-yhteys
Väliluenta	Ohjaaja, suomen kielen opettaja	Kasvokkain, sähköposti tai AC-yhteys
Abstract	Englannin kielen opettaja	Sähköposti
Tulosseminaari	Ohjaaja, tarkastaja, vertaisarvioija, toimeksiantaja	Kasvokkain tai AC-yhteys
Työn luovutus arviointia varten, lähettäminen Urkund-järjestelmään	Ohjaaja	Sähköposti
Kypsyysnäyte	Ohjaaja, suomen kielen opettaja	Sähköposti
Opinnäytetyön julkaiseminen ja työn arviointi	Ohjaaja, tarkastaja, suomen kielen opettaja	Sähköposti
Palautekeskustelu	Ohjaaja	Kasvokkain tai AC-yhteys

Matkailun koulutusohjelmassa kirjoitetaan noin kymmensivuinen harjoitusaine, jota ohjaavat sekä opinnäytetyön ohjaaja että suomen kielen opettaja. Aineen tavoitteena on tutustuttaa opiskelija ohjatusti opinnäytetyön tietoperustaan ja kirjoitusohjeisiin. Häntä voidaan ohjata esimerkiksi kasvokkain, sähköpostin tai AC:n kautta. Sähköiseen tekstiin ohjaajan on helppo lisätä kommentit ja lähettää se takaisin opiskelijalle sähköpostilla. Ohjauksen tehostamiseksi ohjaaja voi muuntaa tiedoston pdf-muotoon ja ohjata opiskelijaa AC-yhteyden kautta ennakkoon sovittuna aikana.

Harjoitusaineen hyväksymisen jälkeen opiskelija esittelee työnsä tutkimus- tai kehittämissuunnitelman suunnitelmaseminaarissa. Ohjaava opettaja, tarkastaja, toimeksiantaja, vertaisarvioija ja yleisö antavat tekijälle ohjaavia kommentteja. Opinnäytetyöprosessin aikana opiskelija osallistuu kuulijana neljään suunnitelma- ja neljään tulosseminariin sekä vertaisarvioi toisen opiskelijan opinnäytetyön suunnitelma- ja tulosseminaarissa.

Suunnitelmaseminaarin jälkeen opiskelija toteuttaa suunnitelmansa ja pitää yhteyttä ohjaavaan opettajaansa sekä toimeksiantajaan. Kun opinnäytetyö on opiskelijan mielestä valmis, hän lähettää sen sähköpostilla ohjaajalle tarkastettavaksi. Ohjaajan kommenttien jälkeen opiskelija mahdollisesti korjaa työtään ja lähettää työnsä edelleen suomen kielen opettajan tarkastettavaksi. Suomen kielen tarkastuksen jälkeen opiskelija kirjoittaa englanninkielisen tiivistelmän (abstract) ja lähettää sen englannin kielen opettajalle sähköpostilla.

Kun työ on valmis, ohjaaja ja opiskelija sopivat tulosseminariajan, ja opiskelija lähettää työnsä sähköpostilla ohjaajalle, tarkastajalle, toimeksiantajalle sekä vertaisarvioijalle viikkoa ennen seminaaria. Tulosseminaarissa opiskelija esittelee valmiin työnsä, johon hän voi saada vielä pieniä muutosehdotuksia.

Tulosseminaarin jälkeen opiskelija lähettää työnsä arvioitavaksi ohjaajalle ja tarkastajalle sekä Urkund-järjestelmään¹. Kypsyysnäytteen hyväksynnän jälkeen ohjaaja, tarkastaja ja suomen kielen opettaja arvioivat työn ja ohjaaja ja opiskelija käyvät palautekeskustelun kasvokkain tai etäyhteydellä. Opinnäytetyö on valmis julkaistavaksi Moodle-oppimisympäristössä annettujen ohjeiden mukaan.

Seminaarin tila- ja laitevaatimukset

Matkailun koulutusohjelman AC-välitteiset opinnäytetyöseminaarit pidetään aina samassa luokassa. Sillä pyritään varmistamaan, että verkkoyhteydet ovat kunnossa. Luokassa on tietokone kamera-mikrofoni -yhdistelmällä sekä kaiutin. Kun seminaarin pitäjä, vertaisarvioija tai toimeksiantaja

¹ Urkund on lähdeviitemerkintöjen tarkistamiseen ja plagiointin ehkäisemiseen tarkoitettu tietojärjestelmä.

on etäyhteyden päässä, käytetään kaiutinta. Luokassa on varmistettu, että seminaarissa käytävä keskustelu välittyy mikrofonin kautta kuulijoille. AC-yhteyden kautta kuunteleva opiskelija voi kirjoittaa kommenttinsa chat-alueelle.

Matkailun koulutusohjelman opinnäytetyön ohjeistus on Moodle-oppimisympäristössä. Opintojakson kalenteriin merkitään opinnäytetyöseminaariajat ja ohjaajan AC-huoneen url-osoite, johon opiskelija kirjautuu 5 minuuttia ennen seminaarin alkua. Tarvittaessa opiskelija voi etukäteen testata verkkoyhteyksiään opettajatutorin kanssa. Opinnäytetyöseminaarit toteutetaan ennalta määrättyinä aikana eikä niitä nauhoiteta, koska kuulijoilla täytyy olla reaaliaikainen kommentointimahdollisuus. Etäyhteydellä seminaarin kuuntelu on intensiivisempää eikä vaadi matkustamista. Se mahdollistaa opiskelun ja työskentelyn kauempana. Koulutusohjelman muut opettajat voivat osallistua seminaareihin oman mielenkiintonsa mukaan.

Osa opiskelijoista on käyttänyt etäyhteyttä, mutta osa tulee mieluummin fyysisesti paikalle. Vanhempien vuosikurssien opiskelijat eivät ole saaneet riittävää perehdyttämistä AC-järjestelmän käyttöön. Pelkoa uutta tekniikkaa kohtaan on yritetty poistaa järjestämällä yhteyden testaus etukäteen. Uusien aikuisopiskelijoiden perehdyttäminen AC-yhteyden käyttöön on aloitettu heti opintojen alussa, joten tulevaisuudessa etäyhteyden käyttö lisääntynee. Aikuisopiskelijalle kerrotaan jo hakuvaiheessa, että koulutuksessa opiskelijalta edellytetään tietokonetta ja toimivaa internet-yhteyttä.

Tulevaisuus

Monimuotoistetun aikuiskoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen on osallistunut toistaiseksi vain osa matkailun koulutusohjelman opettajista. Tulevaisuudessa kaikki opintojaksot on monimuotoistettu ja kaikki opettajat ovat saaneet koulutuksen joustavien toteutusratkaisujen suunnitteluun ja kehittämiseen. Opinnäytetyön ohjaus monimuotoisin, opiskelijaa hyödyttävien menetelmin tulee osaksi jokaisen opettajan arkipäivää. AC-yhteydet toimivat maakunnan jokaisessa osassa moitteettomasti, ja aikuisopiskelijat hyödyntävät yhteyttä tehokkaasti. Tekninen tuki on opiskelijoiden ja opettajien käytettävissä myös virka-ajan jälkeen.

Aikuisryhmälle perustetaan Moodle-oppimisympäristöön oma opinnäytetyön ohjausalue, jossa opiskelijoita ohjataan keskustelemaan ja antamaan vertaistukea opinnäytetyön eri vaiheissa. Ympäristöön lisätään myös opinnäytetyön tekemistä tukevaa materiaalia. Keskustelualueen käytöstä on saatu hyvää kokemusta verkkoviestinnän muuntokoulutuksessa Helsingin yliopistossa (Matikainen & Aula 2005, 203). Aikuisopiskelijaa ei kuitenkaan jätetä yksin tekniikan varaan, vaan ohjaus kasvokkain on edelleen mahdollista.

Lähteet

- Ammattikorkeakoululaki 351/2003.
Asetus ammattikorkeakouluista 352/2003.
- Böök, M L. & Jääskelä, P. 2009. Blended Learning – uusi tapa opiskella ja opettaa tutkimustaitoja avoimessa yliopistossa. Teoksessa Joutsenvirta, T. & Kukkonen, A. (toim.) Sulautuva opetus – uusi tapa opiskella ja opettaa. Helsinki: Palmenia, 166 - 180.
- Kallinen, R., Ruusunen, M., Vainio, L. & Varjonen, B. 2009. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ohjauskäytänteiden kehittäminen Hämeen ammattikorkeakoulun verkko-oppimisympäristössä. Teoksessa Lätti, M. & Putkuri, P. (toim.) Löytöretki aikuisohjauksen maailmaan. Kokemuksia ja käytänteitä ammattikorkeakouluista. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisu B:18, 166 - 172.
- Matikainen, J. & Aula, P. 2005. Tutkielman ohjaus verkossa. Teoksessa Nummenmaa, A. R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Yliopistopaino, 201 - 215.
- Mustonen, J. & Smedlund, S. 2008. Opinnäytetyön tavoitteet ja ohjaaminen liiketalouden ammattikorkeakoulututkinnoissa. Teoksessa Haapasilta, M. & Siikaniemi, L. 2008. (toim.) Näkökulmia aikuisopiskelijan ohjaukseen ammattikorkeakoulussa. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu C:56, 97 - 110.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2011. Tutkintosääntö. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 16.9.2011.

Kokemuksia monimuoto-opiskelusta

Aino Lampio

Aluksi

Muotoilun ja kansainvälisen kaupan keskuksessa, muotoilun koulutusohjelmassa aloitettiin syksyllä 2009 ensimmäistä kertaa monimuotoistettu tutkintoon johtavaa aikuiskoulutus sisustussuunnittelun suuntautumisvaihtoehdossa. Seuraavana syksynä alkoi monimuotototeutuksena myös graafisen suunnittelun suuntautumisvaihtoehto. Pääosin verkossa tapahtuva opiskelu on mahdollistanut koulutukseen hakeutumisen eri puolilta Suomea.

Sisustussuunnittelun vaihtoehdossa kolmen ensimmäisen vuosiryhmän opiskelijoista (49 opiskelijaa) vain 28 % tulee Joensuun alueelta, toiset 28 % yli 300 kilometrin päästä, 32 % opiskelee 150–300 kilometrin ja 10% opiskelee 60–150 kilometrin päässä Joensuusta. Yksi opiskelija suorittaa tutkintoaan Ranskasta käsin. Esimerkiksi kolmannen vuoden opiskelijaryhmästä viisi opiskelijaa matkustaa lähijaksoille Oulun ja neljä Helsingin seudulta, kolme Salpausselän alueelta, kolme Etelä- ja Pohjois-Savosta, kaksi Kuhmon alueelta ja vain seitsemän Joensuun seudulta.

Graafisen suunnittelun suuntautumisvaihtoehdossa ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijaryhmien opiskelijoista (27 opiskelijaa) on suurin osa Joensuun seudulta (noin 78%), ainoastaan kaksi opiskelijaa on yli 300 kilometrin, yksi 150–300 km ja kaksi 60–150 km päässä Joensuusta. Toisen vuosikurssin graafisen suunnittelun opiskelijat asuvat kahta lukuun ottamatta Joensuun seudulla. Yksi opiskelijoista asuu Kiteellä ja yksi Lappeenrannassa.

Graafisen suunnittelun koulutuksen perusta on laaja-alaisessa ja monipuolisessa näkemyksessä graafisesta suunnittelusta ja visuaalisesta viestinnästä. Valmistuneella opiskelijalla on taidot työskennellä painotuotteiden ja sähköisen median ulkoasusuunnittelijana. Sisustussuunnittelun koulutus

perustuu sisutussuunnitteluprosessin hallitsemiseen sekä tiimityöskenteleeseen mahdollistaen laajan ja monipuolisen osaamisen niin yksityisen kuin julkisenkin rakentamisen sisutus- ja tilasuunnittelutehtävissä. Molemmissa koulutuksissa sovelletaan työelämälähtöistä projektioppimista, jossa oppiaineet yhdistetään laajemmiksi kokonaisuuksiksi ja ryhmässä tapahtuvaksi oppimiseksi. Halutessaan opiskelija voi kytkeä opintoihinsa yrityshautomopolun oman yritystoimintansa kehittämiseksi.

Koulutus rakentuu lähiopetusjaksoista, joita sekä syys- että kevätlukukausien aikana järjestetään yhteensä kymmenen. Lukukauden lähijaksot muodostuvat yhdestä viiden päivän ja neljästä kolmen päivän kontaktiopetuksesta oppilaitoksessa. Muuna aikana opiskelijat tekevät itsenäisesti tehtäviään valitsemanaan aikana ja valitsemassaan paikassa. Ohjaus tapahtuu verkon välityksellä. Moodle-oppimisympäristö mahdollistaa opiskelumateriaalien, luentojen, tehtävien, tenttien ja oppimiskeskustelujen suorittamisen ja tallentamisen. Adobe Connect (AC) -järjestelmä mahdollistaa reaaliaikaisen ääni- ja kuvayhteyden välittämisen, jolloin luentoja voi seurata kotikoneelta etäluentoina. Kontaktiopetukseen kuuluvat myös opintomatkat ja harjoittelu työyhteisössä. Opiskelun kulmakivenä on opiskelijan valmius itsenäiseen mutta halutessaan ohjattuun opiskeluun Moodlen sekä sähköpostin ja puhelimen välityksellä.

Opiskelijan näkökulma monimuotoiseen joustavaan opiskeluun tulee esille seuraavassa tekstissä, jonka olen tehnyt AC-haastattelun pohjalta. Haastateltavina ovat kolmatta vuotta sisustussuunnittelua opiskeleva Oulussa asuva perheellinen aikuisopiskelija Satu sekä toista vuotta graafista suunnittelua opiskeleva perheellinen joensuulainen Johanna.

Satu on opiskellut lukion jälkeen digitaalista kuvankäsittelyä ja toiminut alan töissä. Ensimmäisen äitiysloman aikana syntyi ajatus tehdä jotain, josta oikeasti pitää ja käyttää enemmän luovuutta. Syntyi tarve kouluttautua uuteen ammattiin. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu valikoitui opiskelupaikaksi monimuotoistetun laajan korkeakoulutasoisen sisustus-suunnittelun koulutuksen antajana, jota muilla Oulua lähellä olevissa ammattikorkeakouluissa ei ollut tarjolla. Opintojen aikana Satu on tehnyt 40 prosentista työviikkoa, kolme päivää töissä ja kaksi vapaalla, jolloin opiskelutehtävien tekeminen on mahdollistunut lapsen ollessa päivähoidossa.

Johanna on kieltenopettajan virassa toimiessaan huomannut tarvitsevänsä graafisen alan taitoja nettisivujen sisältövastaavana. Löydettyään kotipaikkakunnaltaan mahdollisuuden opiskella työn ohessa amk-tasosta graafista suunnittelua, ei päätöstä koulutukseen hakeutumiseen tarvinnut kauaa miettiä. Tavoitteena Johannalla on luova uusi ammatti, jossa opetustyö on jollain tavoin mukana. Aiemmat kokemukset aikuiskoulutukseen liittyvät yliopisto-opintojen jälkeen suoritettuun hermoratahierojan koulutukseen.

Molempia aikuisopiskelijoita yhdistää nyt meneillään oleva äitiysloma, jonka aikana he pyrkivät suorittamaan opintojaan mahdollisuuksien mukaan.

Monimuoto-opiskelun vaatimukset opiskelijalle

Satu: Opiskelu vaatii paljon sitoutumista, organisoimista ja aikataulutusta: perheen, työn ja opintojen yhdistämistä. Ajan järjestäminen vaatii olennaiseen keskittymistä, kaikkiin pikkuasioihin ei voi käyttää joka ilta aikaa, vaan on siirryttävä seuraavaan tehtävään. Oma-aloitteisuus ja heittäytyminen opiskeluun: täytyy vaan antaa mennä - menetelmä poistaa liian kriittisyyden omaa työtä kohtaan. Opiskelu vaatii asioiden järjestelyä kuten matkat Oulusta Joensuuhun ja asuminen Joensuussa. Lähijaksojen aikana menettää työpäivät, mutta 40% työviikko mahdollistaa opiskelun kahtena arkipäivänä ja näin vapauttaa iltoja ja viikonloppuja perheelle. Osa-aikatyö ei riitä kattamaan opiskelukuluja, mutta perheen tuella päätös opiskeluun osallistumisesta mahdollistui. Lasten hoito on osin siirtynyt miehen harteille.

Johanna: Paljon samankaltaisia kokemuksia Sadun kanssa. Haasteeksi on muodostunut asettautuminen oppijan rooliin: on jo jonkin alan osaava ammattilainen ja aloittaa opiskella aikuisopiskelijana uutta alaa, jota ei vielä osaa ja jossa ei vielä ole hyvä. Ansiotyön ja kotityön ohella opiskelu - kolme päivää viikossa töissä, kaksi kotona, jolloin myös lapset ovat kotona - vaatii keskittymistä olennaiseen: tämän teen nyt ja tämän toiste. On pakko laittaa ovia kiinni ja keskittyä tehtäviin ja tämä vaatii puolisolta tosi paljon.

Opiskelijoiden käsitykset monimuoto-opiskelusta

Satu: Lähdin liikkeelle ilman ennakkokäsityksiä, koululta saadun tiedon pohjalta orientoiduin lähikontaktipäiviin - aamu kahdeksasta ilta kahdeksaan. Aiempi koulutustausta IT-alalta on helpottanut paljon opiskelua; eron huomaa koulukaverieihin, joilta puuttuu IT-osaaminen. Etäohjaus ei vastaa sitä informaatiota, jonka saa lähijaksolla. Lähijaksoille osallistuminen on ihan välttämätöntä, mikä taas vaikuttaa lisäävästi opiskelusta aiheutuviin taloudellisiin kustannuksiin. Tehtävien ja opiskeltavien asioiden määrä ”räjähti silmille”, mutta on kohtuullista suhteessa ammattikorkeakouluopintojen tasoon.

Johanna: Monimuotoinen toteutustapa on mahdollistanut sen, että voi itse vaikuttaa opiskeluaikaan ja tehtävien tärkeysjärjestykseen. Yllättä-

vää on ollut tehtävien paljous, ei mitenkään ehdi tekemään kaikkia tehtäviä. Ikä ja entinen osaaminen auttaa omaksumaan uutta. Esimerkiksi IT-asioissa on kuin olisin eri planeetalla, kun vertaan itseäni vanhempiin opiskelijoihin. Hämmästyttävää miten hyvin graafisen suunnittelun ensimmäinen uusi monimuotototeutus on toiminut, systeemi on jo valmis. Vähän on ollut ihmeteltävää ja kritisoitavaa.

Satu: Samankaltainen kokemus kuin Johannalla, on otettu todella hyvin vastaan. Henki on ollut ymmärtäväinen ja huolehtivainen. Olemme aikuisopiskelijoita ja aina on saanut apua kun on tarvinnut: opettajilta saa vastauksen nopeasti sähköpostiin. Moodlen kautta vastauksia lukee sitten moni muukin, mikä on ollut itselle antoisaa.

Koulutusohjelman pedagogiset lähtökohdat monimuoto-opiskelussa

Satu: Työelämälähtöisistä projekteista ensimmäisenä vuonna ns. omalla porukalla tehtiin innovaatio-yritysprojekti, mutta muuten on ollut vähän yhteistyötä yritysten kanssa. Ensimmäinen ammatillinen projekti oli käytännönläheinen mutta kuvitteellinen. Ei heti alkuvaiheen opinnoissa voikaan olla liian vaativaa asiakaslähtöistä tehtävää. Eri opintojaksojen välinen integrointi on ollut vähän hapuilevaa ja hakemalla haettua, mutta loppupeleissä punainen lanka on löytynyt. Ryhmässä tapahtuva oppiminen on korostunut selkeästi.

Johanna: Opintokokonaisuus on alkanut aivan loistavasti, opintojaksot ovat linkittyneet toisiinsa mutta ryhmätyöt eivät ole kovin paljon korostuneet. Yrityslähtöisessä projektissa en kertaakaan tavannut asiakasta. Kokemusta asiakastyöstä olen saanut vanhan lukiokaverin kautta löytyneessä projektissa, jossa sain tehdä festari-tapahtuman graafisen ilmeen. Projektista olen oppinut, että liikkuvia osia on älyttömästi, työ on tehtävä yksin, lisäksi huomasin että on paljon asioita joita en tiedä.

Lähi- ja etäjaksojen ohjaus oppimisen tukena

Satu: Opettajilla on erilaiset valmiudet käyttää Moodlea etäohjauksessa. Yksinkertaiset ohjeet selkeästi esitettyinä ovat tärkeitä: ”tehkää näin ja näin, keskittykää tähän, tämä on tärkeää”. Usein kokonaisuus on jäsennely hankalasti, tiedon haku on salapoliisityötä ja monet kysyvät samaa asiaa opettajilta sähköpostilla. Avoimella foorumilla kynnys kysyä on

korkea, koska tuntee olonsa tyhmäksi kun ei tajua jotain, joten suora kysymys sähköpostilla tuntuu turvallisemmalta.

Johanna: Ohjaus etäjaksoilla on toiminut tosi hyvin, on pystynyt keskittymään olennaiseen, tietää itse että tekee oikeita asioita. Moodlessa tapahtuvassa ohjauksessa on oppinut eniten, koska näkee koko työprosessin. Opettajan kannattaisi antaa välipalautetta, joka on tärkeää. Ilman lähijakson ohjausta ei pärjää.

Satu: Ohjauksen ja palautteen saanti on tosi yksilöllistä. Palaute on tosi tärkeä, tietää miten on onnistunut. Palautteesta tietää, onko opettajalla ollut aikaa ja jaksako opettaja tosissaan perehtyä jokaisen oppilaan jokaiseen esseeseen ja antaa palautetta!?

Johanna: Ohjaajalta janoaa palautetta, sillä kun kaikki on uutta, ovat kaikki kommentit tärkeitä. Onko minusta tälle alalle, menenkö tehtävissäni oikeaan suuntaan.

Satu: Ei riitä, että opettaja sanoo OK – hyvin tehty! Aina ei tiedä teinkö tosi paljon turhaa työtä, mieluummin tehtäviä vähemmäksi, jolloin opettaja pystyy antamaan kunnollista ohjausta ja kunnollista palautetta, mikä on opiskelijalle tosi tärkeää.

Satu: Vuoden aikana hyvin vähän opiskelijoita on jäänyt pois lähijaksoilta. Tapaamiset vahvistavat ryhmää ja ryhmään kuulumisella on ollut tosi suuri merkitys: kannustus, ilojen ja surujen jakaminen, ”vara ohjaaja/ope” joltakin osaamisen alueelta. Ammatillista tietotaitoa on jaettu avoimesti Moodlessa myös lähijaksojen ulkopuolella. Lähijaksojen aikana samassa hotellissa asuessa on aikaa ystävystyä toisiin opiskelutovereihin ja jakaa arkielämän kokemuksia aikuisopiskelijana. Uutena formaattina on tullut ”työminä” -facebook, jossa jaetaan opiskeluun liittyvää tietoa, tämä voisi ottaa tulta alleen!

Satu: Sisustussuunnittelussa on esimerkiksi tekninen piirtäminen tärkeä osa lähijaksolla tapahtuvaa opetusta, sillä ryhmässä tulee esille erilaisia juttuja joista avoimesti puhuminen auttaa hyvin eteenpäin. Osalle lähijaksoilla tapahtuva piirtäminen ei tuntunut mielekkäältä, koska sen voisi tehdä kotona, olisi toivottu aikaa esim. materiaalien tietotaidon siirtämiseen ohjaajilta meille. Ohjaajilta vaatii herkkyyttä hoksata, mitä lähijakson sisältöjä kukin vuosikurssi tarvitsee, jokainen vuosi ei välttämättä toistuisi samanlaisena. Lähijakson aikana toivotaan saatavan lihaa luitten ympärille!

Johanna: Kertaakaan ei ole tullut mieleen, että mitä minä täällä teen - lähijaksot ovat olleet tarpeellisia.

Asiantuntijaksi kasvaminen monimuoto-opiskelussa

Johanna: Opiskelu vaatii hirveästi oma-aloitteisuutta, on ihan eri asia olla joka päivä kahdeksan tuntia läsnä.

Satu: Opiskelu pakottaa itsenäiseen tiedonhakuun ja kartuttaa tiedonhakutaitoja. Itsenäisenä yrittäjänä omat verkostot ovat tarpeellisia. Opiskeluajalta tuotettu materiaali tallentuu omalle koneelle, mutta olisi hyvä muistaa muunkin tarpeellisen tiedon tallentaminen, johon voisi tarvittaessa palata. Tällä hetkellä Moodlesta olevasta aineistosta RT-kortit tulee printattuna omaan kansioon.

Johanna: Minulla on tapana tallentaa omalle koneelle Moodlesta kaikki opettajien sinne laittamat dokumentit. Muistiinpanoja tulee tehtyä hyvin vähän - sitä saisi harrastaa lähijaksolla koko ajan, kun opettajat puhuvat kokemuksen syvällä rintäänellä... Omat työt ja luonnokset on ainakin toistaiseksi tallessa, osa koneella ja osa paperilla. Luulisin että aika hyvin tulee paketti talteen.¹

Opiskelun tukipalvelut ja kansainvälisyys

Satu: Opiskelijapalvelut, kirjastopalvelut ja tietopalvelut ovat toimineet etänäkökulmasta tosi hyvin.

Johanna: Opiskelijapalvelut ovat toimineet hyvin. Olen käyttänyt maakuntakirjastoa ja yliopiston kirjastoa – en ollenkaan ammattikorkeakoulun kirjastoa, joten sen toimivuudesta ei ole kokemusta.

Satu: Oulun seudulta tulevat neljä opiskelijaa ovat ehtineet viiden tunnin matkalla rupertella kaikista asioista. Huomaa, että tarvitsee ryhmän tukea, tietää ettei ole ongelmien kanssa yksin ja kynnyks kysyä on matalampi.

Satu: Opiskeluryhmässä on Venäjältä kotoisin oleva opiskelija, jonka kanssa vertaillaan asioita miten tehdään Venäjällä – miten täällä. Opinnotmatka Tukholman huonekalumessuille antaa kansainvälistä näkymää

¹ Tästä alkaen Johannan kommentit on saatu sähköpostilla hänen lähdettyään lapsenhoito-
tehtäviin.

omaan alaan. Olen halukas ulkomaille vaihtoon tai työharjoitteluun. Vastaavaa kokemusta on aiemmista opinnoista. Opiskelun alussa otin selvää mahdollisesta vaihdosta, johon myös koulu kannustaa.

Johanna: Meillä kansainvälisyys on näkynyt vain lähijaksojen aikana vaihto-opiskelijoiden mukana olona. En ole tässä elämäntilanteessa, kun on perheessä kolme pientä lasta, ajatellut vaihto-opiskelua. Aiemmissa kieliopinnoissani se oli pakollista ja hinku olisi päästä vielä jonnekin, mutta ehkä se jää ”myöhempään” elämään.

Lopuksi

Haastattelussa tuli selkeästi esille monimuoto-opiskelijalta vaadittavat ominaisuudet kuten sitoutuminen, organisointikyky, olennaiseen keskittyminen, oma-aloitteisuus ja asettautuminen oppijan rooliin. Aikuisopiskelijalla nämä taidot ovat usein hioutuneet jo työelämän ja perheen yhteensovittamisessa, mutta opiskelutehtäviin tarvittavan ajan ottaminen muusta elämästä vaatii yllättävän paljon. Opiskelu ei ole vain opiskelijan oma asia, vaan koko perheen asia sekä ajankäytön että kustannusten suhteen.

Aikuisopiskelijan aiempi osaaminen voi olla helpottava tekijä esimerkiksi tietotekniikan käytössä. Vanhemmalle opiskelijalle uuden tekniikan haltuunotto vie enemmän aikaa ja energiaa. Opetuksen sisällöillä ei välttämättä ole sen hetkiseen työhön vahvistavaa vaikutusta. Aikuisopiskelijaryhmä on usein ammattitaidoiltaan hyvin heterogeeninen ja näin ryhmän jäsenet voivat jakaa osaamistaan yhteisen foorumin kautta. Myös ns. kaveruudella on suuri merkitys elämäntilanteiden ja opiskeluvaikeuksien ymmärtäjänä ja tukijana sekä yhteishengen luojana.

Lähijaksojen merkitys on suuri oppimisen ja ryhmätuen näkökulmasta. Kontaktituntien sisällön tulee olla opiskelua motivoivaa ja ryhmäyttämistä tukevaa. Aikuisopiskelijan ohjaus tapahtuu useimmiten henkilökohtaisena ohjauksena ja palautteen annolla on suuri merkitys opiskelijan sitoutumiseen tutkinnon loppuunsaattamiseksi. Monimuotoistettu opiskelu kartuttaa itsenäiseen työhön tarvittavia ominaisuuksia, tietoja, taitoja ja verkostoitumista ehkä paremmin kuin normaali päiväopetus. Kansainväliset kontaktit ja mahdollisuus suorittaa osa opinnoista ulkomailta tarjoaa monelle ainutlaatuisen mahdollisuuden laajentaa omaa ammattikuvaa ja osaamista. Monimuotoistetussa koulutuksessa oppilaitoksen sijainnin merkitys korostuu lähijaksojen aiheuttamissa kustannuksissa, mutta opintojen toteuttaminen päiväopetusta itsenäisemmin antaa tilaa perhe-elämän, työn ja ammatillisen koulutuksen toteutumiselle.

Opettajien osaamisen kehittäminen - E-oppimisen valmennusohjelma

Maarit Ignatius

Tässä artikkelissa kerrotaan Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun (PKAMK) henkilöstökoulutuksena toteutetusta e-oppimisen valmennusohjelmasta. E-oppiminen tarkoittaa samaa kuin esimerkiksi eLearning, verkko-oppiminen, virtuaalioppiminen ja virtuaaliopetus. PKAMK:ssa monimuoto-opetuksella on pitkät perinteet ja useilla opettajilla on vankka kokemus siitä. Myös verkko-opetuksen kehittämistä on tehty pitkään, lähinnä hankevetoisesti. Tämä kehityspolku on synnyttänyt osaajajoukon ammattikorkeakouluun. Tänä päivänä useat näistä periksiantamattomista uranuurtajista toimivat oman keskuksensa verkkotutorina¹ ja muissa e-oppimisen kehittämistehtävissä opetustoimen ohessa.

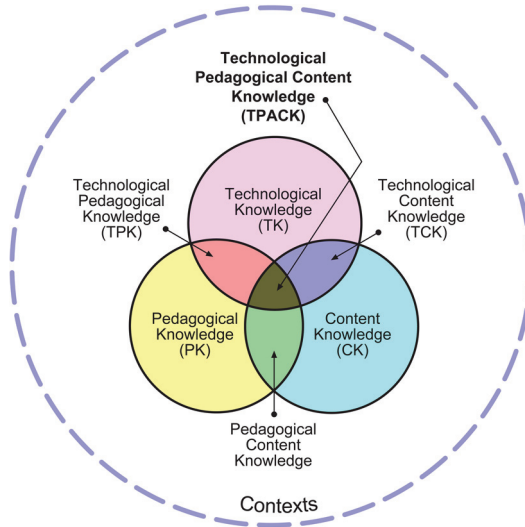
PKAMK:ssa e-oppiminen on luonnollinen ja olennainen osa monimuoto-opiskelua ja -opetusta. Sen laajenemisen myötä opetuksesta on tullut entistä sosiaalisempaa ja asiantuntijuuden jakamista korostavaa. Kasvatustieteiden professori Kirsti Lonka toteaa, että ”On pakko muodostaa toimivia tiimejä, jotta älyllisen kuorman saa hajautettua porukan kesken. Yksi tietää yhden asian, toinen toisen” (Havula 2011, 11). Parhaiten opettajien e-oppimisessa kehittymistä tukee työhön kytkeytyvän oppimisen mahdollistava sekä sitä tukeva toiminta- ja johtamiskulttuuri (Kullaslahti 2011, 4).

Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssin ydin löytyy ammattialaspesifistisen (mm. innostus omasta alasta ja syvällinen sekä laaja-alainen osaaminen omalta alalta), pedagogisen (mm. kiinnostus opiskelijoita, tietämys oppimisen ja opetuksen perusteista sekä ympäristöjen ja menetelmien hyödyntämiskyky) sekä tieto- ja viestintätekniikan (mm. tietokoneen peruskäyttö, vuorovaikutusvälineiden käyttö, teknisen epä-

¹ Verkkotutor on opettaja, joka oman toimensa ohella toimii lähitukena ja neuvonantajana.

varmuuden sietokyky sekä halu ylläpitää ja kehittää teknisiä taitoja) kompetenssin leikkauskohdasta (ks. kuvio 1). Verkko-opettajan persoonallisia ominaisuuksia ovat muun muassa uskallus, rohkeus, joustavuus ja jämäkkyys, luotettavuus ja oikeudenmukaisuus, kyky myöntää ja korjata virheitä sekä kyky ja halu tarttua ongelmiin. (Kullaslahti 2011, 160–164.)

KUVIO 1. Verkko-opettajan kompetenssit Koehlerin (2011) kuvaamana.

Case: E-oppimisen valmennus (3 op)

Koulutuksen tarkoituksenmukaisuuden ja toteutuksen suunnittelun lähtökohdaksi oli tietoisuus henkilöstön osaamisen kehittämisen tarpeista ja laajenevasta aikuiskoulutuksesta. PKAMK:ssa on tieto- ja viestintäteknistä henkilöstökoulutusta toteutettu hankevetoisesti eri aikoina. Sen riittävyys, oikea-aikaisuus ja jatkuvuus on vaihdellut suuresti. Valmennuskokonaisuuden suunnittelu käynnistyi koulutustarvekyselyn ja verkkotutoreiden tekemien selvitysten pohjalta. Perustana oli myös PKAMK:n e-oppimisen suunnitelmaan kirjatus tavoitteen ”henkilöstön osaamisen systemaattinen kehittäminen verkko-opetuksessa” toteuttaminen.

PKAMK:n kehittämisohjelmissa vuosille 2011–2012 on määritelty muun muassa PKAMK:n koulutustoimintaa ja sen kehittämistä ohjaavat valinnat. Opetussuunnitelmien perusteella laadittavat toteutussuunnitelmat ovat joustavia ja vaihtoehtoisia opintojen suoritusapoja mahdollistavia käytännön työvälineitä. (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011, 20.) Nämä valinnat pidettiin mielessä tämän henkilöstökoulutuksen toteutuksessa samoin kuin lause ”Laadukas verkko-opetus ei tarkoita monien erilaisten toimintojen käyttöä, vaan harkitusti valittujen toimintojen sovel-

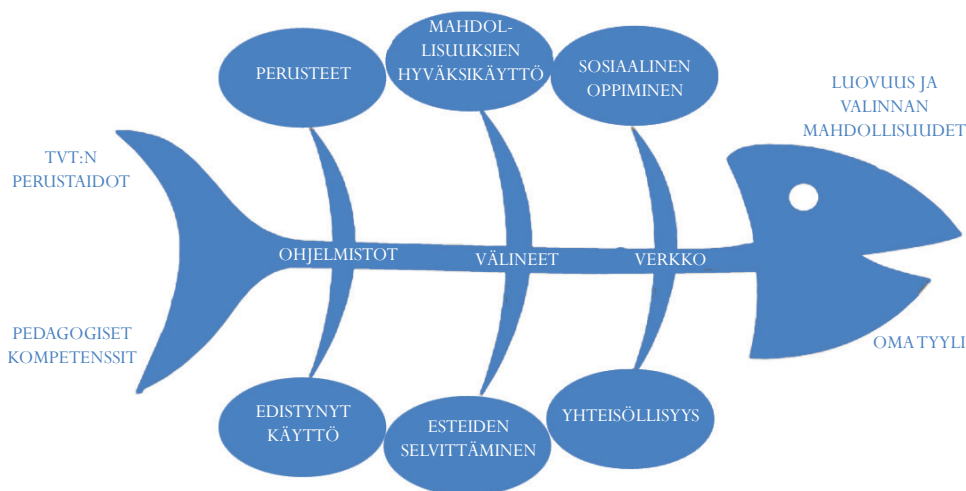
tamista oppimisprosessin tukemiseksi” (Löfström, Kanerva, Tuuttila, Leh-
tinen & Nevgi 2010, 28).

Opetus ja ohjaus ovat linjakasta kun opintojaksot laaditaan niin, että ne tukevat opiskelijan oppimisen etenemistä ja mielekkyyttä sekä ottavat huomioon itsenäisen työskentelyn ja opiskelijan työn kuormittavuuden (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011, 22). Kehittämisohjelmissa kirjatut oppimisen avaimet: osaamistavoitteet, opittavat sisällöt, tavoitteellista oppimista tukevat opetusmenetelmät, vuorovaikutusta aktivoivat oppimisympäristöt, tavoitteita tukevat oppimistehtävät ja monipuoliset osaamisen arviointimenetelmät, pyrittiin huomioimaan myös e-oppimisen valmennus -koulutuksessa. Samoin monipuolisten ja tarkoituksenmukaisen, erilaisia menetelmiä ja tapoja hyödyntävien ohjauksen menetelmien käyttö sisällytettiin koulutuksen toteutukseen. (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011, 23).

Koulutuskokonaisuuden toteutusta puoltaa myös se, että kehittämisohjelmiin muun muassa kirjatut linjakas opetus ja ohjaus sekä joustavat toteutukset edellyttävät osaavaa henkilökuntaa. Hannele Niemi toteaa osuvasti, että ”Laadukas verkko-opetus edellyttää, että opettajalla on taito käyttää monipuolisesti ja pedagogisesti mielekkäällä tavalla verkon tarjoamia mahdollisuuksia. Opettajan oma pedagoginen ajattelu ja ymmärrys verkko-oppimisympäristön luonteesta ja mahdollisuuksista on erittäin tärkeää.” (Löfström ym. 2010, 9.)

Valmennuskoulutus suunnattiin koko PKAMK:n henkilöstölle ja erityisesti niille, jotka ovat aloittamassa verkko-opetusta tai niille, jolla on siitä vähäistä kokemusta. Koulutukseen ilmoittautui 16 opettajaa ja heistä sen aloitti 13. Kaikilla aloittaneilla oli aikaisempaa kokemusta verkko-opettamisesta, oppimisympäristöistä sekä opetusteknologiasta, mutta osaaminen vaihteli yksilötasolla. Aikaisempaa osaamista ei edellytetty, mutta sitä luonnollisesti on, kun PKAMK:ssa suurin osa opintojakoista on muun muassa Moodle-oppimisympäristössä. Moodlea käytetään lähiopetuksessa, kokonaan verkko-opetuksena toteutettavissa tutkinnoissa ja laajasti monimuotoisen opetuksen osana. Sitä käytetään PKAMK:ssa myös muihin käyttötarkoituksiin, ei yksin oppimiseen. Osallistujat, opettajat olivat PKAMK:n eri koulutusaloilta seuraavasti: ravitsemispalveluista 5, tekniikasta 3, kieli-
palveluista 2 ja liiketaloudesta 2 sekä terveystalta 1.

Valmennuksen sisällöt koostuivat teemoista: Minä verkko-opiskelijana ja -opettajana, oppimis- ja ohjausprosessin suunnittelu, vuorovaikutuksen mahdollisuudet, arviointi ja kuormittavuus. Valmennus toteutettiin 2 tunnin viikoittaisilla kontaktitunneilla, itsenäisellä opiskelulla ja oman kehittämisprojektin työstämisellä sekä 4 tunnin henkilökohtaisella ohjauksella. Punaisena lankana oli opiskelijan oppimisprosessi, mitä opiskelija on oppimassa ja miten oppiminen mahdollistuu. Osallistuja pohti omaa osaamisensa nykytilaa ja kehittymistään kuviossa 2 esitettyjen opettajan e-oppimisen osa-alueiden kautta. Näistä osa-alueista nousi myös jokaisen osallistujan yksilölliset ohjaustarpeet.

KUVIO 2. Opettajan e-oppimisen osa-alueet (Hampelin & Sticklerin 2011 kuvaa mukaellen).

Opettajan e-oppimisen osa-alueet:

TVT²:n perustaidot: resurssienhallinta, tiedostojen luonti ja muokkaus, tiedostojen lataus ja siirto oppimisympäristöön, materiaalien linkittäminen ja kuvankäsittelyn perusteet.

Pedagogiset kompetenssit: oppimis- ja ohjausprosessin opiskelijalähtöinen suunnittelu, sisällön jakelukanavien tuntemus, viestinnän tarkoituksenmukaisuus, arvioinnin näkyväksi tekeminen, oppimisprosessin ylläpito- ja kehittämiskohteet sekä oman osaamisen kehityksen arviointi.

Ohjelmistojen perus- ja edistynyt käyttö (Moodle ja Adobe Connct)

Välineiden mahdollisuuksien hyväksikäyttö ja esteiden selvittäminen: verkon hyödynnettävyys opetuksessa, toimivien/lupaavien käytänteiden ja malliesimerkkien jakaminen toisten käyttöön, e-kirjat ja artikkelit (tietopalveluhyöty), ennakkoon käsikirjoitetut ja tallennetut luennot, virtuaaliset etäluokat.

Sosiaalinen oppiminen ja yhteisöllisyys: mm. sosiaalinen media oppimisympäristönä ja yhteistoiminnallinen työskentely.

Luovuus ja valinnanmahdollisuudet, oma tyyli: mm. luova opetus ja ohjaus, e-oppimisen kokemusten omaperäinen hyödyntäminen sekä opiskelijoiden luovuus.

²TVT on tieto- ja viestintätekniikka.

Koulutuksen aikana oli tavoitteena laatia tai käynnistää opintojakso, sen osa, oppimistehtävä tai muu itselle merkityksellinen kokonaisuus. Ennakkotehtävänä osallistujat miettivät omaa kehittämissuunnitelmaa, johon he paneutuisivat koulutuksen aikana ja johon he saivat tukea kouluttajalta sekä vertaisilta. Osallistujia kannustettiin myös pohtimaan omia henkilökohtaisia oppimistavoitteitaan ja niitä he myös kirjasiivat. Kontaktitunnit koostuivat tietoisuustyypisistä verkkokurssin suunnittelun perusteiden luennoista, vuorovaikutteisesta keskustelusta, ryhmäpohdinnoista, lyhyistä porinahetkistä ja yhteisesti sovitusta Moodleen tai AC:hen liittyvästä harjoiteltavasta asiasta.

Vuorisen (2001, 63) mukaan opetusmenetelmä on opetuksen toteuttamis- tai työtapa ja sen tulee edistää oppijan oppimista. Valmennuksessa käytetyt opetusmenetelmät (porinatuokiot, keskustelut, itsenäiset oppimistehtävät, työpajatoiminta ja oma kehittämissuunnitelma) olivat oppimistulosten ja saadun palautteen valossa oikeita. Kontaktituntien aktivoiva keskustelumahdollisuus ja kokemusten vaihto, omien onnistuneiden tai haastavien esimerkkien esilletuominen, jakaminen ja palautteen saanti vertaisilta oli hyvä käytäntö. Valmennuksessa oli käytössä myös ”sosiaalisen häpeän aiheuttavia elementtejä” (Suominen & Nurmela 2011, 228), kuten tehtävien suorittamistaulukko. Siinä oli kaikkien osallistujien nimet ja jokainen tehtävä ja sitä mukaa, kun oppija teki tehtävän hyväksytyksi, hän sai siitä hymynaaman. Tämän sosiaalisen häpeän aiheuttavan elementin tarkoitus oli aikatauluissa pysyminen. Aikatauluhaasteiden ylittämistä edisti myös palautteen anto ja muistutustekstiviestit. Osallistujat saivat palautetta läpi opintojen, ei pelkästään valmennuksen lopussa. Kouluttaja antoi jokaisesta tehtävästä henkilökohtaista palautetta joko oppimisympäristön kautta, sähköpostilla tai tekstiviestein, jotka osallistujat kokivatkin piristäväksi vaihtoehdoksi sähköpostien sijaan. Muistutusviestit lähetettiin ryhmätekstiviestinä ja reaaliaikainen raportointi tweetauksin. Livetweetauksien työkaluna toimi Twitter, joka on mikrobloggauspalvelu (Haavisto 2009, 6).

Oman oppimisen esteistä merkittävään rooliin nousi oppijan omat työkiireet ja sitä kautta aikahaasteet. Valmennuksen aikana osallistujat kokivat konkreettisesti sen, mitä on olla aikuisopiskelija. Opiskella työn ohella ja hyödyntää omia erityispiirteitä opiskeluissa tai tehdä havaintoja niistä. Verkkoluotsin kohderyhmäluvun teksti aikuisopiskelijoiden erityispiirteistä todentui e-oppimisen valmennus -koulutukseen osallistujissa erityisen hyvin kohta ”Aikuisopiskelijoiden erityispiirre on heidän erilaisuutensa (heterogeenisyys); mitä enemmän ikää karttuu ja elämäkokemusta kertyy, sitä erilaisempia persoonallisuuksia kouluttaja kohtaa.” (Chydenius-instituutti.)

Valmennuksen aikana osallistujat jakoivat kokemuksia ja olivat vuorovaikutteisia niin reaaliaikaisesti kuin viivästetysti. Yksi osallistujista antoi palautetta, että ”Jaetun asiantuntijuuden avulla opin sellaista, mitä en itsenäisessä opiskelussa olisi oppinut”. Oma kehittämissuunnitelma (tilannesidonaisuus) toimi erinomaisena oppimisympäristönä ja tasa-arvoinen kom-

munikointi sekä rikastava vuorovaikutus auttoivat vertaisia onnistumaan omissa projekteissaan ja kulkemaan kohti omaa persoonallista tyyliään. Oppimisympäristöllä tässä yhteydessä tarkoitetaan Mäkelän ja Toikkasen (2010) määritelmää ”fyysistä, teknologista sosiaalisista, kulttuurista, kognitiivista ja affektiivista ympäristöä, jossa yksilö tai yhteisö oppii tai jossa oppimista pyritään synnyttämään”.

Keskinäisestä riippuvuudesta hyvänä esimerkkinä oli ravitsemispalvelujen opettajien yhteistoiminta. Valmennuksen aikana he jatkoivat jo aiemmin alkanutta opetussuunnitelmien teemoja sisältävien opintojaksojen yhteistoteutuksien kehittämistä. He toimivat ryhmänä luontevasti sillä heillä oli yhteinen ymmärrys siitä, että heidän jokaisen panosta tarvitaan yhtä paljon hyvän ja yhtenäisen teeman lopputuloksen aikaansaamisessa. Tällainen positiivinen keskinäisriippuvuus (Saloviita 2006, 48) edistää tuloksellista vuorovaikutusta osallistujien kesken. Suorana lainauksena palautteista ”kurssin tehtävät ja opiskelukaverit tukivat omaa oppimista”, ”loistava porukka”, ”oppimistiimi”, ”mukava ja innostava porukka”, ”vertaistuki” ja ”ryhmän tuki”.

Eriyttäminen valmennuksessa mahdollistui henkilökohtaisella ohjauksella. Vierihoidtoa, yksilöllistä ohjausta oli saatavana juuri siihen tai niihin asioihin, joihin kukin osallistuja katsoi tukea tarvitsevan. Niitä oli esimerkiksi Adobe Connect -järjestelmällä luennon toteutus, Moodlen tentti-aktiiviteetin käyttö ja sosiaalisen median hyödyntäminen. Henkilökohtainen ohjaus oli hyvin tärkeää oman kehittämisprojektin läpiviennille. Omiin tavoitteisiin nähden kaikki osallistujat oppivat jotain uutta ja vahvistivat verkko-opettajuuttaan. Tyytyväisyysaste valmennusta kohtaan oli palautteen antajilla korkea, vain yksi oli tyytymätön valmennukseen.

E-oppimisen valmennuksen jatkot

Valmennuskoulutuskokonaisuus vahvistaa sen, että osaaminen syntyy tiedoista, taidoista ja kokemuksista. Tämän lisäksi tarvitaan suunnitelmallisuutta, itseluottamusta ja tietoa e-oppimisesta. PKAMK:n henkilöstö määrittelee itse omat e-oppimisen kehittämistarpeensa muun muassa vuosittain käytävissä kehityskeskusteluissa ja kirjaamalla tarpeensa henkilötietojärjestelmään. Keskusten koulutustiimit puolestaan vastaavat keskustasolla e-oppimisen osaamisen ja paikallistuen riittävydestä sekä mahdollistavat yhteissuunnittelun laajenevassa e-oppimisen monimuoto-opetustarjonnassa. Edellä esitetyt kuviot 1 ja 2 osoittavat tieto- ja taitokirjon, joita opettajilta e-oppiminen edellyttää ja sitä kaikkea on tukemassa muun muassa taulukossa 1 kuvatut PKAMK:n tukipalvelutoimet. E-oppimisen järjestelmien, kuten palvelinten, verkkojen ja työasemien toiminta edellyttää tietoteknisistä tukea henkilöstölle paikallisesti suoritettuna ylläpitona ja tukena tai etäpalveluna. Samoin osaamisen kehittäminen edellyttää koulutus- ja muita kehittämistoimia alkaen järjestelmien sekä ympäristöjen käyttöönotosta

ja niiden hyödyntämismahdollisuuksista. Lähiesimiehet mahdollistavat ja tukevat osaltaan henkilöstön osaamisen kehittämistä muun muassa proaktiivisilla työaika-suunnittelujärjestelyillä muussa tapauksessa he estävät sen.

TAULUKKO 1. PKAMK:n e-oppimisen tukipalvelut.

OPISKELIJOILLE		HENKILÖKUNNALLE
<ul style="list-style-type: none"> • atk-luokat • ryhmätyöskentelytilat • tietokonepisteet 	<p>helpdesk@edu.pkamk.fi tuki.moodle@edu.pkamk.fi tuki.connect@edu.pkamk.fi tuki.eportfolio@edu.pkamk.fi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • työpisteet • Adobe Connect -tilat • videoneuvottelutilat
<ul style="list-style-type: none"> • perehdytykset (Minä amk-opiskelijana -opintojakso) • perehdytykset (esim. eportfolio) • online-ohjaukset • online-testiajat 		<ul style="list-style-type: none"> • perehdytykset • koulutukset • pedagogiset klinikat • online-ohjaukset • online-testiajat
<ul style="list-style-type: none"> • Pakki-opiskelija-portaalissa kirjalliset ohjemateriaalit ja video-ohjeet 		<ul style="list-style-type: none"> • verkkotutorit • Adobe Connect -hostrinkitoiminta • e-oppimisen kirjastossa kirjalliset ohjemateriaalit ja video-ohjeet

Valmennuksen jatkokoulutustoiveina esitettiin työpajoja eri teemoista tai aiheista ja syventävää opetusta opituista aiheista, joita toteutettaisiin tarvelähtöisesti verkkotutoreiden koordinoimina. Koulutuksen aikana saavutettu vuorovaikutus eri koulutusalan opettajien välillä koettiin hyvin positiiviseksi sekä virkistäväksi ja kontaktituntien yhtenä hyvänä antina oli se, että pääsi keskustelemaan opettajan arjesta kollegoiden kanssa. Koulutus muutti selvästi opettajien toiminnan painopistettä sisällöntuotannosta oppimisprosessin suunnittelun ja ohjauksen suuntaan. Kannustava palaute rohkaisee toteuttamaan e-oppimisen valmennuksesta uuden, kehitysideoilla tuunatun toteutuksen syksyllä 2011. Koulutuksen tuloksena oli myös havainto siitä, että onnistuneen ja laadukkaan e-oppimisen edellytyksenä on aidon yhteissuunnittelun mahdollisuus (esim. ravitsemispalvelujen opettajat), aikaa yhdessä tekemiseen sekä erilaisten uusien e-oppimisen välineiden suunnitelmallinen ja dokumentoitu pilotointi ja sitä kautta tarkoituksenmukainen käyttöönotto. Työyhteisön toimintakulttuurin muuttamiseksi osaamisen jakamisen suuntaan, kyselemisen ja auttamisen kulttuuriksi on meidän jokaisen tehtävä töitä.

Lähteet

- Chydenius-instituutti. Verkko-uutiset. Ohjeistus verkkokurssien suunnittelijoille. Chydenius-instituutti -Kokkolan yliopistokeskus. <http://verkkoluotsi.chydenius.fi/> 29.8.2011.
- Haavisto, M. 2009. Näin käytät Twitteriä. Helsinki: Finn Lectura.
- Hampel, R. & Stickler, U. 2011. Online teaching skills for language tutors. <http://www.llas.ac.uk/resources/gpg/2530>. 29.8.2011.
- Havula, J. 2011. Aikuisten oppimisen suurin este on itseriittoisuus. Tahdon asia. Sanomalehti Karjalainen. 2.10.2011. Sunnuntaisuomalainen, 11.
- Koehler, M. J. 2011. Technological Pedagogical and Content Knowledge. <http://www.tpck.org/>. 12.10.2011.
- Kullaslahti, J. 2011. Ammattikorkeakoulun verkko-opettajan kompetenssi ja kehittyminen. Acta Universitatis Tamperensis 1613.
- Löfström, E., Kanerva, K., Tuuttila, L., Lehtinen, A. & Nevgi, A. 2010. Laadukkaasti verkossa – verkko-opetuksen käsikirja yliopisto-opettajalle. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://www.helsinki.fi/julkaisut/aineisto/hallinnon_julkaisuja_71_2010.pdf. 25.8.2011.
- Mäkelä, R. & Toikkanen, T. 2010. Oppimisympäristöt. TekseOPPY-webinaari 16.6.2010. <http://otavanopisto.adobeconnect.com/p67903835/?fcsContent=true&launcher=false&subMode=normal>. 29.8.2011.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 2011. Kehittämishjelmat 2011–2012. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. https://intranet.pkamk.fi/strateginen_johtaminen_ja_ohjaus/Kehittamishjelmat/PKAMK_Kehittamishjelmat_2011_2012.pdf. 25.8.2011.
- Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatustieteellinen tutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Suominen, R. & Nurmela, R. 2011. Verkko-opettaja. Helsinki: WSOYpro.
- Vuorinen, I. 2001. Tuhhat tapaa opettaa: Menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Tampere: Resurssi.

Miten tästä eteenpäin – kuinka kehittää joustavien toteutustapojen laatua?

Maarit Ignatius ja Mervi Lätti

Aiemmin tässä julkaisussa on kuvattu monesta eri näkökulmasta aikuiskoulutuksena järjestettävien monimuoto-opintojen toteutusta, koulutusohjelmissa tehtyä kehittämistyötä, onnistumisia ja havaittuja kehittämishaasteita. Tässä artikkelissa teemme aluksi lyhyen katsauksen aikuiskoulutuksen yleiseen kehittämiseen Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa viime vuosina. Sen jälkeen vedämme yhteen julkaisun artikkeleissa esille tulleita teemoja suuntaamalla huomion siihen, millaisiin asioihin keskittymällä voisimme kehittää ammattikorkeakoulua valtakunnallisesti merkittäväksi ja laadukkaaksi monimuoto-opintojen tarjoajaksi. Esitämme artikkelin lopussa ehdotuksen monimuoto-opintojen toteuttamisen periaatteista Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa.

Aikuiskoulutuksen kehittämisen arviointia

Aikuiskoulutukseen ja sen kehittämiseen liittyvää osaamista on Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa paljon. Vuonna 2008 tehtiin aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmien ja toteutustapojen arviointi (Auvinen, Malinen & Mikkonen 2008). Arvioinnissa esitettiin kehittämissuunnitelmia, jotka suuntautuivat viiteen pääkohtaan: opetussuunnitelmat, koulutuksen toteutusratkaisut, oppimisen ohjaaminen, osaamisen arviointi, osaamisen kehittyminen ja aikuiskoulutuksen strateginen ja pedagoginen johtaminen. Tässä artikkelissa huomio kiinnittyy valikoivasti arviointiraportissa mainittuihin kehittämissuunnitelmiin ja niiden toteutumisen arviointiin.

Aivan aluksi on syytä todeta, että kehittämistyötä on tehty pitkäjänteisesti monilla eri alueilla. Kehittämistyö on tapahtunut yhteistyönä: ammattikorkeakoulun matriisiryhmissä, keskusten tiimeissä, erilaisissa työ-, kehittämis- ja projektiryhmissä. Usein ammattikorkeakoulun aikuiskoulu-

tuksen kehittämisen alkuun panevana moottorina on ollut projekti - monen koulutusorganisaation yhteisesti toteuttama tai ammattikorkeakoulun oma projekti. Myös Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoululla on ollut merkittävä osuus joustavien toteutusratkaisujen kehittämisessä ja maakunnallisten koulutustarpeiden esille tuojana. Lisäksi ammattikorkeakoulujen valtakunnalliset verkostohankkeet ovat vaikuttaneet aikuiskoulutuksen kehittämisen eteenpäin viemiseen samoin kuin ISAT-kumppanuus Savonia-ammattikorkeakoulun kanssa.

Koulutusta koskevia keskeisiä kehittämistoimia ovat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa olleet osaamisperustaisten opetussuunnitelmien laadinta ja käyttöönotto lukuvuonna 2009–2010, osaamisen arvioinnin kehittäminen ja AHOT-käytänteiden luominen ammattikorkeakouluun. Opetussuunnitelmaudistuksen myötä aikuiskoulutuksessa ja ns. nuorten koulutuksessa käytettävät opetussuunnitelmat ovat samanlaiset, jolloin koulutusten ero ei synny sisällöistä vaan erilaisista toteutustavoista. Aikuiskoulutuksena järjestettävä tutkintokoulutus toteutetaan monimuoto-opintoina.

Kuten julkaisun aiemmissa artikkeleissa on tullut esille, on useissa koulutusohjelmissa kehitetty viime vuosina voimakkaasti aikuiskoulutusten toteutusratkaisuja monimuotoisimmiksi ja joustavimmiksi. Kehittäminen vaatii aikaa ja hiomista sekä erityisesti opintojen ja oppimisprosessien ohjaukseen huomion kiinnittämistä. Joustavien toteutustapojen kehittämistä on viime vuosina tuettu PKAMK:ssa monin eri tavoin. Esimerkiksi vuonna 2010 palkattiin e-oppimisen suunnittelija, joka yhdessä keskusten verkkotutoreiden kanssa on kehittänyt ammattikorkeakoulun monimuoto-opintojen toteutusten käytänteitä. Lisäksi keskuksiin on koulutettu verkko-oppimisen asiantuntijoita. Opettajien verkkopedagogiikkaan liittyvää osaamista on vahvistettu AIKE-projektin järjestämissä koulutustilaisuuksissa ja valmennusohjelmassa sekä muissa ammattikorkeakoulun henkilöstökoulutuksissa.

Aikuiskoulutuksen toteutuksessa korostuu ennakkosuunnittelun merkitys. Koulutusten monimuotototeutuksiin liittyvien perusrakenteiden (lähijaksojen määrät ja ajankohdat sekä verkko-opiskelun ja itsenäisen opiskelun osuus) pitäisi olla mietittynä ja selvillä jo koulutukseen haettaessa. Näihin asioihin on kiinnitetty viime aikoina huomiota mm. hakuvaiheen tiedottamisessa ja opiskelupaikan vastaanottamiseen liittyvän materiaalin laadinnassa. Yksityiskohtainen toteutusratkaisujen selventäminen tapahtuu opintojen aloitusvaiheessa, jolloin myös tuetaan opiskelijan opiskeluvalmiuksien syntymistä. Yhtenä koulutuksen toteutuksen kehittämisalueena voidaan edelleen pitää koulutusohjelmien välisen yhteistyön lisäämistä. Opiskelijapalautteiden (OPALA) mukaan valinnaisuutta ja aikuisen elämäntilanteita huomioivia ratkaisuja pitäisi kehittää edelleen. Myös aikuisopiskelijoiden aikaisempaa osaamista voitaisiin hyödyntää opinnoissa enemmän sekä vahvistaa koulutuksen ja työelämän välistä yhteistyötä.

Viime vuosina on kiinnitetty huomiota opiskelijoiden opiskeluhyvinvointiin, sen tukemiseen ja edistämiseen mm. tarjoamalla opiskelijoille opintopsykologipalveluja syksystä 2010 alkaen. Opiskelijoiden erilaisiin oppimisvalmiuksiin liittyen on opettajille järjestetty oppimisvaikeuksiin liittyviä koulutuksia ja laadittu tukimateriaalia. Opiskelijoiden erityisen tuen tarpeisiin ja tukiopeutukseen ei ole toistaiseksi yhtenäisiä käytänteitä ammattikorkeakoulussa. Osana vapaasti valittavia opintoja on sosiaali- ja terveysalan keskuksessa järjestetty erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tukiryhmä.

Arviointiraportissa (Auvinen, Malinen & Mikkonen 2008, 66–69) annettujen kehittämisehdotusten osalta huomiota on edelleen kiinnitettävä aikuisopiskelijoiden ja monimuoto-opinnoissa opiskelevien kansainvälistymismahdollisuuksien lisäämiseen esimerkiksi tekemällä opetus- ja toteutus suunnitelmiin entistä selvemmin näkyväksi kansainvälistymisvalmiuksien syntymistä tukevat osuudet. Kansainvälisen vaihdon lisäksi kotikansainvälistyminen ja virtuaali liikkuvuus koulutuksen toteutussuunnitelmiin liitettynä kehittävät aikuisopiskelijoiden kansainvälisyysvalmiuksia. Mainittakoon, että aikuisopiskelijoiden liikkuvuutta vaihto-ohjelmissa tuetaan Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa korotetuilla apurahoilla.

Ammattikorkeakoulussa vuonna 2009 toteutettu organisaatiouudistus purki aiemmat aikuiskoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen liittyvät rakenteet eikä näiden tilalle heti syntynyt uusia ja toimintaa tukevia käytänteitä. Osittain rakenteiden muotoutuminen on edelleen kesken. Aikuiskoulutusryhmä ja koulutuksen kehittämisryhmä ovat ammattikorkeakoulun matriisiryhmiä ja niiden välistä työnjakoa on selkeytetty siirtämällä tutkintoon johtavan aikuiskoulutuksen asiat, opetussuunnitelmien kehittämistyö ja laadintaprosessi koulutuksen kehittämisryhmän alaisuuteen. Keskuksissa erilaiset tiimit ja työryhmät suunnittelevat ja toteuttavat aikuiskoulutusta. Aikuiskoulutuksen kehittämislinjaukset on kirjattu osaksi koulutuksen kehittämisohjelmaa 2011–2012 (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011).

Tutkintoon johtava aikuiskoulutus ja joustavat toteutustavat ovat olleet kehittämistyön etulinjassa, mutta on selvää että kehittäminen on heijastunut myös avoimen ammattikorkeakoulun opintoihin ja erikoistumisopintoihin. Erilaiset joustavat toteutustavat tulevat yleistymään myös nuorten koulutuksessa ja jako ns. nuorten ja aikuisten koulutuksen välillä hämärtyy ja väistyy.

Joustavien toteutustapojen laatu ja sen kehittäminen

Korkeakoulujen arviointineuvosto teki vuonna 2007 arvioinnin ammattikorkeakoulujen verkko-opetuksesta (Leppisaari, Ihanainen, Nevgi, Taskila, Tuominen & Saari 2008). Arviointiryhmä totesi verkko-opetuksen kehittämistyön ammattikorkeakouluissa monipuoliseksi, mutta esitti myös tavallis-

ta enemmän suosituksia koulutuksen kehittämiseksi. Arvioinnissa nostettiin kriittisiksi tekijöiksi mm. seuraavia asioita (Leppisaari ym. 2008, 51–60):

- henkilöstön sitoutuminen, opettajien tekniset ja pedagogiset taidot sekä organisaation tukema osaamisen kehittäminen ja vahvistaminen
- strategisen johtamisen merkitys ja johdon sitoutuminen kehittämiseen
- lähi- ja verkko-opetuksen vastakkainasettelu
- verkko-opetuksen integroiminen opetussuunnitelmatyöhön
- pedagogisesti mielekkäiden kokonaisuuksien suunnittelun edellyttämä aika ja työmäärä sekä opettajan saama pedagoginen ja tekninen tuki
- infrastruktuuri ja tekninen kehittäminen
- opiskelijälähtöisyyden toteutuminen
- yhteistyö johdon, opetushenkilöstön ja teknisen henkilöstön välillä.

Arvioinnissa esille tulleet kriittiset tekijät ovat tunnistettavissa ja siirrettävissä myös monimuoto-opintojen joustavien toteutustapojen laadun kehittämiseen. On tärkeää hahmottaa, mitkä osa-alueet ovat keskeisiä monimuoto-opintojen toteutuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä se, kuinka näitä osa-alueita on mahdollista kehittää.

Useissa koulutusorganisaatioissa on laadittu verkko-opetuksen laadun kehittämiseen liittyviä periaatteita. Esimerkiksi Chydenius-insituutissa verkko-opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen periaatteeksi on valittu: mielekkyys, monimuotoisuus, joustavuus, käytettävyys ja visuaalisuus (Lehto, Lehto & Vaara-Sjöblom 2005). Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa on aikuiskoulutus kasvanut merkittävästi ja siksi uusien työskentelytapojen sekä -menetelmien omaksuminen on tullut arjeksi lukuisien opettajien kohdalla. He ovat kokemuksen kautta kirjanneet laadukkaana verkko-opetuksen elementeiksi seuraavat kohdat:

- suunnitelmallisuus, myös varasuunnitelman tekeminen teknisten ongelmien varalta
  - vaihtelevien toimintamallien käyttö
  - vuorovaikutus ja opiskelijoiden osallistaminen aktiivisiksi toimijoiksi
  - tarkoituksenmukaisesti valitut menetelmät ja toiminnallisuudet
  - oikea-aikainen ja prosessinaikainen ohjaus
  - rauhallinen ja salliva ilmapiiri
  - opettajan aktiivinen läsnäolo verkossa sekä pedagoginen taito ja johtajuus
  - erilliset palautteen antomuodot ja -tavat.
- (Anttila ja Pruikkonen 2011, 51–56.)

Laatu edellyttää opettajalta monitahoisia oppimista ja ohjausta edistäviä toimia. Niitä ovat muun muassa opintojaksojen selkeä rakenne, ohjeistavat ja ohjaavat oppimistehtävät sekä oppimateriaalit. Toteutuksissa opettajalla punaisena lankana tulee olla mielekäs oppiminen ja siihen kannustaminen. Tietolähteiden, tehtävien ja arvioinnin tulee olla integroituja ja linjassa

osaamistavoitteisiin. Teknistä laatua arvioidaan mm. sillä, onko verkko-oppimisympäristöt viestintään ja dialogiin kannustavia sekä onko kaikilla samat mahdollisuudet saavuttaa tietolähteet, tehtävät ja muut sisällöt. Oppimista edistetään myös sillä, että opintojaksot ja muut monimuotomateriaalit sisältävät samanlaisia elementtejä. Opiskelijan on helpompi toimia eri opintojaksoilla ja niiden sisältöjen haltuunottaminen helpottuu jos opintojaksot ovat soveltuvin osin toistensa kaltaisia.

Laatua ja laadun kriteereitä on tarkoituksenmukaista tarkastella opettajien, oppilaitoksen ja kehittäjäyhteisön näkökulmista. ISOVerstas on valtakunnallinen toisen asteen oppilaitosten verkko-oppimisen kehittäjäyhteisö, jossa on laadittu laatukriteerit eri toimijoille verkko-opetuksen kehittämiseksi ja tueksi. Opettajat ovat keskeisessä roolissa ja heidän avullaan verkko-opetuksesta tulee entisestään oppimista tukeva. Oppilaitostaso luo edellytyksen opettajien työlle: se määrittelee, säätölee ja mahdollistaa opetuksen toteutukset. ISOVerstas-kehittäjäyhteisö puolestaan tukee, ylläpitää ja kehittää opetuksen jakamisen väyliä. (ISOVerstas 2011, 4–17.) Kaikkien tahojen yhteinen tahtotila ja laatukriteerit mahdollistavat onnistuneen sekä laadukkaan verkko-opetuksen toteuttamisen.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa vastaavia monimuoto-opintojen ja joustavien toteutustapojen laatukriteereitä ei ole. Sen sijaan ammattikorkeakoulussa on e-oppimisen suunnitelma, joka velvoittaa pitkäjänteiseen henkilöstön monimuoto-opetuksen osaamisen kehittämiseen ja opiskelijoiden verkko-oppimistaitojen varmistamiseen sekä kehittämiseen. Voidaan tulkita, että laadullisen ja tietoisien johtamisen keinoiksi PKAMK:ssa on e-oppimisen suunnitelmassa kirjattu mm. tekniset ja pedagogiset vastuuhenkilöt, verkko-opetuksen ennakoiva resurssitarve ja keskuskohtaiset e-opetuksen suunnitelmat. Tukipalvelujen kehittämiseksi ja ennakoinniksi on määritelty keskitetty ja resursoitu verkko-opetuksen tukipalvelutoiminta sekä opiskelijoiden että henkilökunnan kattavan tuen varmistaminen. (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2010.) Edelleen PKAMK:ssa tarvitaan laadukkaan monimuoto-opintojen toteutuksen kehittämistoimia ja yhteisiä periaatteita.

Monimuoto-opintojen toteutuksen periaatteet Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa

Nojaten tämän julkaisun muihin artikkeleihin, kirjallisuuteen ja erityisesti käymiimme lukuisiin keskusteluihin ammattikorkeakoulun eri toimijoiden kesken, on hyvä lopuksi esittää ehdotus monimuoto-opintojen toteutuksen periaatteista Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Periaatteet on laadittu koskemaan ammattikorkeakoulua yleisesti organisaationa ja niistä on mahdollista johtaa keskus- tai koulutusohjelmakohtaisesti tarkennettuja käytänteitä ohjaavia pelisääntöjä.

Ammattikorkeakoulun yhteiseksi, toimintaa ja kehittämistä ohjaavaksi tavoitteeksi asetamme sen, että **Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu tunnetaan laadukkaana monimuoto-opintojen järjestäjänä**. Periaatteilla varmistetaan ja mahdollistetaan laadukas työskentely opettajille monimuoto-opintojen toteuttamisessa sekä opiskelijoille opiskelussa (kuvio 1). Periaatteet haastavat ammattikorkeakoulun koko henkilöstön kehittämään toimintaansa periaatteiden suuntaisesti.

1

STRATEGISEN JOHTAMISEN KEHITTÄMINEN

- PKAMK määrittelee, miten se profiloituu monimuoto-opintojen ja verkko-opetuksen toteuttamisessa ja kehittämisessä.
- Turvataan tasapuoliset resurssit pitkäjänteiselle kehittämiselle.
- Monimuoto-opiskelu ja -opetus ovat osa pedagogista kehittämistä ja pedagogiikan johtamista.

2

TILOJEN TEKNINEN TOIMIVUUS, YLLÄPITO JA JATKUVA KEHITTÄMINEN

- Kaikki opetustilat varustetaan välineillä (dokumenttikamera, kaiuttimet, langaton mikrofoni ja web-kamera), jotka mahdollistavat etäosallistumisen ja luentojen tallentamisen.
- Tietohallinto/HelpDesk varmistaa fyysisten luokkien ja virtuaalisten työasemien teknisen toimivuuden kaksi kertaa vuodessa (sovitut päivämäärät).
- Tietohallinto/HelpDesk varmistaa toimivat verkkoyhteydet ja riittävät tallennustilat.
- Tietohallinto/HelpDesk varmistaa riittävät virtuaaliset työasemämäärät/koulutusala.

3

TEKNINEN JA PEDAGOGINEN TUKIJÄRJESTELMÄ

- Tavoitettavuus ja saavutettavuus opiskelijoille sekä henkilöstölle.
- Kehittämispalvelut organisoitui tukitiimin/päivystysringin tekniseen tukeen arkisin klo 8.00–20.00 ja lauantaisin klo 9.00–15.00 – tuki suunnataan erityisesti opiskelijoille.
- Keskukseen johto varmistaa, että keskuksessa on sekä teknistä tukea antava että pedagogista tukea antava verkkotutorit ja heillä on riittävät resurssit sekä heitä on riittävä määrä.

4

KÄYTÖSSÄ ON YHTEISESTI SOVITUT JA JOUSTAVAN TYÖSKENTELYN MAHDOLLISTAVAT TYÖVÄLINEET

- Kaikilla monimuoto-opetusta toteuttaville opettajille annetaan käyttöön kannettava tietokone, jossa on VPN-yhteys, headset sekä web-kamera.
- Monimuoto-opetuksessa tarvittava laitteisto, ohjelmistot (mm. Office, Moodle, AC ja Kyvyt.fi) ja verkkoyhteydet sekä sosiaalisen median käyttö pedagogisesti tarkoituksenmukaisina ja yhteisesti suunniteltuina valintoina alakohtaiset erityispiirteet huomioiden.

5

MAHDOLLISTETAAN OPETTAJIEN YHTEISTOIMINTA, YHTEISSUUNNITTELU JA YKSILÖLLINEN OSAAMISEN KEHITTÄMINEN

- Koulutuksesta vastaava kk-päällikkö vastaa siitä, että yhteissuunnittelu mahdollistuu.
- Koulutusohjelmassa syntyy riittävä yhteinen käsitys monimuotoisesti toteutettavasta tutkintotavoitteisesta koulutuksesta esim. pedagogiset lähtökohdat, tutkinnon toteutuksen ajallinen rakenne.
- Sisältöjen integrointi opintojaksoilla ja yhteisistä oppimistehtävistä sopiminen sekä opintojen kuormittuvuuden näkyväksi tekeminen yhteistä kalenteria (esim. Moodle) käyttämällä.
- Osa opettajista keskittyy monimuoto-opetukseen ja -toteutukseen.
- Edistetään tekijänoikeuksien huomioimista.

6

TUETAAN JA KANNUSTETAAN OSAAMISEN KEHITTÄMISEEN

- Opettajat omaksuvat monimuoto-opettajan roolin muuttumisen opettajasta oppimisen ohjaajaksi.
- Kaikilla opettajilla on perustaidot verkon hyödyntämisestä opetuksessa ja tieto- ja viestintätaidot ovat ajan tasalla.
- Uusien työntekijöiden perehdytys (huomioidaan myös monimuoto-opetusta antavat sivutoimiset opettajat) ja aloittavan monimuoto-opettajan mentorointi sekä vertaistuki.
- Sisäisten henkilöstökoulutusten säännönmukaisuus (mm. TVT-osaaminen, e-oppimisen valmennus, räätälöidyt työpajat, online-treenit, klinikat).
- Videoneuvottelujärjestelmien käyttö opetuksessa.
- Kannustetaan asiantuntijuuden jakamiseen ja verkostoitumiseen.
- Puuttuvan osaamisen hankkiminen.
- Opettaja tietää riittävän aikaisin oman roolinsa ja osuutensa monimuoto-opinnoissa.
- Monimuoto-opintojen toteutus vuoropuhelussa työelämän kanssa.

7

VIRTUAALISET OPPIMISYMPÄRISTÖT TUNNISTETAAN OSAKSI POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULUA

- Rakennetaan tutkintokohtaiset Moodle-portaalit ("sisääntulo") graafista ohjeistusta noudattaen.
- Käytetään yhteisesti sovittua Moodlen kurssirakennetta, jota täsmennetään minimietovaatimuksilla.
- Adobe Connect -verkkokokousjärjestelmän muokkaaminen graafista ohjeistusta noudattaen.
- Virtuaaliset oppimisympäristöt otetaan arkikäyttöön.

8

VAHVISTETAAN OPISKELIJOIDEN MONIMUOTO-OPISKELUVALMIUKSIA

- Minä amk-opiskelijana: AC, Moodle, Outlook-kalenteri.
- AC-yhteyksien online-testaus: heti opintojen alkamisen jälkeen.
- Atk-perusvalmiuksien vahvistaminen ja varmistaminen (esim. tasotesti ja kertausta tarvitseville vapaasti valittavina opintoina tukikurssi).
- It-tukipalvelut myös virka-ajan jälkeen.
- Opiskelijoille vapaita atk-työskentelytiloja.
- Realistinen hakuvaiheen informaatio.

Lähteet

- Anttila, K. & Pruikkonen, A. 2011. Opettajakonkarit kertovat – etä- ja verkko-opetuksen laatutekijät ja hyvät käytännöt. Teoksessa Kokkonen, S. & Mehtälä, M. (toim.) Lapin etäopetuksen tukipalvelut. Omalla tyylillä, samoilla välineillä, kohti yhteistä maalia. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportit ja selvitykset 4/2011, 51 - 56. www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Kokkonen_Mehtala_B_4_2011.pdf. 21.10.2011.
- Auvinen, P., Malinen, A. & Mikkonen, H. 2008. Aikuiskoulutuksen toteuttajasta työyhteisöjen osaamisen kehittäjäksi. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun aikuiskoulutuksen opetussuunnitelmien arviointi. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. C: Raportteja 33.
- ISOVerstas. 2011. ISOVerstaan verkko-opetuksen laatukriteerit. www.isoverstas.fi/images/stories/isoverstas/verstastiimi/laatukriteerit.pdf. 21.10.2011.
- Lehto, S., Lehto, S. & Vaara-Sjöblom, E. 2005. Verkko-opetuksen laadun kehittäminen: viiden periaatteen malli. Teoksessa Luoto, I. & Leppisaari, I. (toim.) Kasvamassa verkko-opettajuuteen. Kokkola: Chydenius-instituutti. Selosteita ja katsauksia 47. Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sarja B. Ajankohtaista – Aktuellt, 37 - 51.
- Leppisaari, I., Ihanainen, P., Nevgi, A., Taskila, V-M., Tuominen, T. & Saari, S. 2008. Hyvässä kasvussa. Yhdessä kehittäen kohti ammattikorkeakoulujen laadukasta verkko-opetusta. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 4. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2010. E-oppimisen suunnitelma. https://intranet.pkamk.fi/kepa/kehittamis_ja_laadunhallinta/eoppiminen%20asiakirjat/E-oppimisen_suunnitelma_2011-2012.doc. 21.10.2011.
- Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu 2011. Kehittämisohjelmat 2011–2012. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Julkaisun kirjoittajat

Outi Arffman

tuntiopettaja
Sosiaali- ja terveysalan keskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Maarit Ignatius

suunnittelija
Kehittämis- ja palvelukeskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Seppo Kainulainen

tuntiopettaja
Biotalouskeskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Eeva Karttunen

lehtori
Liiketalouden ja tekniikan keskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Aino Lampio

projektityöntekijä, tuntiopettaja
Muotoilun ja kansainvälisen kaupan keskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Kirsi Lindlöf

lehtori
Sosiaali- ja terveysalan keskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Mervi Lätti

projektipäällikkö
Kehittämis- ja palvelukeskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Päivi Putkuri

lehtori, opinto-ohjaaja
Sosiaali- ja terveysalan keskus
Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Marja-Leena Rautiainen

lehtori

Luovien alojen keskus

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Ilpo Räsänen

tuntiopettaja

Liiketalouden ja tekniikan keskus

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Anne Siremaa

lehtori

Sosiaali- ja terveysalan keskus

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Jarmo Talvivaara

tuntiopettaja

Luovien alojen keskus

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

Pirjo Vesa

yliopettaja

Sosiaali- ja terveysalan keskus

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULUN B-SARJASSA ILMESTYNEITÄ JULKAISUJA

- B:31 Innovation Month® Exercise Book. Ilari Havukainen, Iouri Kotorov & Mervi Leminen. 2011.
- B:30 Innovaatiokuukausi® Työkirja. Ilari Havukainen, Heikki Immonen, Iouri Kotorov, Kari Kuikka, Anssi Kähkönen, Mervi Leminen, Santtu Pulli & Teppo Tarnanen. 2011.
- B:29 Innovation Month® Workbook. Ilari Havukainen, Heikki Immonen, Iouri Kotorov, Kari Kuikka, Anssi Kähkönen, Mervi Leminen, Santtu Pulli & Teppo Tarnanen. 2011.
- B:28 Opas energiatehokkaaseen korjausrakentamiseen ja lämmittämiseen. Ilmestyy myöhemmin.
- B:27 Quality through cooperation – Student handbook on quality. 2011.
- B:26 Laatu yhteistyöllä – Opiskelijan laatuopas. 2011.
- B:25 Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun laatukäsikirja. Pekka Auvinen & Mikko Penttinen. 2011.
- B:24 Iloa ja hyötyä esteettömyydestä : opas luontomatkailuyrittäjille. Kaisa Mantsinen & Seija Örn. 2. p. 2011.
- B:23 Bioenergian jalostustermiinaali. Katja Kentala, Asko Puhakka & Sini Makkonen. 2011.
- B:22 Lähilämpöratkaisut matalaenergiarakentamisessa. Asko Puhakka & Sini Makkonen (toim.) 2011.
- B:21 Oivallusopas innovaatiomatkalle. Ulla Rätty & Kim Wrangle. 2011.
- B:20 Yhteyksiä Pohjois-Karjalasta. Riitta Makkonen & Pilvi Purmonen (toim.). 2010.
- B:19 Opiskelijat yritysten kansainvälistymisen edistäjinä. Tenho Kohonen (toim.). 2010.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
Julkaisumyynti
Tikkarinne 9 A, 80200 JOENSUU
julkaisut@pkamk.fi
www.tahtijulkaisut.net

Tähän julkaisuun on koottu Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun opettajien ja muun henkilöstön kuvauksia ja näkemyksiä aikuiskoulutuksen joustavien toteutustapojen kehittämisestä. Artikkeleissa esitellään joustavia toteutustapoja eri koulutusohjelmissa useista näkökulmista. Tarkastelua tehdään yksittäisen opettajan, opiskelijan, työyhteisön ja koko ammattikorkeakoulun tasolla. Artikkeleissa pohditaan mm. seuraavia kysymyksiä: Miksi joustavia toteutustapoja tarvitaan? Miten niitä on kehitetty? Millaisia kokemuksia kehittämistyöstä ja joustavista toteutustavoista on? Miten henkilöstön osaamista voidaan kehittää?

Joustavilla toteutustavoilla ymmärretään sitä, että opintojen järjestämisessä hyödynnetään monipuolisesti tieto- ja viestintäteknologiaa sulkematta kuitenkaan pois perinteisessä oppilaitosympäristössä ja työelämässä tapahtuvaa oppimista. Julkaisussa tarkastellaan erityisesti aikuiskoulutuksena järjestettävän AMK-tutkinnon joustavia toteutusratkaisuja. Tällöin käytetään yleisesti käsitettä monimuoto-opinnot kuvaamaan tutkinnon rakenteellista kokonaisuutta ja sen monimuotoista, joustavaa toteutusta.

Tämä julkaisu luo kokonaiskuvan aikuiskoulutuksen joustavien toteutustapojen ja monimuoto-opintojen kehittämisen tämänhetkisestä vaiheesta Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa ja on samalla aikuiskoulutuspalvelujen kehittämissuunnitelmaan kuuluvan AIKE 2010–2011 -projektin loppuraportti. Projektin keskeisenä tavoitteena on ollut vahvistaa ammattikorkeakoulussa asiakas- ja aluelähtöistä aikuiskoulutusta kehittämällä koulutuksen joustavia toteutustapoja.

ISBN: 978-952-275-008-2 (painettu)
ISBN: 978-952-275-009-9 (verkkojulkaisu)
ISSN: 1797-3821 (painettu)
ISSN: 1797-383X (verkkojulkaisu)

Opetus- ja kulttuuriministeriö

POHJOIS-KARJALAN
AMMATTIKORKEAKOULU